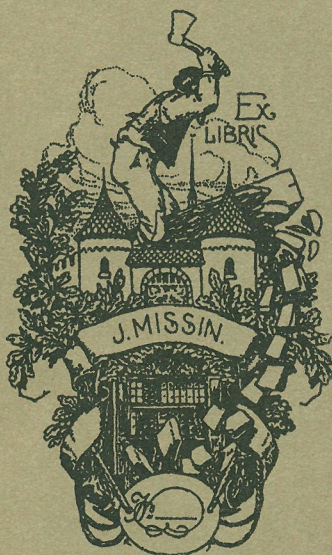

LATVIJAS AKADĒMISKĀ BIBLIOTĒKA

**MISIŅA BIBLIOTĒKAS
110 ĢADU JUBILEJAS
zinātniskā konference**

Rīga, 1995. gada 19. septembris

Rakstu krājums

LATVIJAS AKADĒMISKĀ BIBLIOTĒKA

**MISIŅA BIBLIOTĒKAS
110 GADU JUBILEJAS**
zinātniskā konference

Rīga, 1995. gada 19. septembris

Rakstu krājums

UDK-p027(06)
Mi 826

Par izdevumu atbild
L. Krūmiņa

ISBN 9984-538-07-9

© Latvijas Akadēmiskā bibliotēka,
1995

Rakstu krājumā iekļauti referāti, kas nolasīti Misiņa bibliotēkas 110 gadu jubilejas zinātniskajā konferencē.

Referātos sniegts atskats plašākās un pilnīgākās latviešu nacionālās literatūras krātuves vēsturē, īpašu uzmanību veltot tās pamatlicējam, izcilajam bibliogrāfam Jānim Misiņam un ilggadējam Misiņa bibliotēkas pārziņim Kārlim Eglem.

Vairākos referātos sniegta plaša informācija par jaunāko veikumu latviešu nacionālajā bibliogrāfijā, skatīti pašreizējā posma aktuāli jautājumi un jaunas darba formas bibliotēkā.

Domājot par bibliotēkas darbību nākotnē, risināti jautājumi par datu bāzu veidošanu un to pieejamību lasītājiem, kā arī par seniespieddarbu un rokrakstu saglabāšanu, elektroniskā kataloga veidošanu šim fondam.

Jāņa Misiņa mazmeitas IEVAS' KALNIŅAS apsveikums

Šodien veru Misiņa bibliotēkas durvis jau trešo reizi. Šoreiz - pavisam skaistās telpās. Kā sapnī atceros pirmo reizi, kad 1991. gadā uzzināju, ka bibliotēka patiešām vēl pastāv.

Amerikā dzīvodama, māte bieži pieminēja savu tēvu Jāni Misiņu, Misiņa bibliotēku un lielo darbu, ko Jānis Misiņš tautas labā veicis. Ne mūžam neiedomājos, ka kādreiz atradišos pašās Misiņa bibliotēkas telpās, kur nu vēl pašā Latvijā. Man saprotams bija, ka tas tikai sapnī varētu piepildīties.

Jā, tas ir gan fakts, gan brīnums, bibliotēka patiešām pastāv. Grāmatas ir vairojušās un augušas vienā augšanā, garīgā daiļumā.

Mīlie misiņieši! Ir zināms, ar kādu nodošanos jūs visi kā viens gādājat plecu pie pleca, lai grāmatas savāktu, krātu un arī tautā laistu. Tas galu galā bija Jāņa Misiņa mērķis, gan kā bibliofila, gan bibliotekāra, ar sakrātiem dārgumiem dalīties.

Dzirdie strautiņa ūdeņi burbuļos mūžīgi. Tie paudis par jūsu darbu saudzējot, krājot to bagātību, ko Jānis Misiņš savā mūžā savācis un kā vislielāko dārgumu atstājis savai tautai. Tautas zelts. Tā vērtība ceļas ar katru vārdu, teikumu un grāmatu. Es gribētu mudināt visus savus tautiešus kautrīgi iepazīties ar šo svēto mantojumu, ko Jānis Misiņš katram latvietim atstājis. Grāmatās atspoguļojas tautas sirds un dvēsele, gan prieki un asaras, katra nopūta aprakstīta vai apdzējota. Simtiem gadu vēsture ir tikusi saglabāta ar vislielāko rūpību un patiesu mīlestību. Jānis Misiņš kā retis izpratis rakstītā vārda nozīmi tautas kultūras saudzēšanā. Katra grāmata, kas atrodas Misiņa bibliotēkas plauktos, ir kā pērle kreļļu savienojumā. Tā nedrīkst nekad pārtrūkt.

Cienijamie Misiņa bibliotēkas darbinieki, kaut jums pietiktu izturības un spēka turpināt lielo darbu. Novēlu jums un Misiņa bibliotēkai saules mūžu!

Šai jubilejas dienā nododu Misiņa bibliotēkai šo Amerikas vēstures atlantu, lai šī grāmata kā tilts sniedzās pāri jūrai uz Latviju. Paldies!

MISIŅA BIBLIOTĒKAI

110

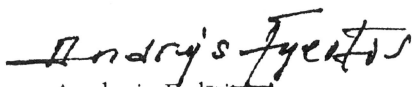
Varbūt pēc seniem rakstiem
arī šodien Misiņš meklē svētku telpā,
un runātājos klausās, ko vēstīs tie,
šai nemierīgā gadusimta elpā.

Stokholmā, 1995. gada 19. septembrī

Latviešu nacionālā fonda vārdā

Māra Strautmane
valdes priekšsēde

Andrejs Eglītis
ģenerālais sekretārs

Anna Šmite
Latvijas Akadēmiskā bibliotēka

MISIŅA BIBLIOTĒKA AGRĀK UN TAGAD

1885. gada 19. septembris tirmalietim Jānim Misiņam īpaši nozīmīgs - šai dienā saņemta Vidzemes ģenerālgubernatora atļauja bibliotēkas atvēršanai viņa dzimtajās "Krāču" mājās. Diezin vai kāds toreiz varēja iedomāties, cik nozīmīga šī diena kļūs visiem latviešiem, visiem, kurus interesē latviešu rakstītais vārds.

Līdz mūsdienām saglabājies "Krāču" grāmatu saraksts - gan drīz 1000 dažāda satura grāmatu, kuras iesietas 500 sējumos. Grāmatas pēc sava satura pārsvarā zinātniskas, un tam laikam lauku apstākļos šāds krājums atzīstams par bagātu. J. Misiņa sarakstā sastopam jau toreiz diezgan retus izdevumus, kā G. F. Stendera "Lettische Grammatik" (1783), "Lettisches Lexicon" (1789), "Augstas gudrības grāmata" (1796), "Latviešu Avižu" pirmie gadagājumi u. c. Tāds bija sākums tagad gan drīz vienu miljonu lielajam Misiņa bibliotēkas krājumam.

Bet stāsts par Misiņa bibliotēkas vēsturi ir arī stāsts par tās izveidotāju Jāni Misiņu. Viņš dzimis 1862. gada 25. aprīlī Tirzas pagasta "Krāču" mājās kā saimnieka dēls. Jāni Misiņu valdzina grāmatu pasaule - sākumā to saturs, bet drīz viengrāmata pati kā tāda, grāmatu krāšana. Pirmās viņa īpašumā nonāk tēva un krusttēva Jāņa Sausā dāvinātas, bet vēlāk tām pievienojas par paša kabatas naudu Tirzas gada tirgū pirktās. Savu atmiņu nodaļā "Neredzētie draugi" J. Misiņš raksta, ka bērnības visspilgtākos iespaidus un dziļāko pārdzīvojumu guvis no Jura Neikena darbiem un E. Dinsberģa latviskotā stāsta "Valentīns Divāls". "To ietekmē", raksta J. Misiņš, "es nu arī gribēju kļūt par zēnu, kas "prātīgi valkā" savu no tēva dabūtu

grasi. Tirzas gada tirgū nopirku par savu kabatas naudu arī pirmo grāmatu - "Kārlis un Anniņa", toreiz ļoti populāro sentimentālo "ziņģi". Šo grāmatiņas pirkumu tad uzskatu par pirmo pamatakmēni manai grāmatu krātuvei".

Kad 1880. gadā laikraksta "Balss" 64. numurā J. Misiņš izlasa K. Valdemāra rakstu "Grāmatu krātuves kā tautas gara modinātājas", rodas doma ierīkot savu bibliotēku. Viņš raksta K. Valdemāram, lūdz padomu, kā šo lietu kārtot. K. Valdemārs palīdz gan ar padomu, gan sūtidams vairākas savas grāmatas. Savas bibliotēkas uzturēšanai J. Misiņš izvēlējās grāmatsējēja un grāmattirgotāja arodu.

Otrais posms bibliotēkas darbībā saistās ar Lejascienu, kur J. Misiņš pārceļ savu krātuvi 1892. gadā. Te laikā no 1892.-1906. gadam grāmatu krājums strauji pieaug līdz 5000 sējumiem, skaidri iezīmējas arī J. Misiņa mērķis - izveidot latviešu grāmatu krātuvi, kurā būtu rodami visi Latvijas izdevumi, latviešu rakstītais neatkarīgi no izdevuma valodas un izdošanas vietas, viss par Latviju un latviešiem.

Trešais posms - 1906.-1925. gads, kad Jāņa Misiņa bibliotēka atrodas Rīgā un joprojām ir viņa privātbibliotēka. Pirmajos gados Rīgā J. Misiņš nevarēja domāt par kaut cik plašu grāmatu iegādi bibliotēkai, to neļāva materiālie apstākļi. Taču viņa fanātisms grāmatu vākšanā jau bija plaši pazīstams. Viņš ieradās visur, kur vien varēja dabūt kādus materiālus. J. Misiņš ieradās laikrakstu redakcijās parakņāties pa plauktiem, allaž pirmais paguva ierasties bibliotēkās, kad bija izsludināta to izpārdošana. Daudzi izdevumi ienāca bibliotēkā, tikai pateicoties J. Misiņa sarakstei ar autoriem un izdevējiem, viņa personīgiem kontaktiem ar šiem cilvēkiem.

Kara apstākļu dēļ 1915. gadā J. Misiņam jālikvidē grāmattirgotava un sietuve, bet bibliotēkas krājumu evakuācijai uz Krieviju viņš nepiekrīt. Beidzot, visu kastēs sasaiņotu, viņam izdevās novietot vācu patversmes, Jura hospitāļa pagraba telpās, kur grāmatas glabājās vairākus gadus. Tikai 1919. gada sākumā J. Misiņš pārvieto bibliotēku uz Skolas ielā 25 iznomātiem diviem dzīvokļiem.

Daudzi vērtīgi grāmatu krājumi Rīgā bija palikuši bez saimniekiem, tāpēc okupācijas laikā krāmu tirgu pārpludināja grāmatas. J. Misiņš savāc visus savus līdzekļus, lai nopirktu bibliotēkai iztrūkstošās grāmatas. Tā viņam izdodas vācu okupācijas dienās ne tikai saglabāt bibliotēku, bet to pat ievērojami papildināt.

Divdesmitajos gados Misiņa bibliotēka izvēršas par bagātu gara vērtību avotu, kur daudzi nāk "meklēt rakstos", un J. Misiņš nevienam neatsaka. Gadu gaitā izcilais grāmatkrājējs ir kļuvis par dzīvu latviešu rakstniecības bibliogrāfisku enciklopēdiju, jo viņam ir fenomenāla atmiņa. Grāmatkrājēja praksē un darbā pie latviešu grāmatu rādītāja uzkrātās zināšanas viņš arī neliedz nevienam, kam vajadzīgs padoms.

Tomēr ar katru dienu J. Misiņš sāk skaidrāk apzināties, ka paša spēkiem nespēs tālāk uzturēt un paplašināt bibliotēku. Divus gadus viņš saņem 2000 latu pabalstu no Kultūras fonda, bet tas neatrisina jautājumu par tik plašas bibliotēkas pastāvēšanu nākotnē. Sākas pārrunas ar Rīgas pilsētas valdi, kuru rezultātā top 1925. gada 7. decembra līgums starp J. Misiņu un valdi. Līgumā fiksēts, ka J. Misiņš pārdod, atdod un nodod Rīgas pilsētai viņam piederošās bibliotēkas krājumu līdz ar rokrakstiem un citu materiālu. Turpmāk bibliotēkas nosaukums ir: "Rīgas pilsētas Misiņa bibliotēka", kuras fondi nav sapludināmi ar citas bibliotēkas fondiem, tai jāatrodas pilsētas centrā, jābūt brīvbibliotēkai. Kā atlīdzība par bibliotēkas krājumu un 45 gadiem tās veidošanā un uzturēšanā J. Misiņam piešķirta 20 000 latu kompensācija un mūža rente (salīdzinājumam - toreiz Rīgas pilsētas bibliotēkas direktora gada alga bija 6000 latu).

Bibliotēkas darbības nākošais posms - 1925.-1946. gads, kad bibliotēka ir Rīgas pilsētas pārziņā un to vada ievērojamais latviešu literatūrzinātnieks Kārlis Egle, - viņu par sava darba turpinātāju izvēlēties J. Misiņš. 1925. gadā bibliotēkas krājumā ir 28 000 sējumu, to skaitā:

latviešu valodā - 17 000 sēj.

vācu valodā - 9 000 sēj.

angļu valodā - 140 sēj.

franču valodā - 150 sēj.

igauņu, lietuviešu, somu u. c. val. - 50 sēj.

Pārsvārā tā ir zinātniskā literatūra - 71%.

Bibliotekārā darba jomā K. Egle godam turpina J. Misiņa aizsākto darbu, cieši sadarbojamies ar J. Misiņu, kurš arī turpmāk interesējas par savas bibliotēkas attīstību, palīdzēdams K. Eglem gan ar padomu, gan rūpēdamies par tās krājumu papildināšanu, daļu saņemtās kompensācijas ieguldot bibliotēkā trūkstošo izdevumu iegādei.

Sākot ar 1932. gadu, Misiņa bibliotēkai piešķirts obligātais bezmaksas eksemplārs, t. i., pa vienam eksemplāram no visiem Latvijā iznākušajiem iespieddarbiem. Bibliotēkas fondi sāk pieaugt straujāk, gadā papildinoties ar 5 000 sējumiem.

Otrā pasaules kara laikā Misiņa bibliotēkas krājumus neizveda uz Vāciju, tikai pateicoties K. Egles un J. Misiņa pašaizliedzīgai un stingrai pretnostājai. Neskatoties uz saviem 82 gadiem, sirmais grāmatnieks J. Misiņš 1944. gada 20. novembrī raksta iesniegumu Universitātes rektoram, lai ātrāk tiktu piešķirtas telpas bibliotēkai Skolas ielā 3. Tomēr savas krātuves pārceļšanos uz jaunajām telpām J. Misiņš nepiedzīvo, jo 1945. gada 17. janvārī pārtrūkst darbīgā grāmatnieka mūžs. Bibliotēka 1945. gada vasarā pārceļas uz telpām Skolas ielā 3, kur iespējams brīvāk un ērtāk izkārtot nu jau līdz 77 000 vienībām, neskaitot rokrakstus un sīkiespieddarbus, izaugušo krājumu.

Būtiskākās izmaiņas pēckara posmā bibliotēkas vēsturē ir:

1946. g. - Rīgas pilsētas Misiņa bibliotēka nodota Zinātņu akadēmijas pakļautībā;

1954. g. - bibliotēka administratīvi pievienota ZA Fundamentālajai bibliotēkai (FB), saglabājot atsevišķi tās fondus, un turpmāk tiek saukta: Latvijas PSR ZA FB J. Misiņa vārdā nosauktā Latviešu literatūras nodaļa;

1993. g. - bibliotēkas fondi pārvietoti uz jaunu ēku Rūpniecības ielā 10 un 8. martā sāk te uzņemt lasītājus.

1992. gadā Latvijā zinātnes un augstākās izglītības sistēmas reorganizācijas ietvaros mainās arī bibliotēkas saturs un uzdevumi, un atbilstoši jaunajām Zinātņu akadēmijas un bibliotēkas

funkcijām Fundamentālā bibliotēka pārdēvēta par Latvijas Akadēmisko bibliotēku, bet Misiņa bibliotēka kļūst par bibliotēku bibliotēkā. Tās oficiālais nosaukums šobrīd - LAB Misiņa bibliotēka.

Arī visus pēckara gadus Misiņa bibliotēkas fondi komplektēti pēc iepriekšējiem principiem - te ieplūst visi Latvijas iespieddarbi, latviešu autoru darbi un to tulkojumi, izdevumi par Latviju un latviešiem. Sākot ar 50. gadu beigām, starptautiskās grāmatu apmaiņas ceļā vai kā dāvinājumus bibliotēka saņem trimdas latviešu darbus. Taču ienākošo grāmatu skaits ir neliels, jo toreiz šo literatūru bija jāievieto Literatūras speciālās glabāšanas nodaļā, kur lasītājiem pieejamību apgrūtināja īpašu atļauju nepieciešamība, kādēļ arī dāvinājumu bija maz. Sākot ar 1987. gadu šie fondi pakāpeniski tika sapludināti vienotā, visiem lasītājiem pieejamā fondā. Sāka pienākt pirmie lielle Latvijas Kultūras fonda organizētie trimdas latviešu literatūras sūtījumi Latvijas bibliotēkām. No trim lielajiem sūtījumiem, kuri pienāca akcijas "Grāmatas Latvijai" ietvaros, Misiņa bibliotēkai kā latviešu nacionālās bibliotēkas krātuvei bija iespēja vienai no pirmajām atlasīt sev nepieciešamos izdevumus. Pēdējos gados izvērsusies plaša sadarbība ar ārzemēs dzīvojošiem tautiešiem, latviešu grāmatu, žurnālu, laikrakstu izdevējiem, dažādām latviešu organizācijām un baznīcu draudzēm, ar kuru palīdzību Misiņa bibliotēkā strauji aug trimdas izdevumu skaits. Ar organizāciju vai pašu bibliotēku īpašnieku atsaucību esam saņēmuši 12 privāto bibliotēku krājumus. Visbagātīgākais literatūras dāvinājums Misiņa bibliotēkai nācis no Birutas un Jāņa Avotiņiem Kalamazū - 1500 žurnāli, vairāki desmiti trimdas laikrakstu gadagājumu un 3 400 grāmatas. Priecājamies, ka gadu gaitā nav zudusi tradīcija dāvināt bibliotēkai arhīvus, kuros daudz vērtīgu vēstures liecību gan dokumentu, gan vēstuļu, dienasgrāmatu veidā. Tādi arhīva materiāli saņemti no Latvijas Nacionālā fonda Stokholmā, rakstnieka A. Plauža Austrālijā un citiem. Esam saņēmuši arī vērtīgo E. Dzelzkalēja seno Baltijas karšu kolekciju, kuru mums dāvināja Latviskā Mantojuma fonds Bostonā pēc

H. Rožankovska kundzes ierosinājuma. Ārzemēs dzīvojošo latviešu atbalstu jūtam arī viņu rūpēs par to, lai lasītāji Misiņa bibliotēkā justos mājīgi - O. Kutcers no Bostonas mums dāvinājis 34 gleznas no savas trimdas latviešu mākslinieku gleznu kolekcijas. Arī Latvijas mākslinieki M. Lielkraste, J. Skulme, G. Bušmanis, R. Beitners ir dāvinājuši savus darbus Misiņa bibliotēkai.

Ir patīkami, ka ar savām jaunajām grāmatām mūs atceras arī Latvijā dzīvojošie autori, īpaši, ja tas notiek gadījumos, kad darbs iespēsts ārpus republikas. Priecājamies par mūsu lasītāju atsaucību, gādājot mums trūkstošos izdevumus. Taču reizēm nākas sastapties ar neizpratni par to, kāpēc gan būtu bibliotēkai jādod obligātie brīveksemplāri, ar neizpratni par to, ka pēc gadiem šie izdevumi varbūt būs rodami tikai bibliotēkā.

Sobrid Misiņa bibliotēka ir plašākā latviešu zinātnes un nacionālās kultūras mantojuma krātuve pasaulē. Fonda eksemplāru skaits ir vairāk nekā 800 000 vienību, ja par vienu vienību pieņemam arī laikrakstu gada komplekta iesējumu.

Misiņa bibliotēka ir krātuve, kurā interesenti rod vispilnīgāko izziņas materiālu par Latviju un latviešiem grāmatās, žurnālos, laikrakstos, sīkiespieddarbos, rokrakstu materiālos. Mūsu bibliotēkas lasītāju vidū ir gan zinātnieki, rakstnieki, kultūras darbinieki, studenti, gan arī skolnieki. Daudzu zinātniskās pētniecības iestāžu darbiniekiem Misiņa bibliotēka ir pamatbāze pētniecisko darbu tapšanā, - tie ir literatūrzinātnieki, vēsturnieki, latviešu bibliogrāfijas speciālisti un daudz citu zinātņu nozaru speciālisti.

Pēc Kārļa Egles, kurš kā J. Misiņa izvēlēts bibliotēkas pārziņis to vadīja no 1925.-1952. gadam, izveidojot Misiņa bibliotēku par zinātnisku bibliotēku, tās vadībā ir bijuši M. Peizuma (1952-1956), K. Amtmanis (1956-1959), E. Arājs (1959-1960), A. Zandmanis (1960-1982), M. Laukgale (1982-1991). Ar labiem vārdiem mūsu ilggadējie lasītāji atceras kādreizējās bibliotēkas darbinieces E. Egli, M. Andersoni, E. Tomsoni, E. Tiltiņu, kurām gandrīz viss darba mūžs aizritējis Misiņa bibliotēkā. Lai gan prasības profesionālā ziņā šeit strādājošiem

ir augstas, darba slodze liela, tomēr arī tagad Misiņa bibliotēkā strādājošo vidū ir darbinieces, kuras savas darba gaitas te uzsākušas pirms vairāk nekā 20 gadiem - M. Laukgale, R. Preisa, A. Poriete, bet vairāk nekā 15 gadi te aizvadīti G. Jaunmuktānei, V. Kincej, M. Kreklei.

Misiņa bibliotēkas darbinieku ikdiena saistīta ar rūpēm par literatūras krājumu kārtošanu, saglabāšanu, lasītāju apkalpošanu, gan izsniedzot pieprasīto literatūru, gan konsultējot un sniedzot uzziņas. Apmeklētāju skaits 1994. gadā Misiņa bibliotēkā bija 168 912. Papildus šiem darbiem organizējam tematiskas izstādes (1994. gadā - 7 izst.), ik mēnesi pulcējam interesentus uz Misiņa kluba lasījumiem. Jaunākais mūsu darbā - organizējam mākslinieku darbu izstādes.

Sava otrā gadsimta sākumā Misiņa bibliotēka ir ieguvusi jaunas un ērtas telpas savai krātuvei un lasītājiem. Uzturēt arī turpmāk mūsu bibliotēku kā zinātnisku un kultūras iestādi, - tas ir ne tikai bibliotēkā strādājošo pienākums, jo šī ir pasaulē unikāla nacionālās literatūras krātuve, kam līdzīgu vēlētos ne vienas vien tautas pārstāvji. Tā ir bibliotēka, kuru dažos vārdos visizteiksmīgāk un precizāk raksturojis dzejnieks Edvarts Virza grāmatā "Zem karoga": "Kas ir Misiņa bibliotēka? Tā ir grāmatā pārvērsta un plauktos noguldīta tauta."

Gunta Jaunmuktāne
Latvijas Akadēmiskā bibliotēka

GRĀMATAS AR VELTĪJUMIEM J. MISIŅAM UN MISIŅA BIBLIOTĒKAI

Jānim Misiņam ar veltījuma ierakstiem dāvinātas apmēram 375 grāmatas. Daudzi autori ir dāvinājuši vairākas savas grāmatas, piemēram, Kaudzītes Matiss, Ligoṭņu Jēkabs, Viktors Eglītis, Linards Laicens, Leons Paegle, Roberts Bērziņš, Ernests Birznieks-Upītis, Aleksandrs Dauge, Anna Bērzkalne, Ernests Brastiņš, Augusts Ģiezens un daudzi citi. Daudzi rakstnieki un tulkotāji ir dāvinājuši pa vienai grāmatai, piemēram, Ansis Gulbis, Jānis Ziemeļnieks, Jānis Endzelins, Edvarts Virza, Kārlis Kundziņš, Rutku Tēvs, Kārlis Skalbe, Aleksandrs Čaks, Elza Stērste un daudzi citi.

Visbiežāk lietotie veltījumi grāmatu ierakstos - "Augsti godājamam J. Misiņa kungam ar patiesu cieņu", "Lielam grāmatu draugam, ļoti godājamam J. Misiņa kmg", "Augsti godātam bibliofilam", "Čaklajam grāmatu vācējam un kārtotājam", "Grāmatu rūķim", "Pirmajam latvju grāmatniekam", "Misiņa tēvam", "Vecajam grāmatu tēvam", "Sirmajam grāmatu tēvam", "Mūžīgi jaunajam Jānim Misiņam" (viņa 82. dzimšanas dienā), "Lielajam Latvju gara mantu krājējam", "Augsti godātam kultūrvēsturniekam un darbā nekad nenogurstošam latviešu bibliogrāfam", "Mūsu pirmajam bibliofilam" un daudzi citi.

Pirmās Jānim Misiņam dāvinātās grāmatas datējamas ar 19. gs. astoņdesmitajiem gadiem un pēdējie veltījuma ieraksti veikti 1944. gadā.

Jau 1914. gadā J. Vientulis, dāvinot paša sakopoto grāmatu "Pagātnes ainas", ierakstījis - "Cienījamam J. Misiņa kmg, kā pirmam nopietnākam mūsu rakstniecības atzinējam un senās burtniecības pētniekam".

Daudzi rakstnieki un pētnieki ir pateicīgi Jānim Misiņam par sniegto palīdzību, un tā atspoguļojas vēltījumu ierakstos, piemēram, Pēteris Ērmanis 1920. gadā raksta "Savam pabalstītājam" un 1937. gadā - "Miļajam, sirmajam draugam un gādniekam Jānim Misiņam".

Alfrēds Goba, dāvinot "Latviešu rakstniekus" ierakstījis - "Augsti godātam J. Misiņa kungam kā mazu pateicības zīmi par laipno pretimnākšanu literatūras pētišanas darbā".

Pateicībā par laipno palīdzību bagāto avotu izmantošanā savus darbus dāvinājuši arī Anna Bērzkalne, Ivande Kaija, Antons Birkerts u. c.

Daudz miļu un siltu vārdu savam "miļajam, labajam draugam, lielajam bibliofilam, latviešu grāmatmīlim, mūsu grāmattēvam" vēltījis Vilis Plūdons. Pateikdamies par materiāliem un par palīdzību "Latviešu literatūras vēstures" sarakstīšanā, 1910. gada augustā Vilis Plūdons grāmatā ierakstījis - "Tam retajam starp latviešiem, kuram grāmatas, kā Vecajam Stenderam, ir viņa līgaviņas, viņa vienīgā manta - dāvina šo grāmatu sirsniņā pateicībā viņas autors".

Ar savu novadnieku ļoti lepojas Andrievs Niedra un Tīrzmaliete, kura 1927. gadā dāvina savus kopotos rakstus ar ierakstu:

"Ļoti cien. Misiņa kungam,
Kas savu dvēseli vēro,
Tas māsās likteņus -
Un, milējot mūžīgi daiļo,
Ver gaismas avotus."

Aida Niedra sava novadnieka slavināšanā aiziet pat tik tālu, ka 1938. gadā dāvinātajā grāmatā ieraksta - "Savam godājamam un cienītam tēlam radam, bibliofilam, vienīgam grāmatas milētājam Latvijā - Jānim Misiņam". Ilggadīga draudzība Jāni Misiņu saista ar Teodoru Zeifertu. Vācot materiālus savai "Latviešu rakstniecības hrestomātijai", kas piecos sējumos iznāca no 1905. līdz 1907. gadam, un rakstot "Latviešu rakstniecības vēsturi" trīs daļās, Teodors Zeiferts bieži izmantoja Jāņa Misiņa krātās

grāmatas un periodiskos izdevumus. Veltījuma ierakstos Misiņam Teodors Zeiferts ir diezgan skops, bet arī viņš uzsver - "Savam biedram grāmatniecības darbos ...", "Latviešu literatūras krājējam, kārtotājam un sargam" u. c. Interesanti, ka tuvāko draugu veltījuma ieraksti ir izteiksmē skopāki.

Divdesmitajos gados vairākas grāmatas piemiņā un pateicībā dāvinājis Rainis ar ierakstiem - "Gara gaismas glabātājam", "Ļoti cienītam, mīļam draugam Misiņa kgam", "Ļoti cienītam latviešu grāmatas kopējam" u. c.

Vairākas savas grāmatas ar jaukiem veltījumiem, piemēram, - "Mūsu gaismaspils sargam" (1920) un "Kultūras nesējam Misiņa kungam" (1923) dāvinājusi Aspazija.

Andreja Spāģa pētnieks Kristaps Bahmanis dziļā cieņā dāvinājis savas grāmatas - "Pirmajam un visulielākajam latviešu drukātā vārda krājējam, īstam patiesības sargam un aizstāvim latviešu kultūrvēsturē un publicistikā Jānim Misiņam".

1924. g. Liepājā Haralds Eldgasts veltījumā ierakstījis - "Ļoti god. J. Misiņa kgm, kurš ar savu priekšzīmi māca mūs milēt grāmatas ne tikai viņu satura dēļ vien, bet arī viņas pašas par sevi, kā "pašvērtības" ...".

Ļoti daudz grāmatu gan paša sakārtotu un rediģētu, gan tulkotu Jānim Misiņam dāvinājis Kārlis Egle. Viņu attiecības vienmēr bija ļoti sirsnīgas un tas jūtams arī veltījumos - "Mīļajam J. Misiņam", "Labvēlīgajam J. Misiņam pateicībā un cienībā", "Lielajam grāmatu mīlotājam, bibliofilam" u. c.

Rūdolfa Egles dāvinātajos apcerējumos par Kārli Veidenbaumu, Kārli Skalbi u. c. grāmatās lasāmi arī šādi ieraksti - "Mīļajam un bargajam J. Misiņam".

Latviešu stenogrāfijas kopējs Jānis Roze veltījumā ierakstījis - "Latvju literatūras mecenātam mūsu cēlākajam bibliogrāfam augsti cienītam Misiņa tēvam dziļā cienībā".

Daudz vērtīgu grāmatu ar veltījuma ierakstiem Jānim Misiņam dāvinātas 1925. gada 10. oktobrī 40 gadu darbības jubilejā, 1937. gada 25. aprīlī 75. dzimšanas dienā, 1942. gada 25. aprīlī 80. dzimšanas dienā un citās jubilejās. Starp dāvinātajiem ar ierakstu - "Mūsu grāmatu Tēvu J. Misiņa kgu

miļi sveicina šūpla svētkos" ir arī a/s Valters un Rapa Latviešu nodaļas darbinieki.

Vairākas grāmatas ir ar veltījuma ierakstiem vācu, igauņu u. c. valodās, piemēram, Leonida Arbuzova, Joh. Mikutoviča, Oskara Loorita, K. Millera u. c.

Viens no pēdējiem veltījumiem ir Valta Grēviņa 1944. g. jūnijā dāvinātā grāmata "Māņi", kurā viņš ierakstījis - "Grāmatniecības krīvam Misiņtēvam".

Vai vēl kādam latviešu kultūras darbiniekam ir parādīta tik liela cieņa un mīlestība?

Misiņa bibliotēkai ar veltījuma ierakstiem dāvinātas vairāk nekā 320 grāmatas. Starp dāvinātājiem minami gan pašmāju, gan trimdas autori, piemēram, Kārlis Egle, Ingrīda Kīršentāle, Margers Zariņš, Leons Briedis, Uldis Bērziņš, Astrīde un Ivars Ivaski, Vladimirs Kaijaks, Māra Svīre, Arnolds Klotiņš, Guntars Pupa, Īrisa Priedīte, Olafs Pozingiss, Māra Zālite, Andrejs Eglītis, Jāzeps Rudzītis, Ilona Salceviča, Roberts Mūks, Viktors Hausmanis, Milda Losberga, Uldis Ģērmanis, Valters Nollendorfs, Aivars Ruņģis, Nikolajs Balabkins, Jānis Avotiņš un daudzi daudzi citi.

Dāvināto grāmatu ierakstos ļoti uzskatāmi atspoguļojas Misiņa bibliotēkas attīstības vēsture no 1885. gada līdz mūsdienām, arī pēc ierakstiem vēsturi varam iedalīt piecos posmos.

Senākie dāvinājumi ar veltījuma ierakstu tieši Misiņa bibliotēkai ir 1918. gadā Cēsis Oskara Jēpes apgādā izdotās Jāņa Grīna "Lauku ziedi" un Zeltmata "Sarkanās lilijas", kuras dāvinājis izdevējs.

Divdesmito gadu otrās puses dāvināto grāmatu ierakstos jau parādās veltījums Rīgas pilsētas Misiņa bibliotēkai. Starp dāvinātājiem minami Antons Birkerts, Kārlis Egle, Pēteris Ērmanis, Andrejs Upīts, L. Simonijs-Meiersons.

Nākošais trešais bibliotēkas attīstības posms sākas 1946. gadā, un Viļa Lāča dāvinātā "Zvejnieka dēla" tulkojumā igauņu valodā ir ieraksts - "LPSR Zinātņu Akadēmijas Misiņa bibliotēkai".

1954. gadā sākas jauns posms Misiņa bibliotēkas vēsturē, un daudzos ierakstos lasām - "ZA Fundamentālās bibliotēkas J. Misiņa latviešu literatūras nodaļai".

Un pēdējais posms sākas 1992. gadā, un Jāņa Stradiņa dāvinātajā grāmatā "Trešā atmoda" lasām - "Latvijas Akadēmiskajai bibliotēkai - Misiņa bibliotēkai ar sirsnīgu sveicienu no autora, jaunajā mītnē ieejot un ilgus gadus novēlot".

Daudzas grāmatas un raksti tapuši tieši Misiņa bibliotēkā, izmantojot tās bagātos materiālus, tāpēc savos veltījuma ierakstos rakstnieki un pētnieki lieto daudz jauku apzīmējumu bibliotēkai un tās darbiniekiem, piemēram, - "labākajai bibliotēkai pasaulē", "Misiņa bibliotēkai - latviešu kultūras bagātību glabātājai", "vecajiem, labajiem, mīļajiem Misiņiem", "latvisko grāmatu kalvei", "svētākajai latviešu literatūras krātuvei", "zināšanu avotam", "tautas pūralādei", "jaukajam kolektīvam", "Misiņa bibliotēkai - ne miesas, bet gara barotājai" u. c.

Grāmatas dāvinātas "cieņā un pateicībā", "no ilgadējā lasītāja", "no pateicīgā lasītāja", "lielo darbu apbrīnodams", "pateicībā par ilgu gadu gaišo starojumu" utt.

Vitolds Valeinis 1962. gadā, dāvinādam savu "Poētiku", ierakstījis - "Lielākā daļa no tā, kas šajā grāmatā labs, rakstos sameklēts Misiņa bibliotēkā; kļūdas - tās no manis paša".

Ilgonis Bērsons 1965. gadā, dāvinot "Latviešu padomju rakstniekus", uzsver - "Misiņa nodaļa ir daudzu literātu otrās mājas".

Jānis Kalniņš 1966. gadā, dāvinot grāmatu "Pa gadu kāpnēm", ierakstījis - "Misiņa bibliotēkai, kas allaž man bijusi vajadzīga manā darbā", un 1992. gadā, dāvinot "Kalna Kaibēnus", - "Bez Misiņa bibliotēkas šīs grāmatas nebūtu. Paldies!".

Edgars Damburs 1970. gadā - "Misiņa bibliotēkai vislielākais paldies, vai gan bez lielajiem grāmatu plauktiem šajās viesmīlīgajās zālēs kritiķis ko iespētu".

Jāzeps Osmanis 1972. gadā uzrakstījis dzejoli "Misiņa bibliotēkas bērzam" un dāvinātajā grāmatā ierakstījis - "... Misiņa latviešu literatūras nodaļas darbinieku saimei - grāmatu draugiem un lasītāju ceļvežiem - visdziļākā pateicībā par rūpību

un iejūtu, ko esmu te baudījis kopš studiju gadiem un kas vienmēr man atstarojas sirdī un prātā kā lielisks garīgās kultūras paraugs".

Anda Kubuliņa 1981. gadā - "Misiņiem - pateicībā par klusajām darba stundām te, Skolas ielā, kur laipni un neuzbāzīgi tekalē Misiņu meitenes".

Aivars Kalve 1985. gadā - "... ja šeit būtu tikai dažas grāmatas, tad laipnības dēļ var nākt".

Par Misiņa bibliotēkas darba specifiku liecina daudzi ieraksti, piemēram, Dzidra Blūma 1988. gadā, dāvinot grāmatu "Skatuves ietērs latviešu teātrī", uzsver - "Misiņa bibliotēkas lasītavas darbiniecēm par daudzu avižu komplektu "piegādi" grāmatas tapšanas laikā"; Ligita Bērziņa un Guna Zeltiņa, dāvinot "Latviešu teātra hroniku" - "Sirsnīgā pateicībā par šo grāmatu, kur ir arī Jūsu pārnēsāto "kalnu" smagums" utt.

Janīna Kursīte 1989. gadā ierakstījusi - "Misiņa bibliotēkai, kurā pat visdrūmākajos gados cilvēki un grāmatas saglabājuši gaišumu".

Juris Soikans 1994. gadā - "Jūtos bezgala laimīgs, ka šo kara un bēgļu laika darbu drīkstu novietot Misiņa bibliotēkā".

Ilmārs Mežs 1994. gadā, dāvinot grāmatu "Latvieši Latvijā", ierakstījis - "Priecājos par iespēju papildināt latviešu grāmatu svarīgāko krātuvi. Paldies, ka Jūs bijāt un būsiet vērtīga izziņu glabātuve gan man, gan citiem pētniekiem".

Un kā visu veltījuma ierakstu apkopojumu var minēt Zigmunda Skujiņa ierakstu 1994. gada 8. jūlijā grāmatā "Stāstītāja svētdiena" - "Parastam mirstīgam laime ir tad, ja pēc nāves viņš nonāk paradīzē un nevis ellē. Latviešu rakstnieks var būt laimīgs jau dzīves laikā, ja viņa darbi glabājas Misiņa bibliotēkā".

Veltījuma ierakstos lasāmi daudzi jauki novēlējumi, piemēram, Jeronīms Stulpāns, izjuzdams "cieņu un bijību", 1965. gadā novēl - "Lai Misiņa bibliotēkas plaukti kļūst tik augsti, ka no tiem var pārredzēt ik zemi, ik tautu, ik zvaigzni".

Elza Radziņa 1977. gadā, dāvājot L. Dzenes grāmatu, ierakstījusi - "... lai grāmatu un vērtīgo rokrakstu kalni aug augumā par prieku un lietderību paaudžu paudzēm".

Vitauts Lūdēns 1987. gadā:

"Ja visi būsīm kopā
šai laikā, telpā un gaitā,
nekad mūs neierakstīs
bez vēsts zudušo skaitā."

Velta Rūķe-Draviņa 1988. gadā novēl "Misiņa bibliotēkai
saglabāt latviešu kultūru Eiropas nākotnei".

Un nobeigumā lai izskan Literatūras, folkloras un mākslas
institūta darbinieku novēlējums, dāvinot "Latviešu rakstniecī-
bu biogrāfijās" 1993. gada 5. martā -

"Topat vairāki - ne vien barā!
Topat stīprāki - ne vien sparā!
Topat lielāki - labāki garā!

Rainis

Misiņa bibliotēkai, kur vienmēr jūtamies kā mājās!"

Dr. Helmi Fogels-Rožankovska
Prof. emerita, ASV

LATVISKĀS KULTŪRAS DZĪVE TRIMDĀ

Ļoti godātā Šmita kundze, cienītā Misiņa un Akadēmiskās bibliotēkas saime, mīļie klausītāji, grāmatu mīļotāji!

Vispirms atļaujiet sirsnīgi pateikties par ielūgumu piedalīties šai konferencē, veltītai Misiņa bibliotēkas 110 gadu nepārtrauktai pastāvēšanai.

Kad 1944. gada rudenī šķiros no mīļiem radiem Daugavas malā, pēdējie atvadu vārdi daudziem bija: "Ziemassvētkos būsīm atkal mājās." Nāk prātā Friča Bārdas vārdi - "Tā likās. - Bet rīts nesa mākoņu biedus, ar pelēkām mirušām stundām, kas nāk, kad list - un list".

Pagāja pirmie Ziemassvētki, pagāja daudz Ziemassvētku, un vēl vienmēr lielākā daļa mūsu trimdinieku saimes uz dzimteni brauc, un varbūt vienmēr brauks, - tikai ciemos!

Vietā te liekas Zentas Mauriņas vārdi, rakstīti esejas "Divas kultūras saknes" ievadam:

"Atskatoties uz trimdā nodzīvotiem gadiem, jāsaka: raiba dzīve deviņiem dzīpariem! Katra zeme, kur atradām patvērumu un darbu, veidojusi mūs, uzspiedusi savu zīmogu, - gadu gadā materiālā labklājība augusi, bet smalkais skaistums, Raiņa apdziedātā latviešu rota vecajā paaudzē, atrautai no zemes, izmestai no vēstures normālās plūsmes, arvien vairāk sadrūp un jaunajā tā kā nenodilstams mantojums saskatāma tikai retos, apbrīnojami stipros indivīdos, bet šie izņēmumi ir tie, kas sevi saglabā tautas kodolu." Tā saka Mauriņa.

Kādi bija tie stipruma avoti, kas mums deva spēku 50 garos trimdas gados nezaudēt tautisko apziņu un saglabāt dzīvu mūsu valodu? Neapšaubāmi vissvarīgākie bija: dzīvais runātais vārds, rakstītais vārds un latviskās kultūras sadzīve.

Runājot par trimdu, jāatšķir divi posmi. Pirmais ir aptuveni pieci nometņu jeb "dipišu" gadi (displaced persons - pārvietotie cilvēki), un otrs posms, kas nu jau ilgst 45 gadus, ir dzīve emigrācijā. Šie divi posmi ir ļoti atšķirīgi. Ja Vācijas nometņu kopdzīve, trūcīga un bieži pazemojoša, bija okupācijas varas vīru vadīta, un par mums vairāk vai mazāk "gādāja", nokāpjot no kuģa Ņujorkā, mums bija tūdaļ jābūt par sevi un savām ģimenēm. Jaunas dzīves iesākšanai mums iedeva viena virziena dzelzceļa biļeti un dažus dolārus ceļa maizei.

Bezglāba svarīgi bija, cik vien ātri iespējams iemācīties jauno valodu, ja negribējām vienmēr palikt melnstrādnieki, māju aptīrītāji, trauku mazgātāji jeb sētnieki - dženitori. Šī pēdējā bija daudzu iebraucēju pirmā nodarbošanās. Gleznotājs F. Milts bija dženitors slavenā "Elles ķēķī", un ir tik daudz citu, kas var sevi saskatīt Klīdzēja romānā "Dženitors". Visgrūtāk klājās tiem tautiešiem, sevišķi vieniniekiem, kas bija nonākuši apvidos, kur tie bija vienīgie latvieši.

Nesen man mīla radniece atsūtīja mazu, skaistu grāmatu par baskāji Irbīti. Šī dāvana mani ļoti iepriecināja, jo Irbīte bija pirmais gleznotājs, kura darbus, vēl būdama skolniece, biju pirkusi par melno naudiņu un vienu pat par balto naudiņu. Irbes mazās esējās atradu teikumu - "pie pagātnes mēs neko nevaram ne pielikt, ne atņemt". Cik gudri vārdi! Būtu jānožēlo, ja paudžu maiņās un mūsu atmiņām izbalojot daudz kas tiktu aizmirsts - tā tad atņemts pagātnēi. Kaut vēsturnieki un rakstnieki tam neļautu notikt - vēl nav par vēlu!

Daļēji dažas grāmatas jau atspoguļo pagātni: Jaunsudrabiņa "Es stāstu savai sievai" un "Tā mums iet", Zeltiņa "Antīna grāmatas", M. Vētras "Karaļa viesi"; tikko kā LARA's izdotā "Marutā" Aina Zemdega stāstā par grūto dzīves sākumu Zviedrijā un leģionāru traģēdiju. Otrā pasaules kara karavīru pārdzīvojumi ir Dziļuma vairāku grāmatu saturā - "Tornas grāverāči", "Vakars uz ezera" un "Kurzemes sirds vēl dzīva". Neaizmirstama ir Ingridas Viksnas karavīru dzeja "Piecas nakts" - latviešu un angļu valodā. "Dievs, tava zeme deg" autors Tautas Balvas laureāts Andrejs Eglītis ar sirdsdedzi ir suminājis latviešu karavīru.

Viksna "Piecās naktis" raksta: "Dienas ir nebeidzami garas, un vēl garākas šķiet naktis. Atmiņas un sapņi kļūst vienīgā drošā patvertne, kur dziedināt savu iedragāto mūžu."

Es nepārspilēšu, ja teikšu, ka latviešu grāmata bija mūsu pirmo trimdas gadu Dievmaizīte. Tikai retā ceļa somā bija no dzimtenes līdzpaņemtās grāmatas, kas pārdzīvoja pirmās bēgļu gaitas. Anšlavs Eglītis drosmīgi stāsta, cik viegli bijis ceļot ar to, kas uz muguras, kad viss bija sadedzis nobumbotā Berlinē. Cik izglābto grāmatu vērtība bija liela, pierādījās, iekārtojot gan pirmās nometņu apmācības bērniem, gan grāmatu aizdošana lasīšanai pieaugušiem.

Otrā pasaules kara beigās Vācijā atradās miljoniem pārvietotās personas. Liela daļa - laimīgākie - jau drīz vien varēja atgriezties savās atbrīvotās dzimtenēs. Bēgļi no komunistu okupētām zemēm, kas nevēlējās tur atgriezties, saprata, ka kara uzvarētāju politiskā gaisotne tiem nebija labvēlīga, - mājās braukšana tik drīz nebija sagaidāma. Bija nopietni jāsāk domāt par bērnu izglītību, par bezdarbību nometnēs un depresiju sākšanos cerību zaudējošos bēgļos. Atskatoties jāpateicas tiem aktīviem, nenogurstošiem tautiešiem, kas uz drupām atsāka latviešu kultūras dzīvi.

Radās pamatskolas, vidusskolas un drīz pat baltiešu universitāte Pinebergā. Pieaugušo nodarbībai dibinājās valodu un amatniecības kursi, mākslas un daiļamatniecības darbnīcas, latviešu draudzes un kori. Neskatoties uz patukšajiem vēderiem, ar lielu sajūsmu tika rīkoti koncerti, izstādes, spēlēti teātri, noturētas rakstnieku dienas un pat Dziesmu svētki. Jau 1946. gadā Vācijā notika pirmās Franku novada Dziesmu dienas, kurās piedalījās 13 kori ar 700 dziedātājiem.

Sākot ar 1945. gadu varam dokumentēt trimdas grāmatniecību, - tātd šogad varam atskatīties uz 50 gadu veikumu. Jāpieņem, ka dažas grāmatas jau 1944. gadā iznāca Zviedrijā. Zviedrijā dzīve nebija vieglāka, varbūt pirmais gads bija vēl grūtāks nekā Vācijā, bet galvenais, bēgļu dzīve un dzīvība nebija padotas kara briesmām.

Kāda bija šo aptuveni 5 nometņu gadu grāmatu raža un kādas grāmatas tika izdotas?

Gads	Literatūra	Visp. titulu skaits
1945	12	74
1946	68	422
1947	57	399
1948	43	332
1949	32	210
1950	19	123
Kopējais skaits:	231	1 560

Tituļu skaits aptver visu latviešu valodā iespiesto vismaz 5 lpp. apmērā.

Izdotās grāmatas literatūrā:

Akurātera	"Kalpu zēna vasara";
Blaumaņa	"Salna pavasarī";
Blaumaņa	"Trīnes grēki";
Brigaderes	"Un tagad sāksim dzīvot!";
Andreja Egliša	"Cerību zeme";
Andreja Egliša	"Dvēseļu cietoksnis" ar M. Indus Mucnieces il.;
Ritas Liepas	"Bērnu iela";
Raiņa	"Daugava";
Raiņa	"Uguns un nakts";
Skalbes	"Pasakas";
Skalbes	"Ziemassvētki mežā";
Veseļa	"Saules meita";
Ziverta	"Vara";

"Svešumā klistot" - karavīru sastādīta un izdota grāmata.

Bez šīm iznāca vairākas ābece, mācību grāmatas, vārdnīcas, pašmācības rokasgrāmatas, reliģiska satura un baznīcas dziesmu grāmatas, politiski, vēsturiski apraksti un 4 sējumi latgaļu izloksnē. Literatūras grāmatas bija izdotas galvenokārt Zviedrijā: Daugavas, Zelta Ābeles, Dzintarzemes un Māras apgādos. Pārējās grāmatas bija izdotas Vācijā: nometnēs autoru izdevumos un ar Sarkanā Krusta un angļu/ameriķņu oku-

pācijas iestāžu palīdzību. Grāmatu Draugs Vācijā savu darbību atsāka 1946. gadā. Lielākā grāmatu daļa bija rotētas vai pat mašīnrakstā, un liekas visas brošētas.

Grāmatniecības otrais trimdas posms jau bija citā nosliecē. Nekad vairs grāmatu skaits nerasniedza 1946. un 1947. gadā izdoto grāmatu skaitu. Andersona Enciklopēdijā grāmatniecības statistika ietver ziņas līdz 1982. gadam. Individuālo gadu grāmatu skaits svārstījās no 101 līdz 155. Kopskaitā bija izdoti 5 359 sējumi literatūrā, mākslā - 2 531 grāmata, kā arī vēsture atmiņās un biogrāfijās - 819. Atgādinu, ka šie skaitļi neieslēdz pēdējos 12 gadus. B. Jēgera bibliogrāfijas sējumos izdoto grāmatu skaits ir drusku atšķirīgs. Trimdas periodika šajā referātā nav atsevišķi izvērtēta.

Kritiķis Rudzītis 1969. gadā meditācijā par trimdas literatūras 25 gadiem citē J. Jaunsudrabiņu no tēlojuma "Sapņu kamanas", kurā tas saka, ka "ar sapņu kamanām varēšot nokļūt arī pie dzimtenē atstātām grāmatām, kas mācījušas dzīvot cilvēcīgu dzīvi". Rudzītis min, ka tagad "nav vajadzīgi vairs ne sapņi, ne sapņu kamanas, jo mūsu plaukti atkal ir pilni grāmatām, kas palīdz dzīvot latviešu cilvēka cienīgo dzīvi". Rudziša 25 gadu atskats varēja būt ļoti pozitīvs ar drošu skatu nākotnē. Literātu saime, apvienojot vairākas paaudzes, bija liela un rosīga. Bija arī daudz labu grāmatu izdevniecību un netrūka ne grāmatu pircēju, ne lasītāju.

Manāms sarukums trimdas grāmatniecībā sākās ar 80. gadu beigām. Šim faktam varam atrast vairākus iemeslus. Vienu pēc otra mēs bijām zaudējuši lielos rakstniekus - K. Skalbi, Z. Lazdu, J. Jaunsudrabiņu, I. Leimani, Z. Mauriņu, A. Spekki, K. Strubergu, M. Timmu, K. Raudivi, J. Sarmu, M. Zivertu un Maestro Anšlavu Eglīti. Satrieca trimdā nobriedušās jaunās paaudzes pāragrā nāve. Smagi bija zaudēt Linardu Taunu, Ilzi Šķipsnu, Gunti Zariņu, Dzintaru Freimani, Andreju Johansonu, Valdu Dreimani un lielo vēsturnieku Edgaru Andersonu.

Mūžībā aizgāja arī redaktori, literāti un grāmatu izdevēji: J. Abučs, J. Rudzītis, D. Šleiere, J. Bičolis, J. Andrupis, Arvids Klāvsons, Kārlis Rabacis, J. Grīns un V. Neimanis (minot tikai

dažas galotnes). Zaudējam arī grāmatnieku, gadskārtējās grāmatu atskaites referentu L. Rumaku. Ļoti cienījamā vecumā vēl darbojas Prof. Benjamiņš Jēgers un strādā pie sava mūža darba "Latviešu trimdas izdevumu bibliogrāfijas" piektā sējuma.

Jauni rakstnieki parādās vairs tikai reti, un ja, tad tie vairāk raksta Latvijas periodikai un sāk savas grāmatas izdot Latvijā. Tas jau ir ļoti iepriecinošs un apsveicams fakts, tikai Latvijas dārgā pasta dēļ šīs grāmatas reti nonāk mūsu krastā. Bet cerams, ka tas ir tikai laika jautājums un, ka radīsies labi praktiski atrisinājumi.

Pēdējos gados stipri pavairojies arī latviešu rakstnieku grāmatu skaits dažādās svešvalodās. Ne vienmēr vainojama asimilācija, jaunā paudze ieguvusi visu izglītību svešvalodā, to perfekti pārvalda, bet ir arī ģimenē un latviešu skolās saglabājusies latviešu valoda, un tādēji tie var brīvi izteikties divās valodās. Panākumi tomēr pagaidām ir diezgan problemātiski, - viņu grāmatas pazūd lielo jaunizdevumu skaitā. Internacionālu atzinību līdz šim guvušas tikai Z. Mauriņas un U. Rūtiņas grāmatas. Rūtiņas "Vēl tā gribējās dzīvot" ir tulkota vairākās valodās un ir piedzīvojusi atkārtotus izdevumus.

Atgriezoties pie pagājušiem gadiem, der pieminēt kritiķa Andrupa izteiktās domas. Austrālijā nolasītā referātā viņš saka, ka, Otram pasaules karam beidzoties, 3/4 latviešu autoru atradās trimdā. Par nožēlu latviešu rakstnieki, tāpat kā politiķi, toreiz nenodarbojās ar "acu atvēršanu" pasaulei, lai tā, saprotot mums nodarītās netaisnības un komunisma vardarbību, varētu mums palīdzēt. Toreiz rakstnieki, tāpat kā tautas vairākums, vēl nezināja, ka pasaule nemaz negribēja, lai tai atvērtu acis, tā gribēja dzīvot aiz nolaistiem priekšskariem.

Oponējot Anrupam, gribu minēt, ka Miķelis Goppers savu 1948. gadā izdoto Spekkes Latvijas vēsturi angļu valodā izdeva divos izdevumos 1951. un 1957. gadā. Nedomāju, ka Goppers to darīja peļņas nolūkā, - viņš gribēja sniegt cittautiešiem lasāmu vēstures avotu. Vēl šodien tā ir plašākā apjoma Latvijas vēsture angļu valodā.

Necerēts ir latviešu romāna uzplaukums un attīstība trimdā. Blakus tīri klasiskiem "dzimtenes" romāniem radās jauni

izcili romānisti kā Andrejs Irbe un nelaiķis Guntis Zariņš, kas savās grāmatās deva jaunas eksistenciālisma ieskaņas. Par ļoti apdāvinātu romānisti izvērtās arī gleznotāja Margarita Kovaševska. Pēc vairākām labām bērnu grāmatām viņa pārsteidza ar romānu "Posta Puķe". Grāmata tika godalgota un saņēma kritiķu un publikas nedalītu atzinību. Arī nelaiķe Ilze Šķipsna bija rakstniece ar spilgtu talantu, viņas agrā nāve ir liels zaudējums latviešu rakstniecībai. Nevaru nepieminēt vienreizējo Jāni Sarmu, kas kā Jānis Kārkliņš bija labi pazīstams gleznotājs Austrālijā. Savus pirmos romānus Sarma sāka rakstīt jau sirmā vecumā, labas godalgotas grāmatas kā "Kalnakūļu Vikta", "Negantnieks" un daudz citas. PBL apvienība viņa mūža darbu novērtēja ar Tautas Balvu.

Neminot daudz citu izcilu dzejnieku un rakstnieku vārdu, gribu minēt manas pilsētas Bostonas dzejnieci Maiju Meirāni (Šleseri). Meirāne - laba gleznotāja, izrādījās ir arī ļoti laba dzejniece. Viņas dzeja ir īpatnēja, viņas valoda ir bagāta, tīra, latviešu valoda ar daudzu senvārdu skandējumiem. Viņas pirmā grāmata "Dūmistaba" saņēma Kultūras fonda balvu literatūrā un ieguva sirsniņu lasītāju atsaucību. Lasītāju pēcpusdienas, iztīrājot šo jauno dzeju, notika vairākās pilsētās.

Bet ir nozīmīgi, ka mēs neizdevām un nelasījām tikai klasiķu un trimdas rakstnieku grāmatas. Mēs izdevām arī brīvās Latvijas laika lielāko, toreiz jauno, dzimtenē palikušo dzejnieku darbus. Erikam Ādamsonam, Vilim Cedriņam un Jānim Medenim ir izdoti Kopotie Raksti, un Aleksandram Čakam 3 dzeju grāmatas - "Mana mīlestība", "Mana Rīga" un "Mana Paradīze", Sutas un Strunkes rotātas.

Tagad ar bažām jāraugās trimdas grāmatniecībā. Lielie apgādi ir aplukuši: Grāmatu Draugs, Dzintarzeme, Zelta Ābele, Zviedrijas Daugava, kas tagad gan plūdis Latvijā, Latvju Grāmata, Ziemeļblāzma, Tilts un vēl daudz citu. Grāmatas tagad varam vairs tikai gaidīt no LARA's, Mežābeles, D. V., Helios un no autoru pašizdevumiem.

Anšlavs Eglītis esejā "Kultūras dzīve trimdā", kas publicēta 1962. gada "Laikā", izteicās īstiem pareģa vārdiem - "agri vai

vēlu varas režīms dzimtenē mainīsies - trimdinieku literatūra tad kļūs par latviešu rakstniecības neatņemamu daļu". Tālāk viņš jautā - "kur uzglabāt mirušo literātu, zinātnieku un mākslinieku palikušos arhīvus? Ja mēs ticam latviešu tautas nākotnei, tad šādiem materiāliem jāpiešķir gluži neatsverama vērtība." Eglīša pareģojums nu ir piepildījies - Latvija ir brīva, un viņas bibliotēkas un arhīvi, sevišķi Misiņa bibliotēka, jau glabā lielu daļu trimdas garīgā mantojuma.

Lielle trimdas laika grāmatu izdevumi neapšaubāmi kļūs daļa no latviešu literārā mantojuma: Daugavas kapitāldarbs - 10 lielle vēstures sējumi ar 6 578 lpp. kopskaitu, neskaitot vairāku simtu lpp. pielikumus; J. Siliņa pieci latviešu mākslas vēstures sējumi; Andersona rediģētās Enciklopēdijas; B. Jēgera "Latviešu trimdas izdevumu bibliogrāfijas" 5 sējumi; Bērzkalna Dziesmu svētku vēstures; Skalbes, Raiņa un citu rakstnieku Kopotie darbi; skaistās Zelta Abeles un rūpīgi izdotās Upeskalna grāmatas; Maestro Anšlava Eglīša lieliskās grāmatas un visas Mārtiņa Ziverta lugas 3 sējumu vākos. Tomēr svarīgākā trimdā izdotā grāmata manuprāt ir "Šie vārdi apsūdz". 1951. gadā iznāca pirmais izdevums, un 1982. gadā šī grāmata ar papildinājumiem tika izdota angļu valodā. Jau 1951. gada grāmata, kaut brošēta un necila, ar Baigā Gadā deportēto iedzīvotāju vārdisku sarakstu un adresēm, kā arī komunistu varas vīru dokumentācijām tika nodota amerikāņu kongresa komitejām, Ženēvas Internacionālai darba organizācijai un Eiropas padomei Strasbūrā, kā arī desmit citām starptautiskām iestādēm un organizācijām.

Nacionālais Fonds Stokholmā un PBL apvienība, izdodot šo apsūdzību angļu valodā, bija notēmējusi politiski optimālu laiku. Pasaulei beidzot bija "atvērušās acis". Šī grāmata ļoti iespaidīgi kalpoja patiesības noskaidrošanai un neapšaubāmi palīdzēja un atbalstīja Latvijas brīvības atgūšanas centienus.

Vilis Olavs, sabiedrisks darbinieks un publicists, kādreiz teica: "Vēsture nevērtē cilvēkus pēc tā, ko tie ir cietuši, bet ko tie strādājuši."

Trimdas grāmatniecība lai ir liecība, ka dienas un gadi, kas ir aiztecējuši kā straujie Daugavas ūdeņi, netika aizvadīti tukšā

dikdienībā un niekos. Trimdā, tālu no dzimtenes, bet ar dzimteni pagalvī ir veikts nozīmīgs un paliekošs darbs.

Vēres:

Bārda F. Dziesmas un lūgšanas dzīvības kokam.

Mauriņa Z. Divas kultūras saknes. Imanta apgāds Dānijā.

Irbe V. Apgāds Preses nams Rīgā.

Latvju enciklopēdija. Šābes red. Apgāds Trīs Zvaigznes.

Latvju enciklopēdija. Andersona red. ALA's Latviešu institūts.

Jēgers B. Latviešu trimdas izdevumu bibliogrāfija 1. sēj.

Daugavas apgāds.

"Laiks". Atsevišķi raksti avīzē no 1950. līdz 1994. gadam.

Līvija Labrence
Latvijas Akadēmiskā bibliotēka

MISIŅA BIBLIOTĒKAI DĀVINĀTĪE ROKRAKSTI LAIKĀ NO 1990. LĪDZ 1995. GADAM

Rokrakstu krājuma veidošanās Misiņa bibliotēkā saistās ar privātu iniciatīvu, jo 1885. gadā dibinātā Misiņa bibliotēka 40 gadus bija privāta bibliotēka. Paralēli grāmatu krāšanai Misiņš vāca arī rokrakstus, bet K. Egle, pārņemot Misiņa bibliotēkas vadību 20. gados, darbojās jau izveidotas latviešu kultūras iestādes ietvaros. J. Misiņš un K. Egle ir rokrakstu vākšanas tradīciju ievadītāji. Par viņu darbu, par rokrakstu fonda veidošanos, plašāk ir stāstīts 1994. gadā izdotā grāmatā "Latviešu rakstnieku rokraksti Misiņa bibliotēkā".

Savā šodienas ziņojumā īsi apskatīšu rokrakstu fondus, kas saņemti pēdējo piecu gadu laikā. Tie visi ir dāvinājumi, kas saņemti gan no latviešiem Latvijā, gan ārzemēs, gan arī no cit-tautiešiem. Rokrakstu kārtošana, inventarizēšana un aprakstīšana bija mans ikdienas darbs, un šis dienas ziņojums būtu nelie-la atskaite par paveikto. Tā īsti par darbu šeit nevarētu runāt, jo darbs ar rokrakstiem ir nepārtraukti jaunu zināšanu un atziņu iegūšana.

Tāpat kā iepriekšējos gadu desmitos, arī tagad rokrakstu krājumi ietver dažādas zinātņu nozares, saturā ir vispusīgi, jo ir gan zinātnieku, gan rakstnieku, gan sabiedrisku darbinieku un mākslinieku rokraksti un ziņas par tiem.

Gatavojot referātu, domāju par to, kā plašo materiālu darīt pārskatāmu, tāpēc rokrakstu krājumu iedalīju divās lielākās grupās: 1) tie ir no jauna iegūtie zinātnieku un literātu fondi, kādu līdz šim bibliotēkā nebija un 2) papildinājumi pie jau esošajiem fondiem Misiņa bibliotēkā. Vēl jāpapildina, ka darbs

rokrakstu kārtošanā aizvien vēl ietver to rokrakstu apstrādi, kas bibliotēkā bija glabāti ilgu gadu un kuru kārtošana nodaļā ir pirmā nepieciešamība vēl joprojām. Proti, lai ilgi glabātās vērtības pilnībā tiktu apstrādātas un būtu pieejamas lasītājiem. Neapstrādāti rokraksti atklājušies arī 1992. gadā, kad bibliotēka no Skolas ielas pārnāca šajā namā. Pārejot jaunā vietā nekas vairs nevarēja palikt apslēpts. 1989. gadā lasītājiem nodevām Anšlava Egliša rokrakstus, tagad - Žaņa Unāma, Pilsoņu Jēkaba un Jura Puriņa - Līvu Jurkas rokraksti.

1. grupa.

Pie pirmās grupas kā jaunus un apjomā lielākus fondus varu minēt teologa Alberta Freija, vēsturnieka Ulda Ģērmaņa, ģermāņu filoloģes un filozofijas doktores Alises Karlsones, tieslietu doktora Hugo Vitola, literatūras un mākslas arhivu krājēja Zigurda Ritmaņa, tulkotājas Tamāras Zālītes, rakstnieku Artura Baumaņa, Eduarda Freimaņa, Jāņa Kalniņa - Sarmas, Artura Plauža un Dzintara Soduma fondus. Rokrakstu fondi ar vienu vai vairākām vienībām iedibināti lielam skaitam autoru. Tie būtu: Kārlis Ābele, Valdemārs Ancītis, Mudīte Austrīņa, Nikolajs Balabkins, Auseklis Baukšņenieks, Arturs Bērziņš, Līgita Bībere, Mārtiņš Bisters, Oto Bongs, Valda Dreimane, Laura Kalinka, Valdemārs Kārklīšs, Mārtiņš Kalndruva, Edvīns Mednis, Uldis Lasmanis, Astra Moors, Jana Priede, Anna Rancāne, Helmārs Rudzītis, Jānis Rudzītis, Valija Ruņģe, Arnolds Spekke, Jūlijs Students, Māra Svīre, Prezidents Guntis Ulmanis, Urnežus-Lamberga, Jana Vagulāne, Ingrīda Viksna, Alfreds Vilsons, arī rokraksti, kas apvienoti ar nosaukumu - Baltijas Universitāte, Kultūras fonda materiāli (1987) un Latviešu grāmatniecības vēsture.

Nosaucu jaunus fondus, bet to ietvaros, līdz ar rokrakstu iekšējām vienībām bibliotēkā ir ienācis daudz jaunu vārdu, kas 50. gados maz pieminēti un dzirdēti.

Latvijas Universitātes, Teoloģijas fakultātes mācībspēka Alberta Freija fondā tagad glabājas 8 rokrakstu inventāra vienības,

viņa apjomīgais darbs "Latviešu dainu tikumība", "Kārļa Skalbes reliģija un ētika", "Edvarta Virzas reliģiskie un ētiskie uzskati".

Vēsturnieka Dr. Ulda Ģērmaņa fondā ir 21 rokrakstu inventāra vienība. Pati pirmā ir viņa rokraksts "Noklusētas varoņgaitas", ko autors kā jauns students uzrakstījis 1935. gadā, tātad pirms 60 gadiem. Jau tad erudīti pasniegta latviešu strēlnieku tēma, kurai autors daudz pievērsies vēlākos gados. Kādā kārtā rokraksts nonācis bibliotēkā, man nav zināms. Tas pieder pie atradumiem, bibliotēkai pārvācoties. Šis rokraksts man noderēja par ieganstu saintrīgēt autoru un varbūt nākotnē cerēt iegūt bibliotēkas fondiem kādu daļu no Dr. U. Ģērmaņa arhīva. Ilgi uz dāvinājumu nebija jāgaida. Mūsu kolēģi viesojās Zviedrijā un atveda U. Ģērmaņa dāvanu - 202 operdziedones Mildas Brehmanes-Štengelē viņam rakstītas vēstules, 67 fotogrāfijas. Jāatzīmē, ka šo rokrakstu saņemšanā nopelni arī Dr. J. Liepiņam, viņa ietekmei un aicinājumam. Esam ieguvuši arī vairākus U. Ģērmaņa aktuālus rakstus, piemēram, "Aktuālais moments Latvijā" un citus.

Ir vietā pateikt, ka rokraksti bibliotēkā ienāk visneiedomājamākos apstākļos. Ar tulkotāju Maiju Andersoni tikos šopavasār Meža kapos, kur viņa kopa M. Brehmanes-Štengelē kapa vietu. Mūsu saruna bija arī par to, ka esam no Dr. U. Ģērmaņa saņēmuši mākslinieces viņam rakstītas vēstules. Un tūlīt es dzirdēju piedāvājumu, vai mēs negribētu glabāt arī Dr. U. Ģērmaņa vēstules māksliniecei? Vai mēs negribētu? Par prieku bibliotēkai un sev esam no Maijas Andersones kundzes ieguvuši kā dāvinājumu 76 U. Ģērmaņa vēstules māksliniecei un 102 tām pievienotās fotogrāfijas. Šobrid glabājam ļoti interesantu dubultsaraksti, turpat kā gatavu materiālu grāmatai.

Ģermāņu filoloģes un filozofijas doktores Alises Karlsones fondā ir 6 rokrakstu inventāra vienības. Kopā ar rokrakstiem saņēmām lielu skaitu viņas fotogrāfiju, kas glabājas Izografikas fondā. Sakarā ar A. Karlsones fondu varētu pastāstīt, ka materiāli nāk no rokas rokā, līdz bibliotēkai tad, kad šajā rindā rodas cilvēki, kas izprot manuskriptu vērtību un nozīmi. Tie

šoreiz ir Justs Karlsons un Uldis Lasmanis. Līdz ar A. Karlsones fondu ir ienākuši materiāli par zinātniekiem Latvijas Universitātes darbības pirmajos gados. Fondā ir Latvijas Augstskolas izsniegtas apliecības ar rektora E. Felsberga un profesoru J. Endzelīna, E. Bleses, A. Tenteļa parakstiem. Atrodam apliecības par A. Karlsones zināšanu papildināšanu Vācijā, Anglijā un Amerikā. Ir A. Karlsoni izsniegtas liecības studiju laikā Minhenē 1923./1924. gadā, apliecība, ka A. Karlsoni ir apvienības "International Federation of University Women" biedre, kā arī "Shady Hill School" (Massachusetts) vēstule - akcepts iepazīties ar šīs skolas darbu. Interesants ir prof. J. Prīmaņa aicinājums iesniegt viņam datus par akadēmiski izglīto latviešu sievietu senčiem. Ir fotogrāfijas, kur A. Karlsoni redzama Latvijas Universitātes zinātnieku vidū.

Tieslietu doktora, LU docenta starptautiskās tiesībās Hugo Vītola fondā ir 17 rokrakstu inventāra vienības. Šo fondu bibliotēkai 1993. gadā dāvināja H. Vītola meita N. Vītola-Diksone. Tajā ir manuskripti par politiskiem, vēstures un mākslas jautājumiem. Fonds ir bagāts, šogad kā jauns dāvinājums ir saņemta H. Vītola disertācija 1942. gadā - "Īpašumtiesiskais stāvoklis Latvijā PSRS okupācijas laikā un šai okupācijai izbeidzoties valsts un starptautisko tiesību gaismā". Par šo fondu man būtu piebilde. Proti, strādājot ar rokrakstiem, ar tiem var iepazīties tikai daļēji. Ne visu var izlasīt. Mēs pagaidām veicam tikai tā saukto rokrakstu viekāršoto apstrādi, bet maz vēl zinātnisko izpēti - satura plašāku atklāšanu un izrakstu kartotēkas veidošanu.

Ar to es saskāros, gatavojot šodienas ziņojumu un H. Vītola fondu tuvāk iepazīstot. Fonds manis pašas kārtots, izrādījās savā ziņā man interesants atklājums, ja ir laiks fondu arī vairāk lasīt.

Rakstot par renesanses laiku Itālijā, par mākslu un māksliniekiem, H. Vītols saista savu redzējumu ar latviešiem, latviešu literatūru un mākslas tēliem. Varbūt viens piemērs varētu mūs interesēt tieši šodien. Runādams par Florenci, Mediči dzimtu, kurai Florence parādā uzplaukumu un cilvēce -

garīgo atmodu, viņš piemin itāļu bibliotekāru **Nikolo Nikolli, nosaukdams to par itāliešu Misiņu.**

Bibliotēka glabā trīs plašākus H. Vitola rakstus par itāļu māksliniekiem - Mikelandželo "Dāvids", Leonardo da Vinči "Svētais vakarēdiens" un Botičelli "Venzs valstība". "Dāvidu" H. Vitols salīdzina ar Lāčplēsi. Tie abi ir līdzvērtīgi, viens ciņā ar Goliātu, otrs - pret lāci.

Manuskriptā ar nosaukumu "Pārdomas par dažiem akmeņiem" ir skarta Grieķijas tēma, kurā vairāki apakšvirsraksti norāda uz pieminēto līniju - Herakls un Lāčplēsis. Herakla ciņa ar Cerberu liekot domāt par attēloto Lāčplēša ciņu Kārļa Žāles veidotajā tēlā Brīvības pieminekli. Manuskriptā daudz interesanta par olimpiskām spēlēm Grieķijā, par to atjaunotāju 1862. gadā Pjēru de Kubertēnu. Interesanti H. Vitola salīdzinājumi ar krievu spartakiādēm. Runājot par Botičelli gleznoto Venus, autors min skaistu sieviešu izmērus 40-30-37 un turpat min 37-24-37 - Amerikas skaistuma karalieni latvieti Mārīti Ozeri 1963. gadā.

H. Vitola fondā ir vairāki viņa politiska satura raksti, piemēram, "PSKP un īpašuma tiesības", raksti arī angļu valodā "System and Methods of the Soviet Government", "Evidence of a communist Conspiracy" u. c. Arī franču valodā.

Ir H. Vitolam rakstītas vēstules. Korespondentu vidū ir šādi vārdi: R. Bangerskis, V. Strēlerte, Olga Strunke, Nino Vidbergs, Annija Vitola, Klāra Zāle, Latvijas sūtnis Londonā Kārlis Zariņš, gleznotāja Elza Druja, Anšlavs Eglītis, Rita Gāle, Angelika Gailite, Vilis Hāzners, Andrejs Johansons, Margarita Kovaļevska, Pēteris Ķīķauka, Aina Kraujiete, Edvīns Mednis, operdziedonis Jānis Niedra u. c. Ir saglabātas H. Vitola vēstules (noraksti) sūtnim Jūlijam Feldmanim, iesniegums Amerikāņu 7. armijas virspavēlniekam 1945. gada 25. aprīlī Švābijā, Jūlija Feldmaņa 1949. gada 24. februārī Ženēvā iesniegtais "Memorands" (sakarā ar bēgļiem un latviešu leģionāriem Vācijā). Biogrāfisko materiālu daļā ir H. Vitola dienasgrāmatas un piezīmes no 1960. gada līdz 1963. gadam.

Ar 1994. gadu esam sākuši veidot **Zigurda Ritmaņa fondu**. Viņa sūtījumi pienāk Misiņa bibliotēkas vadītājai Annai Šmitei, bet rokraksti tiek nodoti Rokrakstu un reto grāmatu nodaļai. Z. Ritmaņa fondā pašlaik ir 6 rokrakstu inventāra vienības ar dažāda satura manuskriptiem. Ir viņa atmiņu skices par J. Misiņu un K. Egli, sarakstē - Andreja Egliša, Jāņa Klidzēja, Eduarda Sināta, Aidas Niedras, Kārļa Rabāca vēstules. Glabājam vienu Ādolfā Kaktiņa vēstuli Kronis kundzei, kurā ir ziņas par operdziedātāju Jāni Niedru. Z. Ritmaņa sūtījumos ir rokraksti, kurus esam pievienojuši jau bibliotēkā esošajiem rokrakstu fondiem. Tādi ir papildinājumi Pāvila Gruzņas, Artūra Bauņa, Artūra Bērziņa un Niklāva Strunkes materiāliem.

Tulkotājas, literatūrzinātnieces **Tamāras Zālītes** fondā ir 22 rokrakstu inventāra vienības, kuras dāvinājis prof. Jāzeps Eiduss. Fonds satur biogrāfiskus materiālus, fotogrāfijas, dokumentus par T. Zālītes darbu LVU Svešvalodu katedrā, viņas disertāciju "Latviešu daiļliteratūra angļu tulkojumā", atsauksmes par šo darbu un saraksti. Sarakstē liels skaits ir tulkotājas Rūtas Spirss vēstules angļu valodā. Ir materiāli par T. Zālītes piedalīšanos Šekspīram veltītās konferencēs un viņas raksti par Šekspīra darbiem latviešu tulkojumos. Sarakste ar "Deutsche Shakespeare-Gesellschaft" Veimārā. Fondā ir latviešu dzejnieku un rakstnieku darbu tulkojumi angļu valodā. Šeit varētu minēt Āriju Elksni, Albertu Belu, Imantu Ziedoni, Zigmundu Skujiņu, Bruno Saulīti, Miervaldi Birzi, Egonu Livu, Vizmu Belševicu, Gunāru Selgu un Jāni Peteru. Ir atsauksmes par daudziem T. Zālītes literāri-kritiskiem rakstiem un grāmatām.

Rakstnieks **Arturs Plaudis** no Austrālijas bibliotēkai rokrakstus sūtījis jau sākot ar 1973. gadu, un viņš bija viens no pirmajiem, kas bibliotēku iedomāja vēl tajos gados, kad sūtījumi no ārzemēm bija reti un parasti nonāca nevis Rokrakstu nodaļā, bet specfondā. Artura Plauža fondā ir 103 rokrakstu inventāra vienības ar 3484 iekšējām vienībām.

Kopā ar Pēteri Ērmani A. Plaudis kārtoja latviešu rakstnieku biogrāfiju krājumu "Trimdas rakstnieki", kas iznāca 1947. gadā.

No rakstniekiem saņemtās biogrāfijas rokrakstā ir tagad A. Plauža fondā, kopskaitā 44. Plašākās no tām ir P. Ērmanim, Antonam Rupainim, Arvedam Švābem, Fricim Jansonam, Jānim Klīdzējam, Knutam Lesiņam, Miķelim Valteram.

Saņemti ir A. Plauža materiāli par mākslinieku Miķeli Pankoku, Artura Plauža - trimdinieka biogrāfiskas piezīmes "No dienas dienā", kas sāktas 1944. gadā un bibliotēkai nodotas ar piezīmi, ka rokraksts izsniedzams saziņā ar autoru. Atrodam vērtīgu materiālu par Rīgas Skolotāju institūtu.

A. Plauža fondā ir ļoti plaša sarakste - A. Plaudim rakstītas vēstules, kuru liels skaits ir no latviešu rakstniekiem un sabiedriskiem darbiniekiem Austrālijā un citās zemēs, tā atspoguļojot trimdas kultūras dzīvi. Te varētu minēt Jāni Abuču, Ernestu Aistaru, Haraldu Biezais, Māri Bišofu, Andreju Eglīti, Mintautu Eglīti, U. Ģērmani, Indru Gubiņu, E. Kalumu, Hugo Kaupmani, Spodri Klauvertu, Jāni Krastiņu (un līdz ar viņa vēstulēm ziņas par Amandu Rebāni-Liberti), Konstantīnu Ozoliņu, Arturu Norieti, Annu Šķēri Daugi (Mariju Bērziņu Polijā ar segvārdu Hanyževska), Vili Štālu, Robertu Zuiku un mākslinieku Jāni Zuntaku.

Ir ļoti daudz vēstuļu, kas A. Plaudim sūtītas no Latvijas, gan iestāžu, gan draugu vēstules. Pavisam Latvijas korespondentu ir 65. Tās ir vēstules, kas no Latvijas ir aizceļojušas uz pasaules otru malu, bet atkal atgriezušās.

2. grupa.

Papildināti ir pavisam 63 esošie rokrakstu fondī, no tiem plašākie ir prof. Jāņa Alberta Jansona un rakstnieka Jāņa Liepiņa fondi.

Prof. J. A. Jansona esošais rokrakstu fonds papildinājies ar 19 rokrakstu inventāra vienībām. Tās šogad bibliotēkai dāvinājis grāmatvēsturnieks Konstantīns Karulis, kas gan nav vienīgais viņa dāvinājums bibliotēkai šīnī gadā. Dāvinājumā ir J. A. Jansona piezīmes un izraksti no grāmatām par dažādu tautu folkloru - maskām, viņa referāts "Die lettischen Maskenzüge",

kas nolasīts 1927./28. gada ziemā pie Dr. Lipsa un prof. Vredes. Fondā tagad glabājas J. A. Jansona "Latviešu dzejas antoloģijas" rokraksts, kā arī četri lielāki J. A. Jansona kultūru literatūrvēsturiski raksti - "Kaudzītes ar saviem "Mērnieku laikiem" divu laikmetu mijā", "Brāļu Kaudzišu vieta mūsu rakstniecībā", "Kaudzītes Matisa Dziesmiņas" un ""Mērnieku laiki" literatūrvēsturiskā skatījumā". Pie šiem rokrakstiem ir arī J. A. Jansona "Mērnieku laiku" eksemplārs ar viņa piezīmēm uz atsevišķām lapiņām.

Fondā ir profesora darbs "Edvarts Virza un viņa "Straumēni""", kas rakstīts 1935. gadā, bet šeit ir Jansona kundzes pārakstā.

Autora rokrakstā ir apjomīgs manuskripts - "Senču tikums - mūsu tagadnes un nākotnes pamats", grāmatas "Literatūras zinātne" korektūras slejas.

J. A. Jansona rokrakstos ir saglabātas atsauksmes par mūsu folkloristu darbiem - par Ojāru Ambaini, Ancelāni, Krišjāni Anciti, Kārli Arāju, Ritu Drizuli, Aleksandru Jansonu, Jēkabu Vitoļņu, kā arī J. A. Jansona iesniegumi ZA un Literatūras institūta vadībai darba kolēģus aizstāvēt.

Rets ir materiāls ar Rīgas Skolotāju institūta audzēkņu darbiem 1930. un 1931. gadā ar profesora izliktām atzīmēm un paveiktā rakstisku novērtējumu un kļūdu skaidrojumu.

Lielu papildinājumu savam jau agrākajos gados iedibinātajam rokrakstu fondam dāvinājis Dr. Jānis Liepiņš. Pārcilājot sakrājušos manuskriptus, viņš daļu no tiem nodevis bibliotēkai. Ir nākuši klāt vairāki viņa grāmatu manuskripti, atsevišķi raksti, bet dāvināto materiālu lielākā daļa ir sarakste. Ir nākušas klāt 110 Elzas Stērstes vēstules, 188 Vilmas Delles vēstules. Korespondenti - rakstnieki, mākslinieki, sabiedriski darbinieki. J. Liepiņa fondā ir V. Belševicas, M. Bendrupes, M. Birzes, H. Dorbes, Andreja Egliša, J. Klīdzēja, Al. Pelēča, Artura Plauža, V. Tomas, Ingridas Viksnas vēstules. Ilgu gadu sarakste no 1966.-1994. gadam J. Liepiņam ir ar V. Anciti. Nodotajā krājumā ir arī iestāžu, žurnālu redakciju, izdevniecību, Dr. J. Liepiņa darba kolēģu - ārstu vēstules. Ir daudz mākslinieku vēstuļu. To vidū -

A. Artuma, Dzidras Ezergailes, Pētera Gleizdāna, Valijas Liepiņas, Felicitas Pauļukas, Induļa Rankas, A. Veinbahas, Alises Zvirbules vēstules. Satura ziņā vērtīgi rokraksti kā kultūras dzīves atspoguļojums, kā arī pirmie rokraksti no pieminētiem autoriem, kas vispār saņemti Misiņa bibliotēkā. Vēstules nav mašīnrakstā, bet ir rakstītas ar roku kā senos laikos, tāpēc vēl vērtīgākas. Tām klāt vienmēr kas no paša cilvēka. Piemēram, neviena Margaritas Melnalksnes vēstule nav bez skaista putna zīmējuma, kas ir jau vērtība par sevi. Vēstules ir ar pielikumiem - skatu kartiņām no tālām zemēm, kur trimdā apmetušies latvieši, arī ar mākslas darbu reprodukcijām. Ir vēstuļu grupas, kur vēstuļu ir simtos, ir arī autori ar nelielu skaitu vēstuļu. Starp korespondentiem ir mums visiem pazīstami vārdi, bet ir arī tādi, kas man bija mazāk vai pavisam nepazīstami. Varu minēt Margaritu Ausalu, sevišķi Induli Ozolu. Ja latviešiem kādreiz būtu tāda grāmata - "Vēsture par vēstuļu stilu Latvijā", tad no J. Liepiņam rakstītajām vēstulēm varētu gūt paraugam istus šedevrus.

Vēl vietā šodien ir pateikt, ka J. Liepiņš nav tikai rokrakstu dāvinātājs, bibliotēkas lasītājs un tās pasākumu dalībnieks, bet arī Rokrakstu nodaļas tiešā darba veicinātājs. Viņa ietekmē un viņa nopelns ir Dr. Ulda Ģērmaņa un tulkotājas Mildas Grinfeldes rokrakstu saņemšana. Varētu arī teikt, ka rakstnieks Jānis Liepiņš iezīmē līniju, ko savā laikā pārstāvēja Antons Austrīņš, Aleksandrs Čaks un Pēteris Ērmanis, kuriem iegriezti bibliotēkā bija dzīves nepieciešamība.

Iegūtie, dāvinātie rokraksti šo piecu gadu laikā ir pavisam 830 rokrakstu inventāra vienības, bet kopumā 14 198 iekšējās vienības. Tās ir lielas vērtības, liela garīga bagātība, kas ir plūdušas caur manām rokām un apziņu.

Nedaudz par to, kā rokraksti ceļo un atgriežas.

1995. gada pavasarī no Jāņa Rapa (jun.) saņēmām A. Briģaderes vēstules grāmatizdevējam J. Rapam. Šīs vēstules J. Rapa kundze tika nodevusi Paulai Jēgerei-Freimanei un 1944. gadā viņa vēstules paņēmusi līdz emigrācijā Amerikā. Pēc

Jēgeres-Freimanis nāves vēstules nonāca turienes Kultūras fondā, no turienes pie Silvijas Riekstiņas, kura 1994. gadā tās ar savu meitu atsūtīja Inārai Nefedovai uz Rīgu. Tālāk J. Rapa rokās pēc 50 gadiem.

No bijušā Misiņa bibliotēkas darbinieka Bronislava Romanovska, kas dzīvo Jaunzēlandē, saņēmu viņam sūtītas ārsta Ludviga Kalniņa vēstules. Tās bija kursējušas starp tāliem kontinentiem, tagad pārsūtītas uz Latviju un var interesēt Latvijā kādu ārstu plaušu slimībās. Bet kas gan iedomāsies, ka medicīnas vēstures materiāli meklējami arī Misiņa bibliotēkā?

Bibliotēkā bija ienākusi Sieceniēces kundze ar piedāvājumu - nodot bibliotēkai rakstnieces Elvīras Kociņas rokrakstus. Šo rokrakstu ceļošana arī savā ziņā interesanta. Pēc Elvīras Kociņas nāves viņas rokraksti palikuši kalifornietes Nensijas Klivlendas-Bours mājās. Sarunā ar Sieceniēces kundzi noskaidrojās, ka Nensija Klivlenda Kociņas rokrakstus pamazām gadu gaitā nelielās bandrolēs sūtījusi Sieceniēces kundzei - Elvīras Kociņas jaunības draudzenei. Rokraksti viņas mājā krājušies, bet nu pienācis laiks tos atdot bibliotēkai. Savās vēstulēs Nensija Klivlenda raksta, ka jūtoties laimīga un dzīvē ieguvēja, jo savā mūžā esot nākusi saskarē ar latviešiem un latviešu kultūru.

Vēl nedaudz par rokrakstu dāvinātājiem

Latviju apciemo daudzi mūsu tautieši un iepazīstas arī ar bibliotēku. Pagājušajā vasarā mūsu ciemiņš bija Indra Gubiņa. Viņa bija iepriecināta, redzot arhīvā savas grāmatas, kā arī rokrakstu krājumiņu. Atskaņas nebija ilgi jāgaida, jo saņemām no viņas saraksti ar Anšlavu Eglīti 90. gados, tā paverot vēl kādu nezināmu literāru lappusi.

Līdzīga bija tikšanās ar filoloģijas doktori Veltu Rūķi-Draviņu. Ar interesi viņa lasīja šeit vēl pirms kara rakstītus darbus, ko K. Eglem savā laikā bija nodevusi viņa māte. No zinātnieces esam šogad saņēmuši trīs bezus sējumus ar viņas saraksti laikā

no 1978. līdz 1981. gadam, kur dominē valodnieces sakari ar baltu filologiem pasaulē.

Viesojoties Rīgā, māksliniece-fotogrāfe Maija Lielaus-McDougal piedāvāja izgatavot Misiņa piemiņas istabai fotogrāfijas bromelļas tehnikā galda dekoram. Esam tās saņēmuši tieši bibliotēkas jubilejas priekšvakarā.

Rokrakstu dāvinātāju loks ir plašs un pēdējos gados tas aptver ne tikai Latviju, bet arī tālas zemes. Tie ir gan latvieši, kas kara gados aiznesti svešumā, gan arī cittautieši, kas kaut kādā veidā ir saistīti ar Latviju un tās kultūru. Sūtījumu esam saņēmuši arī no Minhenes, no baltvācu jurista, vēsturnieka Erika fon Nolteina ar viņam sūtītām Imanta Lancmaņa, Ērika Mugureviča un profesora Jāņa Stradiņa vēstulēm.

Gribu uzsvērt, ka dāvinājumi ir dažādi, bet visi vienlīdz vērtīgi. Nozīmīga var būt arī viena lapiņa, viena vēstule. Vienā pašā Anšlava Egliša vēstulē 1949. gadā no Pfullingenas ir 10 spilgti un koncentrēti raksturotas personas - vērtīgas ziņas literatūrkritiķim.

Nupat septembrī sākam saņemt rokrakstu dāvinājumus no tulkotājas Mildas Grīnfeldes, iedibinot viņas rokrakstu fondu Misiņa bibliotēkā. Arī tas notiek Dr. Jāņa Liepiņa ietekmē.

Pats pēdējais saņemtais dāvinājums ir no "Grāmatu Drauga" apgāda dibinātāja Helmāra Rudziša kunga. Viņa fondam nākušas klāt vēl divas rokrakstu inventāra vienības, kas satur 51 viņam rakstītu vēstuli, to skaitā Marisa Vētras, Jāņa Lejiņa, Ilonas Leimanes, Reiņa Birzgaļa, Zentas Liepas, Elzas Klausītiņas, Lizetes Skalbes, Annijas Simsones, Elvīras Kociņas un Dzintara Kiršteina vēstules.

Mēs turpinām veidot rokrakstu dāvinātāju sarakstu, kurā šobrīd no jauna nākuši klāt 80 jauni vārdi.

Visiem dāvinātājiem, kas palīdzējuši vairot bibliotēkas rokrakstu fondus, bibliotēkas vārdā silts paldies.

Savu lasījumu beidzot, gribu aicināt klausītājus nākt mums talkā rokrakstu apzināšanā un iegūšanā, latviešu kultūras vērtību saglabāšanā.

Paldies par uzmanību!

Ojārs Zanders
Latvijas Akadēmiskā bibliotēka

JĀNIS MISIŅŠ - FOLKLORAS KRAJĒJS UN PĒTNIEKS

Visus cilvēkus var nosacīti iedalīt divās grupās: vieni kaut ko vāc, krāj, rada kultūras vērtības un tās atstāj tālākām paaudzēm; citi turpretim jau radīto posta, noklidina, izvazā. J. Misiņš, bez šaubām, pieder pirmajiem, un viņa mūža darbs nereti salīdzināts ar K. Barona veikumu.

Agrā jaunībā J. Misiņš pievērsies galvenokārt folkloras un etnogrāfisko materiālu vākšanai, un arī viņa pirmā publikācija saistīta ar tautas mutvārdu daiļradi: "Kāds vārdiņš par tautasdziesmām" (Austrums. 1888, 6).

Interese par folkloru sakņojas Misiņu dzimtā, jo Tīrzas "Krācēs", tāpat kā ikvienā tālaika lauku mājā, vakarējot pie skala uguns, gan dzied, gan atceras senos laikus. Vēlākajās atmiņās "Atskats" J. Misiņš par to raksta:

"Mana pirmā skolotāja bija mana tēva māte jau pieminētā Piņņu Maija. Visu apsvērdama ar gaišu prātu, viņa neticēja nekādiem māņiem. Bet, kad pērkons rūca, viņa man piekodiņāja sacīt: "Vecais tēvs baras". [...] Viņa prata teikt arī simtiem tautasdziesmu. Sākumā viņa tās gan necienīja, sauca par blēņu vai vēja dziesmām. Bet, kad iznāca Cimzes "Dziesmu rota", uzskati par tautas dziesmām grozījās arī mūsu mājās. Arī mans tēvs, bet vēl jo vairāk māte zināja tik daudz dziesmu, ka katrā gadījumā notikuma vai parādības uztvere un apcere izpaudās tautasdziesmu vārdos."

Tuvību tautasdziesmai un dziesmai vispār vairo arī J. Misiņa agrā līdzdalība Tīrzas kori, kas dibināts jau 1836. gadā un ir viens no pirmajiem Latvijā. Diriģenta Kārļa Dzelzkalna vadībā Tīrzas jauktais koris ar panākumiem piedalās 2. vispārīgajos

Dziedāšanas svētkos Rīgā (1880), kur koris izcina 3. godalgu - sudraba kausu. Tīrzmaliēšus Rīgā arī uzteic par vienkāršajiem, bet gaumīgajiem pašu darinātajiem tautas tērpiem, un vēl ilgi par to vēlāk debatē: vai nākamajos svētkos visiem nebūtu jāģērbjas līdzīgi tīrzmaliēšiem. Zīmīgi, ka dziesmu karā Tīrzas koris dzied tautasdziesmas apdari "Mēs deviņi bāleliņi", un tenoru grupā jau 9 arī ir, ieskaitot astoņpadsmitgadīgo J. Misiņu un viņa jaunības draugu druvēnieti Straumes Jāni - vēlāko literātu un mūziķi.

Jau zēna gados J. Misiņš pamana tālaika periodikā K. Valdemāra, K. Barona un F. Brīvzemnieka aicinājumu - vākt latviešu folkloru un etnogrāfiskos materiālus. Agri viņa rokās nonāk F. Brīvzemnieka 1874. gadā izdotais M. Lomonosova dzīves stāsts no iecerētās virknes "Augsti krievu vīri iz zemas kārtas". Arī J. Misiņš jūtas kā tāds centīgs jauneklis no zemas kārtas, kam gribētos veikt lielas lietas pasaulē.

Vēlāk atmiņās "Brīvzemnieka piemiņai" (1925) J. Misiņš raksta: "Jau rakstītāja isti latviskais vārds "Brīvzemnieks" mani modināja klusu, mīļu simpātiju pret autoru. [...] Un tāpat kā es sadzirdēju no Brīvzemnieka rakstiem viņa balsi, kas uz mani runāja, modinādama un mudinādama, tā to sadzirdēja daudzi citi tā laikmeta latvju jaunekļi - censoņi." Viens no F. Brīvzemnieka mudinājumiem ir vākt savas tautas folkloru - dziļi noraktu, bet gadsimtu gaitā saglabātu sudrabu.

Pirmos folkloras vākumus J. Misiņš iesūta jau 16 gadu vecumā. Tā kā tobrīd viņš vēl nezina F. Brīvzemnieka adresi, jauneklis uzticas kaimiņu novadā dzīvojošam Kaudzītes Matisam. J. Misiņa tālaika vēstules saglabājušās brāļu Kaudzīšu rokrakstu fondā LAB (83, 21). Kaudzītes Matiss toties informē jauno Misiņu par senākajiem latviešu folkloras izdevumiem (J. Misiņa rokrakstu fonds. 46, 64). Citējam J. Misiņa 1878. gada 8. XI vēstuli no Velēnas doktorāta, kur viņš tolaik ir Dr. A. Šummera izpalīgs:

"Saņemiet nu šo drusciņu sentēvu dziesmiņu, lai nu gan mazumiņš vien ir, tak jau nu varēsiet lietot. Bet lūdzu vērā ņemt, ka es viņas nebūt neesmu tā uzrakstījis, ka jau priekš

drukāšanas derētu, bet tik uzņēmis; nevis sastādīdams kāzu dziesmas pie kāzu dziesmām, arāju dziesmas pie arāju dziesmām un tā joprojām, nedz arī pēc ortogrāfijas likumiem. Nožēloju, ka nevarēju Jums nevienas no garākām dziesmiņām piesūtīt, bet manim nebūt nav laimējies kādu dzirdēt no tādām. Varbūt, ka dažas no šām "divu stiķu dziesmiņām" ir atliekas no citām garākām. No teikām un mīklām gan maz esmu sameklējis, laikam Tirzas apgabals tukšs no šās mantiņas; ja nu iespēja būs, tad lūkošu Jums vēl piestellēt kādas no tautasdziesmām un tad arī pielikšu kādas mīklas un teikas."

LAB F. Brīvzemnieka rokrakstu fondā (18, 9) saglabājušās 5 jau pašam F. Brīvzemniekam rakstītas J. Misiņa vēstules (1880-1892). Citējam vecāko saglabāto, jo sarakste, domājams, sākusies jau 1879. gadā:

"Te ar šo vēstuli piesūtam Jūs atkal vienu drusciņu tautasdziesmu un ieražu, bet lūdzu neļaujoties, ka manim nevaļas pēc nebij iespējams ar tinti uz cita papīra pārrakstīt, nedz arī uzmanīgāk caurskatīt; caur to varbūt še atradīsies kādi gabali, ko es jau Jūs esmu piesūtījis, bet varbūt tak kāds mazumiņš derēs."

J. Misiņš vēl sola buramvārdu un ieražu aprakstus, cer ie-saistīt vākšanas darbā arī citus.

Pārskatot J. Misiņa personīgo rokrakstu fondu LAB, folkloras un etnogrāfijas materiālus atrodam vairākās šī fonda glabāšanas vienībās gan J. Misiņa, gan citu personu pierakstā. Vairums tās ir tautasdziesmas, piemēram, 103. vienībā "Tirzēniešu dziesmu krājums. Vainags darināts no lauku puķītēm, ko no latvju dziesmu lauka salasījis J. Misiņš". Ir arī tautasdziesmas ar notīm, leišu dainas, vācu tautasdziesmas. Tāpat cita veida folkloras un etnogrāfijas materiāli: pasakas, teikas, mīklas, rotaļas, buramvārdi. Tā saucamās "Debesu grāmatas", kas izplatītas 19. gs. Ir nostāsti par svētavotiem, nogrimušām pīlim, Turaidas jumpravu. Teksti par tautas dziedniecību. Folkloru un etnogrāfiju var atrast arī vākumos par Tirzu, Lejasciemu, Velēnu, Galgausku. Tālaika nūjas disciplīnu raksturo ap 19. gs. vidu Tirzas novadā izplatītais pamflets "Es

pats Šacs", kas vērsts pret vietējo vācu tautības mācītāju Paulu Emilu Šacu, kas iesaukts par adulniešu dīditāju:

"Kārli, ej tu uz to bērzu,
Lauz man brangus žagarus!
Ne uz biksēm, pliku miesu
Mācīt vajag rakarus."

Ieskatoties "Latvju Dainu" 1. burtnīcā (1894) publicētajā tautasdziesmu vācēju reģistrā, redzam, ka 50 gadu laikā (1844-1894) no Tirzas pagasta pavisam saņemtas 2855 tautasdziesmas. Tas ir viens no dziesmām bagātākajiem Vidzemes pagastiem, ja salīdzina ar pavisam necilo iesūtījumu skaitu no kaimiņpagasta Druvienas - tikai 25 tautasdziesmas. To var saprast, jo Druvienā vairāk izjūtama folklorai nelabvēlīgā hernhūtisma ietekme. Tirzmaliešu dziesmas publicētas jau G. Bitnera krājumā (1844), tāpat A. Bīlenšteina kopojumā (1874/75). No jaunāko laiku vācējiem J. Misiņš ar savām 1075 dziesmām ir visčaklākais, kaut gan daudz neatpaliek arī jau pieminētais Straumes Jānis (1043). 423 dziesmas iesūtījusi Anna Dzelzkalne, 184 - Kārlis Tarziers.

Folkloru J. Misiņš nepiemirst arī Lejasciema laikā (1892-1905). Te viņš sadraudzējas ar tautas melodiju vācēju komponistu Jurjānu Andreju. Kādreiz no Lejasciema J. Misiņš iebrauc īpaši Rīgā, lai izrunātos ar K. Baronu par viņam tuvu problēmu. Lai uzzinātu K. Barona domas par isajām un garajām tautasdziesmām. Disputanti, liekas, palikuši katrs pie saviem ieska-
tiem, bet K. Barons vienmēr vērīgi ieklausījies J. Misiņa savdabīgajos spriedumos. J. Misiņu augstu vērtējuši arī nākamās paaudzes folkloristi, piemēram, Anna Bērzkalne.

Kad "Latvju Dainu" 5. sējumā (1915) K. Barons publicē Jāņu dienas svinību aprakstu, viņš izmanto arī J. Misiņa iesūtījumu no toreizējā Valkas apriņķa. J. Misiņš pats ir Jānis, un uz viņa novēroto var paļauties.

Savas agrinās publikācijas J. Misiņš parakstījis ar vārdu Aizkrācnieks, it kā pieminot mazo, vēlāk aizsērējušo Krāču upīti, kas devusi nosaukumu arī dzimtajām mājām. Savā pirmajā, jau pieminētajā publikācijā "Kāds vārdiņš par tautas dziesmām"

(Austrums. 1888, 6) J. Misiņš polemizē ar komponistu Oskaru Šepski, kas aranžējis tautasdziesmu "To celiņu ritā gāju/ To celiņu vakarā". J. Misiņš neiebilst pret meldiju, bet pret pavisam īso, tikai divus pantus garo dziesmas tekstu. Dziesma, pēc J. Misiņa domām, ir krietni garāka, un viņš žurnālā dod savu dziesmas teksta rekonstrukciju 20 rindu garumā. Jaunā autora nedrošību secinājumos tomēr raksturo jau ievada teikums, ko var saprast divējādi: "Izsacītās domas, ka mūsu īsās dziesmiņas ir laikam atlikas no senām garām dziesmām - liekas būt diezgan pamatotas, kaut gan gluži dibinātas šīs domas nav."

Žurnāla "Austrums" 1905. gada 12. numurā J. Misiņš publicē tautasdziesmu virkni: "Tētiņš raud, māte raud", ko varētu vērtēt arī kā veltījumu pāragri ar diloni mirušā (1894) brāļa Andrieva Misiņa piemiņai:

"Kam, Dieviņi, tā darīji,
Kam tu mani jaunu ņēmi?
Paliek mana līgaviņa
Vidū ciema saderēta.
Paliek mana cepurīte
Appušķota, nevalkāta."

Tautasdziesmu tekstoloģiskajām problēmām J. Misiņš pievēršies arī mūža otrā pusē rakstā "Nepareizības mūsu tautasdziesmās" (Brīvā Zeme, 1932, 246). Vācējiem tautasdziesmas it kā jāpieraksta tieši tā, kā tās dzird no teicēju mutes. Bet arī teicēji mēdz būt aizmāršīgi, sajauc rindu secību u. tml. Patvaļības ir reizēm arī no pierakstītāju puses. Pirmās rindas ņemtas no vienas dziesmas, bet nākamās no pavisam citas. Bez teksta rūpīgas pārbaudes te neiztikt.

Pieminēsim vēl dažas ar folkloristiku un etnogrāfiju saistītas J. Misiņa publikācijas:

Latviešu Susaņins Mamoliņš: [Vēsturiska teika]. - Dzimtenes Vēstnesis, 1915, nr. 203.

Etnogrāfiski materiāli: [Kolkas raga lībiešu paražas un ticējumi]. - Latvijas Vēstnesis, 1921, nr. 241 un 247.

Debesu grāmatas: [Par vienu no māņticības paveidiem]. - Latvju Grāmata, 1922, 1.

Stendera pasaku pirmais izdevums. - Izglītības Ministrijas Mēnešraksts (IMM), 1923, 9.

Baumaņu Kārļa un Krogzemju Mikus "Dziesmu Vītols". - IMM, 1935, 4.

J. Misiņa veidotā latviešu folkloras literatūras bibliogrāfija publicēta grāmatā: *A. Prande. Latvju rakstniecība portretjās. R., 1926.* Nevar, protams, nepieminēt arī burtniecībai un folklorai veltītās nodaļas J. Misiņa "Latviešu rakstniecības rādītāja" divos sējumos (1924, 1937). Te lieti noderējusi ilgstošā J. Misiņa interese par folkloru un etnogrāfiju.

J. Misiņš nav vairījies no maz risinātiem jautājumiem, viņš, piemēram, pētījis latviešu un vācu tautasdziesmu savstarpējās attiecības. Nav atstājis novārtā arī tādu savdabīgu kultūras subproduktu kā ziņģi.

Dažreiz visai interesanti ir J. Misiņa komentāri paša vākto ziņģu kopsējumos. Tāda ir piezīme ziņģei par grāfu Plāteru, kas 19. gs. otrā pusē bijusi populāra visā Latvijā. Skaidrojot nošu pierakstu tekstam "Ak, mana sirds jau tricēt sāk", J. Misiņš 1915. gada Ziemassvētkos piezīmējis: "Šo meldiju izdziedāju kādu vakaru Kazarova vīna pagrabā priekšā komponistam Emilam Dārziņam, kurš uzrakstīja notis". Izmantojot tekstu un E. Dārziņa vienbalsīgās notis, barons Gustavs fon Manteifels vēlāk komponējis dziesmu klavieru pavadījumam.

Savā rakstā "Piestas, rokas dzirnavas, dažādi ēdieni" (Stari. 1913, 11) J. Misiņš saka: "Vecas rokas dzirnavas atronamas vēl tagad pa mājām, zināms, ļoti nolaistā stāvoklī; šur tur pelavniekos, vecos rījas kambaros, bēniņos, kur tik tās nava, tā sakot, zem kājām." Bet šādos piemirstos bēniņos vai tumšos kambaros nereti ieskatījies arī J. Misiņš, meklēdams pavisam ko citu: kādu senu grāmatu, kalendāru, laikraksta numuru vai skatukarti. Tā grāmatniecība it kā sadodas rokās ar folkloras un etnogrāfijas vērtību apzināšanu. Kas meklē, tas atrod. Labs labu nemaitā.

Krāt var itin visu: grāmatas, rokrakstus, tautasdziesmas, tukšas sērkociņu kārbīņas un arī naudu bankā "Baltija". Kurš krājums vērtīgāks, to jau pierādījis laiks.

Jānis Kalniņš
Akadēmiķis

KĀRLIS EGLE - KĀDS VIŅŠ MAN PRĀTĀ STĀV

Tas varēja būt 1964. vai 1965. gadā. Man bija iznācis romāns par Andreju Pumpuru, un bija pagājis krietns laika spridis, kad kādā sanāksmē sastapu Kārli Egli. Sasveicinoties Kārlis Egle, kā parasti pakluss, laipns un draudzīgs, sacīja:

"Apsveicu ar krietnu darbu."

Un tūdaļ turpināja, kā atvainodamies, - viņš gan manu grāmatu lasījis neesot, jo, kā cilvēkam, kas viņu pazīst, zināms, romānus par rakstniekiem viņš nelasot, bet visapkārt par "Andreju Pumpuru" dzirdot tikai atzinīgus novērtējumus.

Un piebilda paklusāk:

"Arī no šiem, nu - otrpusniekiem - dzirdu atzinīgus vārdus. Tā viņi man raksta."

Otrpusnieki - tie bija emigrācijas latvieši, un, kā nopratu, Kārlis Egle viņu spriedumiem vairāk uzticējās, nekā šepat rakstītajam un runātajam.

Pirmajā brīdī biju mazliet pārsteigts un kā sadurstījos. Bet ne par to, ka Kārlis Egle pilnīgi vaļsirdīgi sacīja labus vārdus par grāmatu, ko nav lasījis un nemaz lasīt netaisās. Nē, - biju pārsteigts, ka Kārlis Egle, grāmatu cilvēks, vispār nelasa literārus darbus, kas ietilpst sērijās par ievērojamiem cilvēkiem un kas lasītajos ir ļoti iecienītas, vismaz Latvijā.

Klusībā šad tad domās atgriezies pie šīs sarunas, līdz man šķīta, ka nekā savāda Kārlis Egle nav pasacijs. Visa viņa literārā darbība taču ļoti stingri balstījās uz faktiem, turpretī daiļliteratūra par rakstniekiem, par izcilām personībām, kaut arī tā būtu visdokumentālākā, bez zināmas, vienīgi iztēlē radītas is-

tenības nemaz nav iespējama. Acīmredzot, Kārlim Eglem nebija tuva šāda faktu apaudzēšana ar iztēlē radītiem papildinājumiem, kas tomēr tiek pasniegti kā notikusi realitāte.

Neatceros, kad Kārli Egli tiku redzējis pirmo reizi. Viņa vārds gan man nebija svešs jau kopš agras jaunības, to biju ievērojis jau laukos dzīvojot, kad tiku lasījis no vietējās bibliotēkas paņemtus žurnāla "Latvju Grāmata" sējumus. Droši vien Kārli Egli pirmo reizi redzēju tūdaļ pēc kara, kad uzsāku studijas Universitātes filoloģijas fakultātē, kur Kārlis Egle noņēmas ar nākamajiem bibliotekāriem. Nevienu viņa lekciju dzirdējis netiku, neatceros dzirdējis viņu runājam kādā apspriedē vai sanāksmē, - nekad gan netiku viņu redzējis uz runātāju tribīnes arī vēlāk. Manā uztverē viņš palicis kā sīksts, pakluss darba strādātājs un ne cilvēks, kas alkst nospidēt, nogrozīties publikas priekšā.

Pēc augstskolas beigšanas mācījos Valodas un literatūras institūta neklātienes aspirantūrā un vēlāk kļuva par institūta zinātnisko līdzstrādnieku. Kārlis Egle tad ilgākus gadus bija institūta zinātniskās padomes loceklis. Viņš tātad bija institūta priekšniecības amatu vīru pulkā, es - vienkārši ierindnieks, un nekādas tiešākas saskares man ar viņu nebija. Tolaik institūta zinātniskās padomes loceklis bija arī literatūrzinātnieks profesors Jānis Alberts Jansons. Viņi abi parasti sēdēja kopā, un arī šeit Kārlis Egle bija pati miermīlība, bez skaļāka vārda un novizēšanas. Bet ka uz sēdi ir atnācis arī Kārlis Egle, tas bija pamanāms tūdaļ, - viņš piederēja pie tiem cilvēkiem, kurus nevar nepamanīt, kaut arī viņi nepasacītu ne vārda.

Ciešākā saskarē ar Kārli Egli nonācu kopīgā darbā, izdevniecībai "Liesma" gatavojot dažādus izdevumus, grāmatas. Kārlis Egle bija Blaumaņa un Šekspīra kopotu rakstu sastādītājs, un es biju viens no šo rakstu redkolēģijas locekļiem. Uzrakstīju arī nelielu priekšvārdu Kārļa Egles un Antona Birkerta sakārtotajai grāmatai "Rūdolfs Blaumanis laika biedru atmiņās" un paša Kārļa Egles atmiņām par rakstniekiem. Darbs tika strādāts lietišķi, bez liekiem asumiem un strīdiem. Visam pāri bija K. Egles ciešā, klusā pārlicība, ka šie darbi ir vajadzīgi tautas kultūrai un jādara viss, lai tie iznāk-

tu. Te jāatceras to gadu valdošās tendences, - pasargi Dievs! vai tikai mēs pārāk nekavējamies pagātne?

Pa laikam pārmijām arī kādus vārdus, dažādu sapulču atsākšanos gaidot vai starpbrižu laikā, arī Misiņa bibliotēkas lasītavā. Pēdējā gan burtiski tikai pāris vārdu, lasītavas darba atmosfēra acimredzot Kārlim Eglem bija svēta un sargājama.

Kārlim Eglem piemita tā ipašība, ka, jau pirmo reizi viņu sastapis, likās, ka esi jau bijis ar viņu pazistams kopš seniem gadiem. Vienmēr aizņemts ar dažādiem darbiem, viņš nekad nebija nevaljīgs, viņa runas veids bija nesteidzīgs, pat mazliet pagausināts.

Kārlis Egle bija no vecās, no pirmskara intelīģences. Uz šo intelīģenci tā laika oficiālība allaž raudzījās ar vāji slēptām aizdomām un itin kā kārot kāroja šiem cilvēkiem kādā bridī sadot pa galvu, pierādīt, ka viņu uzskati nesakrīt ar īsta padomju cilvēka uzskatiem, un tāpēc tev pat dusmoties neklājas, ja tavu darbošanos dažādi ierobežo, pazemina amatā vai pat patrenc no darba. Tā izdarījās, piemēram, ar Jāni Albertu Jansonu, Paulu Dāli, Pēteri Birkertu un vēl citiem. Atceros, ka kādu laiku, manu studiju gadu sākumā, ceturtdienās Filoloģijas fakultātē tika rīkotas šīs vecās intelīģences grēku nožēlošanas dienas, kad tika prašņāts un taujāts, kāda tava pārliecība un vai tu atzīsti, ka tavā agrākajā rīcībā un domāšanā bijis daudz aplama. Ideālistiska, nemarksistiska. Tais tiesas dienās tika pastrādāts daudz, lai cilvēku pazemotu, tāpēc mani pārņēma dusmas un sašutums katru reizi, kad dzirdu arī šodien, ka daži cilvēki katrā ziņā grib redzēt aicinām uz grēku atzišanas un nožēlošanas publiskām tos cilvēkus, kuru vārdi, piemēram, atrodami bēdīgi slavenajos čekas maisos. Grēku nožēlošanas sēdes universitātē atceroties, man šie aicinātāji liekas zemiski sadisti, kam prieks mocīt cilvēkus. Un nekādu īsto patiesību jau neuzzināja nedz tad, ne uzzinātu arī tagad, lai arī kādi būtu ieraksti protokolos, kas būtu izlasāmi vēl pēc gadu simtiem. Kārlis Egle šādas grēku nožēlošanas tiesas priekšā saukts, cik zinu, netika. Šķiet, te savs nopelns varēja būt Andrejam Upītim, kas bija Kārļa Egles brāļa Rūdolfa Egles tuvs draugs un arī ar Kārli Egli uzskatu un

pārlicību sadursmēs laikiem nekad nebija nonācis. Tāpēc nav nejaušība, ka Kārlim Eglem jau 1945. gadā tika piešķirts Nopelniem bagātā kultūras darbinieka goda nosaukums, un arī tas tolaik kaut nedaudz varēja aizsargāt. Pēc dabas Kārlis Egle man šķita miermīlīgs (kā jau palaikam liela, paplata auguma cilvēki) un tīšu prātu uguni uz sevi neizsauca, pat piesargājās to darīt. Šai ziņā viņš man vienmēr šķitis līdzīgs tiem tautas atmodas laika darbiniekiem pagājušā gadsimtā, kas nepagurdami, pa daļai klusībā, darija lielu, pašu labprātīgi uzņemtu mūža darbu ciešā apziņā, ka tas vajadzīgs plašākai sabiedrībai, latviešu tautas kultūrai. Tagadnei un nākotnei. Te es domāju tādus cilvēkus kā Krišjānis Barons, Fricis Brīvzemnieks, brāļi Kaudzītes, Ansis Lerhis Puškaitis, Jānis Misiņš - katrs savā dabības lokā, savas tautas kultūrai tik svarīgā un vajadzīgā.

Rakstnieku Savienības sarīkojumos, kādam sarunu biedru pulciņam klātu pienākot un draudzīgi katram roku sniedzot, Kārlim Eglem bija paradums, plati smaidot, nojautāt:

"Nu kādas žulicības jūs patlaban apspriežat?"

Pirms bija paspēts viņam ko atbildēt, Egle pats jau turpināja:

"Zinu, zinu, - jūs tās saucat par problēmām, bet tās pašas žulicības vien jau ir, par ko jūs spriežat."

Atceros, ka Alberts Jansons, tolaik Rakstnieku Savienības priekšnieks, tad, kad Egle bija aizgājis tālāk, tāpat kā Egle, pus nopietni, pus ironiski noteica:

"Ja tā padomā, viņš nemaz tik nepatiesi par tām žulicībām un problēmām nepateica. Kam citam tad mēs esam šeit kopā pulcināti."

Nekad netiku dzirdējis Kārli Egli par kādu rakstnieku runājam nosodoši, izsmejoši vai ar naidu un ļaunumu. Ar priecīgu humoru gan. Pie tam, - viņam bija itin kā tāds repertuārs, kuru viņš atkal un atkal sastaptu paziņu pulkā atkārtoja (bet kuram gan no mums nav tāds anekdošu un jocīgu atgadījumu repertuārs, ko labprāt atkal un atkal liekam lietā? ...). Tā vairākkārt tiku dzirdējis K. Egli stāstam par J. Jaunsudrabiņa maksšķerņieku gaitām, kurās kāds virs Jaunsudrabiņu pamācījis, kā tikt

pie laba loma: lai šis izlasot rakstnieka J. Jaunsudrabiņa grāmatu "Ar makšķeri", tajā viss smalki aprakstīts, kā jādara.

Vairākkārt tiku dzirdējis Kārli Egli stāstam arī, ka Jaunsudrabiņš romānu "Jaunsaimnieks un velns" uzrakstījis uz atplēstu vēstuļu aploksnēm, tās savēris auklā, izveidodams tādu kā tecilas ripu, un tas ripulis tagad glabājoties Misiņa bibliotēkā.

Atkārtoti dzirdēju Kārli Egli stāstam, ka Kaudzītes Matiss lūdzis, lai pēc nāves viņam zārkā Kārlis Egle paklusām ieliek vēstuļu sainīti, un Egle šo lūgumu izpildījis. Kādā šādu sarunu reizē bija klāt arī Hermanis Bendiks, Laikraksta "Cīņa" redakcijas darbinieks. Hermanis Bendiks uzsmēja: vai nu tik liels dažādu papīru vācējs un saglabātājs kā K. Egle gluži ļāva aiziet pazušānā Kaudzītes Matisa acīm redzami slepeni glabātām vēstulēm? Vai nevarētu notikt, ka vēstules kādā dienā kaut kādi uzrastos virszemē?

Nē, Egle vēstules patiešām ielicis Kaudzītes Matisam zārkā.

Kad pēc brīža Bendiks no jauna ieminējās, vai tikai kādā dienā vēstules neuzradišoties, Eglem ierastais smaids pazuda, viņš jutās aizskarts un atbildēja it asi, nosodoši: miruša cilvēka lūgumu neizpildīt būtu negodīgi. Kā vispār var pieļaut tādu domu, ka viņš, Egle, būtu pastrādājis tādu nekrietnību?

Bendiks tad vairs neuzdrošinājās pat jokodamies kaut ko iesacities. Neatceros, vai par šīm Kaudzītes Matisa vēstulēm esmu kaut kur lasījis. Kad rakstīju romānu par brāļiem Kaudzītēm, izmantoju no K. Egles mutes dzirdēto. Tad attapu, ka savulaik vajadzēja raudzīt par vēstuļu paslēpšanas apstākļiem kaut ko sīkāk uzzināt, bet vairs nekas nebija līdzams.

Visus padomju gadus cauri preses un izdevniecību redaktori ļoti aktīvi nodarbojās ar rakstnieku darbu valodas labošanu. Bija iekāre to darīt, arī pārdrūkājot mirušu rakstnieku daiļdarbus. Kaut vai "bij" pārtaisot par "bija". Kārlim Eglem tas nekādi nebija pieņemams. Viņam šķita, ka tāds jautājums nav pat apspriežams. Un tā bija viena no tām retajām reizēm, kad redzēju Egli iedegamies svētā sašutumā:

"Kā to var pat iedomāties darīt? Cik tālu tādā labošanas patvaļā tad gan nevar aiziet?"

Rakstnieka valodas gluži vai bijīga respektēšana K. Eglem nāca varbūt no Kaudzītes Matisa - arī Kaudzītes Matisam rakstnieku valoda šķita neaizskarama.

Kā puslidz nomocītu atceros Kārli Egli tajās dienās, kad viņš staigāja no Poncija pie Pilāta, lai tiktu nodrukāta viņa sagatavotā Raiņa bibliogrāfija. Tā bija plaša un, protams, tās izdošana prasīja lielus līdzekļus. Bet vai tikai dārgums te bija šķērslis? Tā nelikās. Baidījās, ka tajā parādītos daudzi vārdi, resp., uzvārdi, ko tolaik uzskatīja par grāmatās nevēlamiem. Bet iemesli, šķiet, bija vēl dziļāki. Tā bija Krievijas latviešos ieaudzinātā kopumā negatīvā attieksme pret Raini. Viņš, lūk, no Šveices emigrācijas nebraucis uz pasaulē pirmo sociālistisko valsti, bet uz buržuāzisko Latviju! Tad redziet kāds ... Arvīds Pelše uzradās Latvijā Maskavas sūtīts, uzradās un saimniekoja. Piebīdīšu, ka Raiņa Kopoto rakstu akadēmisko izdevumu bija iespējams sagatavot un izdot tikai pēc tam, kad Arvīda Pelšes atkal vairs Latvijā nebija.

Kārlim Eglem bija bijusi saruna par Raiņa bibliogrāfijas izdošanu arī Ministru padomē. Tur viņam sacīts, ka nākotnē nesapratišot, kāpēc tik dārga, šauram speciālistu lokam vien vajadzīga grāmata vispār tikusi izdota. Kārlis Egles tad atsacījies, ka par to nākotnē nebūšot jāskaidrojas, būšot gan jāatbild, kāpēc tāda grāmata nav izdota.

Raiņa bibliogrāfijas mums drukātā veidā nav joprojām un tiem, kas pēta Raini, katram ar šo jautājumu jānoņemtas no jauna. Cik daudz te tiek neauglīgi laika patērēts, cik daudz līdzekļu izšķiests!

Kārļa Egles atmiņās par rakstniekiem daudz zīmīgu vērojumu, bieži vien tie atāinoti ar labsirdīgu smaidu. Uz mūžu, piemēram, man palikušas atmiņā dažas epizodes no tā, kas rakstīts par Apsīšu Jēkabu. Mūža novakarē viņš iemācījies grieķu un ebreju valodu. Uzjautāts, kam gan viņam šīs valodas būtu vajadzīgas, jo drīz taču viņam būs jāiet uz citu pasauli, Apsīšu Jēkabs mierīgā un nopietnā garā atbildējis, ka "viņā pasaulē tās viņam vēl vairāk noderēsot kā šeit". Un Egles raksta tālāk: "Tādā dziļā pārliecībā, ka viņa un visu mūsu dzīve aiz kapa turpinā-

sies, nekāda izmisuma vai nebeidzamu žēlu viņš neparādīja arī savu sirsniņi mīloto dzīvesbiedri Beati uz kapiem aizvadot." Vai tas nav zīmīgi ievērots un skaistā vienkāršībā pastāstīts? ...

Nedaudzas reizes biju pie K. Egles mājā. Kas palicis atmiņā no šīm reizēm? Par visu vairāk Kārļa Egles rakstāmgalds - gluds, bez grāmatām, tikai ar dažām baltām papīra lapām kreisās puses tālākajā stūrī. Tad man nāca prātā cits līdzīgs rakstāmgalds - to redzēju Mārtiņa Ziverta dzīvoklī vācu laikā. Neliels, viegls, tāpat gluds, ar pāris grāmatām - labajā pusē, tuvākajā stūrī. Uz galda - nevienas aprakstītas vai neaprakstītas lapas. Nevienas! Jāsaka - kā vienu, tā otru rakstāmgaldu uzlūkojot, mani sagrāba kā baisas. Kā tad tā? Rakstnieki un tomēr viņu rakstāmgaldi par to nesacīja ne pus zilbītes. Bet varbūt tomēr - vai šie rakstāmgaldi nestāsta, ka to īpašnieku garīgā pasaule ir stingri norobežota, sargāta no āra pasaules? Ka šī garīgā pasaule svešai acij lēti nav pieejama? Jeb te runā vienīgi saukotības, kārtības mīlestība? ...

Un nobeigumā. Rakstot romānu par brāļiem Kaudzītēm, tēlu pulkā tiku ievēdis arī Kārlī Egli. Ja viņš vēl būtu dzīvs, vai izlasītu tās lappuses, kurās esmu raudzījis notēlot viņa rūpes par Kaudzītes Matisu? Protams, citādāk, nekā sīkdetaļās tas notika istenībā. Bet reizēm ir tā, ka vistiešākā patiesība, ja tā pauzta bez vajadzīgā konteksta, kļūst par nepatiesību. Tā atgadījās man, romānu rakstot. Kad K. Egle pirmo reizi apciemoja Kaudzītes Matisu Kalna Kaibēnos, Kaudzītes Matiss viņu iepazīstināja ar savu sievu, sacīdams: "Tā ir mana mātīte." Tā arī savā romānā ierakstīju. Bet grāmatas redaktore smējās un bija šausmās - tik rupji, tik prasti Kaudzītes Matisa vārds izskanēja. Bet citādus vārdus šai epizodei meklēt nebija nekāda pamata, jo kā notikusi šī iepazīstināšana, var ikviens izlasīt K. Egles atmiņās. "Mātīti" svītroju, epizodi šai vietā devu ne tieši, bet aprakstoši. Īsteni vaina bija manā pusē: man vajadzēja jau kaut kur agrāk sagatavot lasītāju šādam apzīmējumam, tad vārds "mātīte" kļūtu par jauku savdabību. Tā, kā tas ir Kārlim Eglem.

Ilgonis Bērsons
Latvijas Rakstnieku savienība

DRAUDZĪBA PĀRI 44 GADIEM

Kārlis Egle vecuma ziņā varēja būt man vectēvs: starp mūsu dzimšanām ir 44 gadi, kas spēj cilvēkus atsvešināt. Bet notika tā, ka kļuvām ne vien gara radnieki caur literatūras asinīm, bet arī draugi.

Jā, es gan atbildīgo vārdu "draugs" neiedrošinājos lietot (aiz lielas bijāšanas), bet to pirmais izteica Kārlis Egle - sarunās, vēstulēs, dāvātu grāmatu ierakstos. Turklāt neatlaidīgi, vaļširdīgi, visbiežāk: "Draugs Ilgoni!". Nenoliedzami, ka tas aizkustināja, kaut arī bijība nesamazinājās - piecdesmito gadu otrā pusē es taču vēl biju literatūras skrejceļa sākumā, bet meistaram - jau krietns gabals aiz muguras. Turklāt K. Egle pamatoti varēja iet lēnāk un pamatīgāk. Man vajadzēja ļauties iedzišanai.

Domāju, ka mūs saveda kopā ... Aspazija. Protams, netieši. Filoloģijas studiju beigās Ilgonis Bērsons un Jānis Lūsis sakārtoja un Jāzeps Osmanis rediģēja Aspazijas izlasi "Lirika". Un Kārlis Egle kā vienīgais par šo grāmatu uzrakstīja atsaukumi "Literatūrā un Mākslā" 1956. gada 6. oktobra numurā:

"Izlase liecina arī par jauno literātu labu Aspazijas dzejas izpratni, izraugoties nozīmīgākos dzejoļus. Atzīstams tāpat dzejoļu sagrupējums un izkārtojums, kas liecina par izlases kārtotāju patstāvīgu pieeju. Sastādītāji savā izvēlē nav pakļāvušies dogmatiskai vienpusībai, bet centušies aptvert visu plašo Aspazijas dzejas noskaņu loku. (..)

Īsajā izlases ievadā sastādītāji Aspazijas liriku cenšas raksturot objektīvi, izprotoši, pārāk daudz neakcentējot, kā tas parasts, viņas kļūdas sabiedrisko parādību izpratnē. Lasītājiem tas ļaus labāk saskatīt paliekamās vērtības viņas daiļradē."

Docents Arvids Grigulis savās lekcijās mums izcēla Aspazijas jaunrades jaunstrāvniecisko periodu un rakstnieci kā pilsoni "norakstīja", sākot ar 1911. gadu, kad viņa deklarēja: esmu tikai demokrāte.

Kārlis Egle recenzijā uzrādīja arī dažas kļūdas un trūkumus mūsu darbā.

1957. gada 6. jūnijā vēstulē viņš sacīja: "Godājamais draugs I. Bērson! Paldies par skaisto Aspazijas grāmatu ar glaimojošu veltījuma ierakstu man sveicienam manas dzimšanas dienas 70. gadskārtas un 50 gadu darba atcerei par godu."

Var jau būt, ka tuvināja arī tas apstāklis, ka abi esam jūnija bērni. Mana literārā darba ilgums tad bija tikai četri gadi.

1957. gada 27. augustā uz atsevišķas lapiņas esmu piezīmējis sekojošo: "Atkal Misiņa bibliotēkā satiekos ar Egli. Kā parasti, ilgi spiež roku, dziļi lūkojas acis un prasa, kā ar darbiem. Pats, kā vienmēr, noslogots. Pašreiz strādā pie Blaumaņa Kopoto rakstu izdošanas.

Lasījis manu rakstu par Poruku [recenzija par izlasi "Karo-ga" 1957. gada 8. numurā]. Es esot varējis pārņemt Vilsonam par tekstu grozišanu (vēši - vēsi utt.). Raksta forma laba, tikai līdz galam pilnīgi neizturēta (to jau pats apzinās, un te savs "nopelns" arī redakcijas isināšanai).

Neieteic man ilgi strādāt par žurnālistu, jo tā zaudējot no sava stila, vispār nonivelējot radošo domu. Tā izteicies arī Skalbe. Es gan turos preti un saku, ka darbs redakcijā var nākt tikai par labu. Tuvāk dzīvei!"

Sešdesmito gadu otrā pusē aicināju Kārli Egli rakstīt atmiņas par literātiem almanaham "Varavīksne", ko sastādīju. Iespiedu rakstus par Jāni Jaunsudrabiņu un Rūdolfu Egli.

1957. gadā K. Egle man uzdāvināja ar ierakstu savu grāmatu "Īsa latviešu bibliogrāfijas vēsture", 1958. gadā - Annas Brigaderes "Pasaku lugas". Bet 1969. gadā Rakstnieku savienībā viņš atstāja veselu saini ar šādu vēstulīti: "Draugs Ilgoni, ja kāda no šīm grāmatiņām noder, tad liec tik plauktā kā manu "dāvanu". Bet, ja Tev jau ir un neder, tad atstāj man tepat sekretariātā, došu kādam citam vai bibliotēkai." Tur bija Ed-

varta Virzas atdzejotās grāmatas "Franču renesanses lirika" un Verharna "Dzīves sejas", almanahi "Brīvēstundas" un "Jaunības literatūra", žurnāla "Vārds" 1938. gada 4. numurs. Tādu retumu manā bibliotēkā vēl nebija.

Kārlis Egle sakārtoja Jāņa Poruka Rakstus trijos sējumos. Pirmo grāmatu 1971. gada 8. oktobrī viņš dāvināja ar cildinošiem pavadvārdiem: "Manam draugam, Poruka daiļrades labam izpratējam un cienītājam" (biju izdevuma redakcijas kolēģijas loceklis).

1972. gadā žurnāla "Zvaigzne" 11. numurā izteicu savu draudzības apliecinājumu:

Rokasspiediens

(Kārlim Eglem - 85)

Paņēmis tavu roku savējā, Kārlis Egle to tur cieši, ilgi, un acu skatiens ietver sevī ir jautājumu "Kā klājas, draugs?", ir bezgala dziļu labsirdību. Sākumā vārdu nevajag.

Viņa klātbūtne nojauc visus tos šķēršļus, kurus dažs labs kā prettanku "ežus" tiecas nolikt starp cilvēkiem, kam dažādi vecumi, nopelni un vieta sabiedrībā.

Ilgi paliks atmiņā brauciens uz Dobeli pirms trim gadiem, kad apsveicām deviņdesmitgadnieku Pēteri Liepu, kādreizējo grāmatu izdevēju. Gaviļnieks, profesors J. A. Jansons, K. Egle, K. Karulis un viņu pavadones bija jauni, priecīgi, atjautīgi, es centos būt vecāks par saviem "nedaudzajiem" gadiem. Un tikai vienu brīdi K. Egle kļuva pārāk, bet savam mūžam atbilstoši nopietns, - tad, kad zem ābeļziedu kupenām apsveicām viņu dzimšanas dienā - ar īpašiem ziediem, grāmatu "Caur sirdi" [Arsenija Rutjko garstāsts Gunas Bērsones tulkojumā] un pateicības vārdiem. "Jaunajam" jubilāram šis pārsteigums atgādināja 82. Kā jau tādā reizē, vēlējām arī Kārlim Eglem aiziet līdz deviņdesmitajam.

Ar katru dienu, nedēļu, mēnesi šis attālums sarūk, taču nenoliegsim, cilvēka fiziskās un garīgās rezerves nav mūžīgas.

Redzams, ka "staigājošā enciklopēdija" - Kārlis Egle arvien mazāk uzticas savai labajai atmiņai, vairāk - piezīmēm, redzam, ka viņa kabatas portfelis kļūst arvien biezāks ar nenokārtotām lapiņām. Bet katram literātam ir šādi parādi, kas, citiem vārdiem sakot, ir viņu darba organizētais un stihiskais plāns. Kad blakus atrodas tāds gudrinieks, parādās arī izlutinātība - daži Egli ne tikai izmanto (viņa uzkrātās zināšanas), bet arī apceļ, prasdami it visādus sikumus, kurus paši var noskaidrot. Kad pirmoreiz ierados K. Egles dzīvoklī, mani pārsteidza nevis grāmatu daudzums (to redzēt biju sagatavojies), bet gan tas, ka viņam nav un nekad nav bijis sava tālruņa. Ir tak ļoti neērti. Vēl tādos gados, kad ceturtais stāvs liek sevi manīt. Taču, no otras puses, cik ērti būtu tad, ja jebkurā vakara vai nakts stundā uzmācīgais zvans traucētu informācijas avotu, kuram tāpat jāsavāc jaunas lāses un pa reizei jāatpūšas?

1966. gadā saņēmām ielūgumu ar tekstu "Latvijas PSR Nopelniem bagātais kultūras darbinieks KĀRLIS EGLE pēc 40 ražena darba gadiem Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Fundamentālās bibliotēkas J. Mišņa latviešu literatūras nodaļā aiziet atpūtā". Rakstniekam, zinātniekam nav atpūtas šā vārda parastajā nozīmē. Viņš tikai maina darba formas. Vienīgi vasarās, tad gan K. Egle atstāj uz laiku grāmatu pasauli un Vecpiebalgas pusē atdodas dabas dailei, saulei, atvelk elpu svaigā gaisā. Viņa tuvākie rakstnieki - J. Poruks (attāls radinieks), brāļi Kaudzites, R. Blaumanis - arī bija lauku ļaudis.

Kārlis Egle sagrāvis aizspriedumu, ka grāmatnieki (krājēji, kārtotāji, aprakstītāji) ir viena sausa tauta. Viņa balss ir klusa, it kā piegurusi, toties runa piebārstīta ar sulīgiem izteicieniem, nereti tā ielocīta druvēniešu izloksnē. 1968. gadā kādā vēstulē K. Egle rakstīja: "Kā Blaumaņa tēlotā Bleikša Lize (vai kā viņu tur stāstā sauc) mēdz teikt, ja kaut kas nav iznācis tā, kā pieņāktos, "nu gan nav vairs nekāda jaukuma", arī man tagad tā jāizsaucas. Jo par savu brāli Rūdolfu, kā prasīji, es neesmu vēl nekā sagatavojis un Tev nodevis."

Katrā brīdī viņam ir kas īpašs sakāms. Sagaidīsi interesanti izteiktu atzinību par labu, precīzu darbu, dzirdēsi arī nopēlu-

mu - par kūtrību, paviršību. Nekādā gadījumā tu nedrīksti apvainoties, jo te runā nevis savtīgums, bet gan izcils speciālists, kuram patiesi rūp tautas kultūras augsme.

Kārļa Egles dzives koks saplaucis tik kupls, ka grūti to pārredzēt. Ir arī paša (viņš teiktu - poaša) vaina - pārāk vēlu iespīšanai sagatavots atmiņu krājums, bet raksti par literatūru joprojām guļ preses slejās. Tātad - par atpūtu nav ko domāt. Jāstrādā. Kārlim Eglem un viņa palīgiem.

Sirsnīgi spiežam Kārļa Egles labo roku, grāmatu gudro valdnieci."

1972. gada jūlijā izdevniecības redaktore Zina Lice lūdza mani pārlasīt Kārļa Egles grāmatas "Atmiņas" korektūras lokšnes. "Dažas piezīmēs" rakstīju: "Laba grāmata! Tādu mums vajag vairāk." Norādīju uz dažām faktu kļūmēm un neprecizitātēm (varbūt korektūras kļūdām). Kā uz to atsauksies autors un redaktore?

1973. janvārī saņēmu divas "Atmiņu" grāmatas ar ierakstiem. K. Egle sūtīja sveicienu "draugam un labvēlim", redaktore rakstīja: "Dziļā pateicībā par sekmēšanu grāmatai nākt pasaulē Kārļa Egles un savā Ličzinas vārdā." Pirmo grāmatu 1987. gadā atdāvināju J. Misiņa bibliotēkai, K. Egles mājvietai (vēl vecajā namā).

Arī Kārlim Eglem manā mūžā bijusi savedēja loma. Viņš bija tas cilvēks, kas ieteica rakstniekam Kārlim Zariņam pieņemt mani un sadarboties (un tapa romāna "Kaugurieši" jaunizdevums!).

1974. gada 29. jūnijā (atkal šis mēnesis!) domas raustījās kā mākoņi vētrā. Tā bija Kārļa Egles bērū diena. Esmu saglabājis savas runas plānu - konspektu:

"Tā nu nevar" - mēdza teikt, ja kas nepatika. Darbs.

Apglabājam latv. lit-as lielo informāciju.

Vienā gadā dažos mēnešos zaudējam divus indiešu kultūras popularizētājus - draugus - Ķempi un Egli. Turpinājums - V. Ivbulis.

Mūsu Galvenais Bibliogrāfs. Viņš jānomaina. Varbūt V. Ancītim?

Cik miljonu grāmatas sajutušas viņa roku pieskārienu?

Egle nomainīja Zeifertu - pabeidza viņa Lit. vēsturi, turpināja Z. darbu Latv. konvers. vārdnīcā.

Viens no mūsu kultūras vēstures pamatcilvēkiem.

Jānis Kalniņš savās atmiņās stāstīja, ka Kārlis Egle ticis bremsēts. Kāpēc? Viens no iemesliem, manuprāt, ir tas, ka viņš žurnāla "Latvju Mēnešraksts" 1942. gada 1. numurā publicētajā rakstā par Jāni Ezeriņu citēja pretboļševistiskus pantus:

"Tā pagājušajā komunistu režīma laikā, piemēram, inteliģence sarunās bieži ar lielu prieku citēja no galvas vai nolasiņa, ja gadījās grāmata pie rokas, Ezeriņa kādreiz it kā garāmejot uzmesto feļetonu "Papildinājumi Krievijas jaunai rēķinu grāmatai" (Kopoto rakstu III, 437), kur starp citu atrodamas arī rindas:

Kad būs visi zemē sisti,
Kas jau stāv uz melno listi -
Paliks čisti komunisti.

Piedziedājums:

Eh, čekisti, eh, čekisti, -
Davai puikām montokristi! Urā!"

Nezinu, - varbūt tā ir leģenda, bet Edgars Damburs reiz man stāstīja, ka Kārlim Eglem 1945. gadā tika piešķirts Latvijas PSR Nopelniem bagātā kultūras darbinieka goda nosaukums tikai tāpēc, ka cilvēki varas gaitēņos viņu sajaukuši ar brāli Rūdolfu Egli (viņš drīz vien nomira, tā arī nesaņēmis šo darba kvalifikācijas mēru, kuru godam bija nopelnījis tāpat kā Kārlis).

Arī tādas ir laikmeta pretrunas.

IZSTĀDES - CILVĒKU UN LAIKMETU ATSPUGUĻOJUMS RAKSTOS

Laika ritumā izveidojusies tradīcija, ka bibliotēkas, tāpat kā muzeji, savu sakrāto bagātību izvieto publiskai apskatei, ar nolūku parādīt pēc iespējas plašāku kādu tēmu, atspoguļot kādu personību. Bibliotēkai nav tiesības to vērtēt vai nopelt, objektīvi ir jāparāda faktu materiāls, bet mēs varam - radīt noskaņu, kurā bieži vien izpaužas attieksme.

Misiņi var lepoties ar senām izstāžu veidošanas tradīcijām. Jānis Misiņš ir pirmais, kurš sācis rīkot latviešu grāmatu izstādes.

1911. gadā Rīgā notika pirmā pedagoģiskā izstāde; tās katalogā redzams, ka izstādīti 633 latviešu valodniecības un grāmatniecības izdevumi, kā arī jaunatnes parauga bibliotēka skolām ar 358 grāmatām.

Tātad pavisam 991 grāmata. Visas tās ir Jāņa Misiņa ipašums... Avīze "Dzimtenes Vēstnesis" atzīmē izstādes latviešu nodaļu kā vienu no dekoratīvi labākajām iekārtojuma un eksponātu ziņā. Jāpiebilst, ka eksponātu skaita ziņā savu "patronu" mums vēl nav izdevies pārspēt.

Otra plašākā J. Misiņa sarīkotā izstāde ir Latvijas preses 100 gadu jubilejas pasākumā 1922. gadā.

Bez tam J. Misiņš veidojis Matīsa Kaudzītes darbu izstādi viņa 75 gadu jubilejā un K. Valdemāra darbu izstādi Latviešu biedrības namā, pieminot K. Valdemāra simto dzimšanas dienu (1925).

Izstādēs Misiņš pats vienmēr ir aktīvi līdzdarbojies, sagaidāms apmeklētājus un noturēdams priekšlasījumus.

1932. gada žurnālā "Jaunā Raža" NR. 3/4 Žanis Unams saka: "Pēc Jāņa Misiņa pasākumiem grāmatu izstādes kļuvas par parastu parādību."

Pārskatot jaunāka laika bibliotēkas atsauksmju grāmatu, redzams, ka vienmēr ir veidotas rakstnieku jubilejas izstādes.

Tā 1962. gadā bijušas izstādes Augustam Deglavam, Eduardam Veidenbaumam, Andrejam Upītim, Albertam Kronenbergam. 1963. gadā Rūdfolam Blaumanim, 1964. gadā Robertam Sēlim. 1965. gadā atzīmēta komponista Arvida Žilinska jubileja, bet 1967. gadā - aktierim Luijam Šmitam. Šai laikā netrūkst arī tematisku izstāžu par laikam aktuālām tēmām. Tā 1975. gadā notika izstāde par Padomju Latvijas varonīgām sievietēm - pagrīdniecēm. Par šīm "svarīgajām" izstādēm atsauksmju grāmata klusē.

Ir veidotas daudzas labas un noderīgas izstādes. Lielu interesi radīja 1980. gadā izstāde "Latviešu ābece trijos gadsimtos".

80-to gadu beigās radās iespēja pētīt tādas tēmas un cilvēkus, par kuriem materiāli atradās specfondā.

1988. gadā divas izstādes bija veltītas latviešu grāmatizdevējiem - "Jānim Rozem" un "Akciju sabiedrībai Valters un Rapa".

Likvidējot specfondu, bibliotēka uzskatīja par savu pienākumu parādīt atklātībai Latvijas brīvvalsts laika grāmatniecības izdevumus, "nežēlībā" kritušo Latvijas un trimdā dzīvojošo autoru darbus.

Sākot darboties jaunajā ēkā, savu vietu bibliotēkas foajē atradušas arī trīs vecās, mīlās un stabilās Jāņa Misiņa izstāžu vitrīnas. Ekspozīciju apjomam pakāpeniski palielinoties, aizvien palielinās arī vitrīnu skaits.

Viena no pirmajām plašākajām izstādēm 1993. gada vasarā bija "Trimdas latviešu grāmata, 1945-1993". Tas bija mēģinājums parādīt neiespējamo, aptvert milzīgo darbu klāstu, ko latvieši paveikuši plašajā pasaulē. Gudras, skaistas un smeldzīgu ilgu apdvestas grāmatas.

Vēl 1993. gada nogale paliek prātā ar Edvarta Virzas 110 dzimšanas dienai veltīto izstādi. Arī šī dzejnieka vārds un darbi bija izcietuši savu trimdu specfondā. Uz izstādes atklāšanu bija ieradusies Edvarta Virzas meita Amarillis Lieknis.

Veidojot izstādes, rodas sadarbība ar atsevišķiem cilvēkiem vai sabiedrības daļu, kuri ieinteresēti attiecīgās izstādes tapšanā. Tā veidojās izstāde "Polijas-Latvijas vēsturiskās un kultūras saiknes". Latvijas poļu sabiedrība palīdzēja ar fotomateriāliem, stāstīja atmiņas, deva padomus. Tieši šī savstarpējā sadarbība deva vēlamos rezultātus.

Latvijas kultūras fonds iesaistīja bibliotēku pasākumu ciklā, gatavojoties Rīgas pilsētas 800 gadu jubilejas svinībām. Notikušas 3 izstādes, kurās tika slavināts Rīgas vārds, meklēts tā skanējums rakstos. Tās bija: "Rīga - finansu metropole gadsimtu mijā"; izstāde par Pārdaugavu: "Orman, nedzen savu zirgu!" un "Visi Rīgas nami skan" - grāmatas par Rīgu no 1901. līdz 1995. gadam. Pavisam cita - ceriņu smaržas un Haijama dzejas apdvesta bija izstāde "Debesu dārza saimnieks", veltīta Pēterim Upītīm. Likās, ka laiks izdzēsis kaislības un strīdus, kas viņoja ap selekcionāru dzīves laikā, bet izrādījās - viss turpinās ...

Bet ja ir ziedi, tad tuvu līdzās ir arī gleznas. Skatītājus ir priecējušas Margas Lielkrastes un Jurgā Skulmes gleznu izstādes. Īsu brīdi varēja iepazīties ar Jura Soikana grafiskajiem darbiem un ilustrētajām grāmatām.

Izstādes ir vajadzīgas ne vien skatītājiem, bet arī pašai bibliotēkai, lai sevi apliecinātu, atklātu bibliotēkas fondus.

Šodien var tikai minēt kādu Jānis Misiņš būtu gribējis redzēt savas bibliotēkas dzimšanas dienas izstādi. Iespējams, ka čaklais grāmatu rūķis un lielais savādnieks vēlētos, lai būtu izlikts viss, kas par bibliotēku 110 gados uzrakstīts.

Mēs centāmiešos šo bibliotēkas biogrāfiju veidot kā iespēju aplūkot retus rokrakstus, dokumentus, fotogrāfijas.

Protams, arī mums gribējās palepoties ar savas bibliotēkas bagātību. Šoreiz jūs vitrinās neatradīsiet žurnālu rakstus, publikācijas, zinātnieku pārdomas. Ļāvām, lai runā paši materiāli: K. Valdemāra, Raiņa, Matisa Kaudzites vēstules.

Abu dižo grāmatnieku Kārļa Egles un Jāņa Misiņa sarakste. Aizkustinoši smalkas un sirsnīgas ir Jāņa Misiņa vēstules savai iecerētai - Annai Jaunzemei. Trīsdesmito gadu beigās J. Misiņam ir korespondence ar bibliotēkām un grāmatniekiem

Upsalā, Oslo, Ņujorkā, Ķelnē. Ar svētu goda prātu Misiņa iesākto darbu turpināja Kārlis Egle.

Arī viņam bija draugi un domu biedri, un ne tikai Latvijā. Ir iespējams apskatīt dažus paraugus no plašās Kārļa Egles sarakstes ar Indijas valodniekiem un bibliogrāfiem.

Mūsu izstādē runā raksti un mūsu priekšgājēju darbi. Bibliotēkas krātuvēs saplūduši Latvijas kultūras un garīguma rezultāti.

Šai izstādei simboliski varētu dot nosaukumu "Svēts mantojums", un mēs visi esam atbildīgi par tā turpmāko likteni.

Gunita Štāle, Dzintra Zaķe, Līga Krūmiņa
Latvijas Akadēmiskā bibliotēka

«LATVIEŠU GRĀMATU RĀDĪTĀJS» (1911-1919)

Jāņa Misiņa "Latviešu rakstniecības rādītāja" 1. sējums iznāca Latviešu Grāmatu tirgotāju un izdevēju biedrības apgādā 1924. gadā, 2. sējums - Latvijas Kultūras fonda apgādā 1937. gadā.

1. sējums uzrāda grāmatas latviešu valodā, kas izdotas laikā no grāmatiespiešanas sākuma Latvijā - no 1585. gada līdz 1910. gadam, izņemot daiļliteratūru un grāmatas par mākslu. Tās uzrādītas 2. sējumā, kas hronoloģiski aptver laiku no 1585. gada līdz 1925. gadam.

J. Misiņš bija iecerējis izdot "Latviešu rakstniecības rādītāja" 3. un 4. sējumu. 3. sējumā bija paredzēts apkopot periodiskos izdevumus un kalendārus latviešu valodā, bet 4. sējums bija domāts kā 1. sējuma papildinājums, tas ir, apkopot latviešu grāmatu produkciju par laiku no 1911. gada līdz 1925. gadam, kā arī papildināt ar to izdevumu aprakstiem, kas dažādu apstākļu dēļ 1. sējumā nebija ietverti. Šo ieceri J. Misiņš diemžēl nerealizēja, tāpēc grāmatas, kas izdotas laikā no 1911. gada līdz 1919. gadam, nav bibliografētas.

Kā zināms, informāciju par latviešu valodā izdotajām grāmatām no 1920. gada var atrast Augusta Gintera un Voldemāra Caunes sastādītajā rādītājā "Latviešu zinātne un literatūra", bet no 1927. gada - "Valsts bibliotēkas biļetenā".

Grāmatas augšzemnieku dialektā reģistrētas Valērijas Seiles sastādītajā un 1936. gadā izdotajā rādītājā "Grāmatas Latgales latviešiem".

J. Misiņa iecere par latviešu periodisko izdevumu bibliografēšanu īstenota Latvijā pēc II pasaules kara - materiāls

sagatavots un apkopots četros sējumos un hronoloģiski aptver laiku no 1768. gada līdz 1945. gadam. Pie šī darba strādāja Akadēmiskās bibliotēkas (agrāk - LPSR Zinātņu akadēmijas Fundamentālā bibliotēka) darbinieki.

Akadēmiskajā bibliotēkā tika strādāts, lai istenotu J. Misiņa iecerī arī par "Latviešu rakstniecības rādītāja" 4. sējumu, respektīvi, lai sagatavotu 1. sējuma turpinājumu un apkopotu latviešu grāmatu produkciju par laiku no 1911. gada līdz 1919. gadam, kā arī bibliografētu 1. sējumā neietvertos izdevumus. Darba gaitā atklājās, ka J. Misiņa rādītāja 1. un 2. sējumā nav uzrādīts prāvs skaits izdevumu, kas varētu būt izskaidrojams tādējādi, ka, pirmkārt, daļa izdevumu nav nokļuvusi J. Misiņa redzes lokā un līdz ar to nav arī aprakstīta, otrkārt, J. Misiņš apzināti savā rādītājā nav ietvēris (runājot šodienas terminoloģijā) grupālās apstrādes izdevumus vai sīkiespieddarbus, piemēram, dažādu biedrību statūtus un darbības pārskatus, nolikumus, instrukcijas un tamlīdzīgi.

Tā tika nolemts strādāt divos virzienos: pirmkārt, apkopot latviešu grāmatas par laiku no 1911. gada līdz 1919. gadam, un, otrkārt, sagatavot papildinājumus J. Misiņa "Latviešu rakstniecības rādītāja" 1. un 2. sējumam, tas ir, aprakstīt rādītājā neietvertos izdevumus. To visu kopā nosauca par "Latviešu grāmatu rādītāju".

Jāpiebilst gan, ka darbs pie šī rādītāja ilgst jau vairākus gadus, diemžēl - ar pārtraukumiem, paralēli strādājot pie citiem bibliogrāfiskiem darbiem un mainoties darbiniekiem.

Pēc ilgāka pārtraukuma 1993. gada novembrī darbs pie "Latviešu grāmatu rādītāja" atsākās. Gadu gaitā sakrātais materiāls bija rūpīgi jāiepazīst un jāapgūst, lai varētu sākt bibliogrāfisko rediģēšanu. Ļoti svarīgs darbs bija visa savāktā materiāla precīza salīdzināšana ar abiem J. Misiņa rādītāja sējumiem un V. Seiles rādītāju "Grāmatas Latgales latviešiem".

Savāktais un apkopotais materiāls liecināja, ka daudzu izdevumu nav Latvijas bibliotēkās, tie atrasti un aprakstīti Krievijas bibliotēkās, bet, diemžēl, vienlaicīgi nav klasificēti. Tādēļ bija jāmaina sākotnējā iecere sistemātiski kārtot visu materiālu, jo

klasificēt izdevumu tikai pēc nosaukuma, neizpētot tekstu un saturu, bieži vien praktiski nav iespējams. Tādā gadījumā, izvēloties materiāla sistemātisko kārtojumu, daudzus izdevumus nebūtu iespējams ievietot kādā no sistemātiskajām iedaļām. Sevišķi tas sakāms par izdevumiem, kas ietilpst J. Misiņa rādītāja 1. un 2. sējuma papildinājumos. Tāpēc tika nolemts materiālu par laiku no 1911. gada līdz 1919. gadam kārtot sistemātiski, pārējo - alfabētiski.

Izdevuma identificēšanas iespējas (jo sevišķi veca, daudzkārt izdota, tulkota, lokalizēta, pārstrādāta un tamlīdzīgi) ir tieši proporcionālas izdevuma bibliogrāfiskā apraksta precizitātei. Materiāla rediģēšanas gaitā atklājās ļoti daudzas neprecizitātes un nekonsekvences izdevumu bibliogrāfiskajā aprakstā. It sevišķi tas sakāms par atkārtoto un daudzsējumu, kā arī par dažādu biedrību darbības pārskatu izdevumu aprakstiem. Daudz neprecizitāšu bija vērojamas izdevumu apakšnosaukuma un atbildības ziņu pierakstā.

Turklāt bija gadījumi, kad viens un tas pats izdevums aprakstīts gan Latvijā - Nacionālajā un Akadēmiskajā bibliotēkā, gan arī kādā Krievijas bibliotēkā, bet aprakstos ir dažādas atšķirības, kā rezultātā nav iespējams noteikt, vai aprakstā ir viena izdevuma atsevišķi eksemplāri vai arī dažādi izdevumi. Jo sevišķi, ņemot vērā to, ka vecajiem izdevumiem bieži vien nav saglabāties vāks (ja tāds vispār bijis), bojāta titullapa vai arī defektīvs ir viss eksemplārs; iesienot izdevums ir griezts un līdzināts, tātad mainījies formāts un tamlīdzīgi.

Šo iemeslu dēļ tika izskatīts viss Misiņa bibliotēkas fonds, vēlreiz salīdzināti *de visu* apraksti ar fondā esošajiem izdevumiem, izdarīti attiecīgie labojumi un papildinājumi. Darba gaitā konstatējām, ka bibliotēkas fondi pēdējos gados ievērojami papildinājušies ar rādītājam atbilstošiem, līdz šim neaprakstītiem izdevumiem. Tā savāktais materiāls tika papildināts ar jauniem aprakstiem.

Tā kā pastāv iespēja, ka līdzīgas izmaiņas notikušas arī Nacionālās bibliotēkas fondos, paredzēts izskatīt Nacionālās bibliotēkas darba katalogu, salīdzinot to ar aprakstīto materiālu

un nepieciešamības gadījumā pārbaudīt aprakstus *de visu*. Tā tiku apzināti visi Latvijas bibliotēkās esošie rādītājā ietvertie izdevumi.

Daļa latviešu literatūras iespieddarbu, kas izdoti laika posmā no 1820. gada līdz 1917. gadam, glabājas Helsinku Universitātes bibliotēkā. Ziņas par šo literatūru atrodamas Līvijas Vitoliņas sastādītajā un 1978. gadā Helsinkos izdotajā rādītājā "Latviešu literatūras krājums, 1820-1917". Paredzēts salīdzināt arī šo rādītāju ar savākto materiālu un abiem J. Misiņa rādītāja sējumiem, trūkstošos izdevumu aprakstus no Līvijas Vitoliņas sastādītā rādītāja iekļaujot "Latviešu grāmatu rādītājā". Diemžēl šos izdevumus nebūs iespējams pārbaudīt *de visu*, tādēļ bibliogrāfiskais apraksts šajos gadījumos nebūs pilnīgs. Apraksti būs publicēti tā, kā tie doti "Latviešu literatūras krājumā".

1993. gadā darbs pie "Latviešu grāmatu rādītāja" atsākās būtiski atšķirīgā un jaunā formā. Proti, tika izstrādāta datu bāzes programma "Latviešu grāmatu rādītāja" ievadišanai datorā.

Informāciju par katru grāmatu ievada datorā, sadalot to pa ierakstu laukiem. Lauki pēc satura atbilst bibliogrāfiskā apraksta standarta elementiem. Ir, piemēram, autora, nosaukuma, sastādītāja, tulkotāja u. t. t. ierakstu lauki, kas rezultātā veido bibliogrāfisko aprakstu un piedalās bibliogrāfisko paligrādītāju tapšanā. Datu bāzē ir arī tādi ierakstu lauki, kas palīdz bibliogrāfiem materiālu grupēt un rediģēt. Tā kā viss materiāls sastāv no 2 daļām - turpinājumi un papildinājumi, tad ir lauks ar šo pazīmi, kā arī UDK lauks sistemātiskajam kārtojumam u. tml.

Bibliogrāfiski aprakstot un ievadot datorā informāciju par iespieddarbiem, kas tapuši gadsimta sākumā vai vēl agrāk, ir jārisina virkne problēmu. Kā viena no tādām ir noteikti jāmin tas, ka šodien lietojamie grāmatu aprakstišanas noteikumi, respektīvi, bibliogrāfiskā apraksta standarts ir izstrādāts un vairāk piemērots mūsdienu unificētā un standartizētā poligrāfiskā materiāla vienveidīgai un tipveida apstrādei. Bet agrāko laiku izdevumiem, ja domājam par konkrēta vēsturiskā laika posma poligrāfiskā izpildījuma īpatnībām vai arī, no

mūsdienu viedokļa raugoties, par nekorektu latviešu valodu, šie aprakstišanas noteikumi nav sevišķi piemēroti un atbilstoši. Dažreiz ir problemātiski standartizētā formā fiksēt vairākus teikumus garas apakštitula vai atbildības ziņas, kas ļoti bieži saplūst kopā ar darba nosaukumu gramatiski saistītā teikumā.

Tomēr datora izmantošanai šī rādītāja tapšanā ir divas pamatpriekšrocības. Pirmkārt, materiāla vākšanas, rediģēšanas un drukāšanas darbus var veikt paralēli, atzīmējot attiecīgās pazīmes lauciņā, vai darbs pie konkrētā apraksta ir pabeigts vai vēl turpinās; otrkārt, informācija ir pieejama lasītājiem jau šobrīd. Kamēr nav veikta visa materiāla izskatīšana un bibliogrāfisko aprakstu rediģēšana, rādītāju nevar poligrāfiski izdot. Taču tie 4100 ierakstu, kas darba gaitā jau ir ievadīti datorā, ir pieejami LAB datu bāzē ikvienam lasītājam. Kopējais rādītāja apjoms varētu būt ap 4,5 tūkstoši aprakstu.

Kā zināms, jebkura bibliogrāfiskā rādītāja funkcionālo vērtību nosaka paligrādītāji. "Latviešu grāmatu rādītājam" ir paredzēti personu, darbu nosaukumu, izdevēju un izdošanas vietu, spiestuvju un iespiešanas vietu, sēriju, hronoloģiskais un vietvārdu rādītājs.

Dr. Anita Rožkalne

LZA Literatūras, folkloras un mākslas institūts

RAKSTNIEKU BIOGRĀFIJU DATU BĀZE. IESPĒJAS UN PERSPEKTĪVAS

Katrai lietai, katrai norisei un parādībai ir sava funkcionālā un sava filozofiskā jēga. Kas ir glezna - krāsains plankums sienas vienmuļībā vai logs uz citu pasauli? Kas ir grāmata - laika kavēklis, informācijas avots vai emocionālās pieredzes kāpiens? Abas - funkcionālā un filozofiskā jēga ir katrā mūsu solī, tā bija arī tad, kad darbs pie datu bāzes "Latviešu rakstnieku biogrāfijas" vēl tikai sākās: mēs bijām ar mieru tērēt laiku, lai ietaupītu laiku. Savā ziņā paradokss.

Mēs sākām ar to, ka ir žēl laika, kas jāpavada katram literatūras pētniekam, izrakstot, grupējot un pārgrupējot neskaitāmas kartītes, ja ir jāatlasa informācija kaut kādā noteiktā šķēsgriezumā no visa latviešu literatūras vēstures masīva. Tas bija funkcionālās lietderības aspekts, bet līdzās tam dzīvoja fantāzijas un sapņi, kas materializējās domā: cik labi būtu, ja būtu ...

Kad Latvijas Zinātņu akadēmijas Literatūras, folkloras un mākslas institūta literatūrpētnieki strādāja pie vārdnīcas "Latviešu rakstniecība biogrāfijās" (1992), kurā ietvertas ziņas par aptuveni 1600 literatūras darbiniekiem, kas dzīvojuši gan Latvijā, gan ārpus tās kopš latviešu rakstītās literatūras pirmsākumiem, un grāmatas manuskripts jau bija gandrīz gatavs, radās virkne pārdomīgu nopūtu.

Cik labi būtu, ja šajā milzīgajā faktu materiālā varētu ātri atrast ziņas par to, kuri latviešu rakstnieki ir kaut kādā ziņā saistīti ar, teiksim, Itāliju (dzīvojuši vai mācījušies tur, tulkojuši no itāļu valodas, darbu nosaukumos izmantojuši Itālijas vārdu, kā, piemēram, L. Laicens).

Cik labi būtu, ja varētu noskaidrot, kuri rakstnieki ir bijuši saistīti ar Liepāju, Rēzekni vai Limbažiem. Kuri latviešu rakstnieki ir dzimuši ārpus Latvijas? Vai ir daudz latviešu literatūras popularizētāju (tulkotāju, kritiķu, augstskolu mācību spēku un tamlīdzīgi), kuri strādā ārpus Latvijas un nav latvieši?

Cik labi būtu, ja varētu uzzināt, kas literārajā dzīvē ir noticis kādā konkrētā gadā vai noteiktā laika posmā (izdotās grāmatas, rakstnieku dzīves un darba vietas maiņas, literārās balvas un citas norises).

Literārā hronika. Literārā hronika!

Cik interesanti būtu uzzināt, kā pat visai neilgajā latviešu literatūras vēsturē ir mainījusies latviešu rakstnieku sociālā vai ģeogrāfiskā izcelsme. Kuros novados kādā laika posmā dzimis visvairāk nākošo rakstnieku un rakstnieču? Kā laika gaitā tas ir mainījies?

Un vai ir kaut kāda likumsakarība, kuros gados literatūrā ienāk vairāk debitantu un kuros - mazāk?

Kā sadalās pa gadiem un lielākiem laika posmiem vīriešu un sieviešu literārā aktivitāte? Vai ir kāda starpība - vai prozu (dzeju, lugas) raksta vairāk vīrieši vai sievietes? Un vai ir kāda starpība - kuros literārajos žanros vairāk strādājuši latviešu rakstnieki trimdā un Latvijā?

Kuri ir kritiskie gadi latviešu literatūrā, kad ir iznācis vismazāk grāmatu? Un vai to ir ietekmējis tas, ka nav tapuši jauni manuskripti kādu laiku pirms šī gada, vai ekonomikas problēmās sakņotās poligrāfijas grūtības?

Cik labi būtu, ja varētu noskaidrot, kuri literārie darbi ir ekranizēti vai dramatisēti, kuras lugas - uzvestas teātrī un kuras palikušas tikai rakstītā veidā.

Var iet dziļāk un dziļāk šajā "cik labi būtu, ja ..."

Cik interesanti būtu, ja varētu pēc prātā palikuša pseidonīma vien atrast rakstnieka biogrāfiju un pēc atmiņā saglabāta grāmatas nosaukuma - tās autoru. Ja varētu no visa grāmatu daudzuma atlasīt tikai visus dzejoļu krājumus vai tulkojumus un tad tos sakārtot hronoloģiski vai pēc autoriem, vai pēc grāmatu nosaukumiem alfabēta secībā.

Ar sapni sākās darbs, un piecus gadus vēlāk, 1995. gada 4. jūlijā, Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā Rūpniecības ielā 10 notika datu bāzes pirmās kārtas prezentācija: tajā ir pieejamas vārdnīcā fiksētās ziņas par aptuveni 560 šobrīd dzīvojošiem latviešu rakstniekiem.

Līdz šim vēsturiskajam notikumam darbs ritēja vairākos virzienos. Vispirms notika datu bāzes struktūras izstrāde. Soroša fonds Latvijā atbalstīja šo projektu materiāli, un Akadēmiskā bibliotēka atvēlēja telpu, kur novietot datoru. Projektam piemērotu datorprogrammu izveidoja firma LURSOFT.

Datu bāze faktiski sastāv no sešām atsevišķām datu bāzēm. Tās vienkāršākā daļā ir rakstnieku pilnas biogrāfijas (datu bāzē sauktas - "Garā biogrāfija"), kas sakārtotas alfabēta secībā, dublējot vārdnīcas tekstu un paredzot šo biogrāfiju regulāru papildināšanu ar jauniem faktiem. Lietojot šo datu bāzes daļu, lasītājs var iepazīties ar rakstnieka dzīvi un daļrādi to secīgā izklāstā, kā arī uzzināt svarīgākos avotus, kur vēl par rakstnieku var gūt informāciju.

Otrā datu bāzes daļa, kas ir nosaukta "Īsā biogrāfija", ir dažus teikumus garš rakstnieka daļrādes raksturojums, kas var palīdzēt lietotājam iztēloties rakstnieka vietu kopējā literatūras procesā.

Trešā datu bāzes daļa sazarojas četrās faktu grupās: rakstnieka *dzīves fakti* (dati par dzimšanu, mācībām, studijām, darba vietām, dzīves vietas maiņām, sadarbību ar citiem literātiem, piederību dažādām organizācijām un biedrībām, literārās prēmijas un tā tālāk), rakstnieka *literārā darbība* (pirmā publikācija, grāmatu izdevumi, svarīgākās publikācijas periodiskajos izdevumos, tulkojumi un cita veida literārā darbība, norādot arī konkrētā literārā darba žanrisko piederību un eksistences formu - atsevišķā grāmatā, kopkrājumā, manuskriptā vai kā citādi), *rakstnieka atveidojums* literāros vai tēlotājas mākslas darbos, kinofilmās, monogrāfijās un *literāro darbu izmantojums* (ekranizācija, dramatisējums, pēc rakstnieka darbiem veidotie libretī vai tēlotājas mākslas darbi un citi).

Katrā no šīm četrām pēdējām datu bāzēm ir paredzēts lielāks daudzums iespēju, piemēram, rakstnieku darba gaitām vien

paredzētas 25 konkrētas profesijas, piemēram: profesionāls literāts, tulkotājs, izdevējs, redaktors, žurnālists, bibliotekārs, zinātnieks, mākslinieks, mūziķis, arhitekts, garīdznieks, pedagogs, militārs darbinieks, medicīnas darbinieks, jūrniece, strādnieks, zemkopis, inženieris un citi. Līdz ar to datu bāze ļauj atlasīt visus rakstniekus, kuri ir strādājuši par pedagogiem vai jūrniecek. Līdzīgi var noteikt, kuri rakstnieki ir ieguvuši tādu vai citādu izglītību - vidējo, augstāko vai mācījušies kādos kursos vai semināros. Līdzīgi - kuri rakstnieki savus darbus rakstījuši sadarbībā ar līdzautoriem, kuri - veikuši citu autoru darbu dramatisējumus. Un tamlīdzīgi.

Vēl divas iespējas paver datu bāzes struktūra, - papildus jau aprakstītajai tematiskajai faktu atlasei ir iespējams sašķirot datu bāzē esošo informāciju arī pēc fakta norises laika vai vietas, jo katrs fakts ir piesaistīts konkrētam laikam vai ģeogrāfiskajai vietai. Grāmatas iznāk noteiktā gadā un pilsētā, rakstnieks strādā noteiktā laika sprīdī kādā pavisam konkrētā pilsētā vai lauku apvidū. Protams, ne vienmēr šie fakti ir droši zināmi, nereti tikai aptuveni ir noskaidrots, ka rakstnieks ir, piemēram, strādājis par skolotāju pagājušā gadsimta deviņdesmitajos gados, bet nav zināms, ne kuros gados tieši, ne kurā skolā. Ideālā gadījumā katram faktam būtu gan šī laika, gan vietas piesaiste, un arī tas ir viens no datu bāzes papildināšanas virzieniem nākotnē - savākt maksimāli precīzu informāciju par katru šobrīd aptuveni zināmo faktu.

Protams, te ir viens no datu bāzes filozofiskajiem aspektiem: cik sīki un detalizēti var un drīkst inventarizēt citu cilvēku dzīves, vai šī smalkā faktu uzskaitē nenoārda cilvēcisko aspektu, nepadara lietišķi sausu tik humanitāru zinātni kā literatūras vēsture. Ja pie tā vien paliek, tad droši vien tā var likties, bet fakti uzkrājumam un to sašķirošanas iespējai ir cilvēciska jēga tad, ja no tā var secināt kaut ko par literatūras, sabiedrības, katra atsevišķā cilvēka un tautas gaitu pasaulē, ja šis fakti krājums kalpo, lai ietu tālāk, netērējot laiku mehāniskai fakti pārkrāvšanai.

Tāpēc ļoti svarīgs datu bāzes funkcionēšanas aspekts ir ērti lietojama meklēšanas sistēma. Pirmā un vienkāršākā iespēja ir

tā sauktā "Ātrā meklēšana", kad dators atrod visas biogrāfijas, kurās parādās kāds noteikts vārds, piemēram, "zeme": vienā gadījumā tas būs grāmatas nosaukumā ietilpstošs ("Zaļā zeme", "Sapņi un zemes balsis", "Zemes un sapņu smilts" u.t.t.), citā gadījumā tas būs laikraksta nosaukumā ("Brīvā Zeme", "Padomju Zeme", "Saldus Zeme"), citā gadījumā - vēl kaut kas cits.

Sarežģītākā meklēšanas sistēma paredz iespēju datu bāzei uzlikt "filtru", kas atlasa faktus, tos jau iepriekš grupējot. Piemēram, atrod visus dzejniekus (ne rakstniekus, ne tulkotājus, ne bibliogrāfus), kas ir bijuši saistīti ar Ventspili (dzīvojuši, mācījušies, strādājuši tur u.t.t.) laika posmā no 1920. līdz 1940. gadam. Vai - atlasa visus Amerikā izdotos latviešu rakstnieku darbus. Vai - palīdz noskaidrot, kuras latviešu dzejnieces ir dzimušas Rīgā. Daudz iespēju - katra zinātkārei un nepieciešamībai.

Iepriekš minētie dažādu faktu un šķērsgriezumu izvēles piemēri ilustrēja vienu datu bāzes izmantošanas veidu: tās nozīmi pētnieciskajā jomā (socioloģiskajā, literatūrteorētiskajā un literatūrvēsturiskajā, kultūrvēsturiskajā un daudzos citos aspektos, arī novadpētniecībā), kas ir svarīgi, sastādot dažādas rokasgrāmatas, hronikas, sarakstus, tabulas, diagrammas. Iespēja ātri atlasīt nepieciešamo informāciju no milzīga faktu daudzuma šādā darbā ir ļoti svarīga. (Ieskatu datu bāzes praktiskā izmantojumā sniedz R. Brieža raksts "Neliela inventarizācija" laikrakstā "Literatūra un Māksla" 1992. gada 30. oktobrī. Šai rakstā aplūkota latviešu literatūras darbinieku dzimuma un vecuma dinamika pa desmitgadēm.)

Otra iespēja, ko piedāvā datu bāze, ir tradicionālā formā lasāmu rakstnieku biogrāfiju kopums. Tas, regulāri papildināts ar jaunāko informāciju, var būt par izejmateriālu jebkura apjoma biogrāfisku vārdnīcu un enciklopēdiju sastādīšanai. Piemēram, varētu izdot latviešu dzejnieku vārdnīcu vai tulkotāju vārdnīcu. Varētu tapt enciklopēdija "100 populārākie latviešu rakstnieki". Vai - Kurzemes (Latgales, Vidzemes, Zemgales) rakstnieki atsevišķā grāmatīņā. Lai šādus izdevumus sastādītu, būtu tikai jāatlasa no jau gatavu biogrāfiju kopuma vajadzīgās.

Vēl viena datu bāzes izmantošanas iespēja ir ātra uzziņu sniegšana, arī gadījumos, kad datu bāzes lietotājam ir tikai daļēji zināms meklēšanas virziens (jau pieminētais gadījums, kad pēc atmiņā palikuša grāmatas nosaukuma var atrast tās autora biogrāfiju).

Sobrīd datu bāzē ietverti fakti līdz 1991. gada beigām, tādēļ vistuvākajā nākotnē datu bāze ir jāpapildina ar informāciju, kura aptver 1992.-1995. gadu. Mazliet tālākā perspektīvā datorā tiks ievadītas ziņas par pārējiem vārdnicā apskatītajiem rakstniekiem, tulkotājiem, kritiķiem, literatūrpētniekiem, folkloristiem. Vēl tālākā nākotnē tajā būs jāietver ziņas par daudziem citiem literātiem, kuri palikuši ārpus "Latviešu rakstniecības biogrāfijās". Lai to veiktu būs nepieciešama pastāvīga sadarbība ar rakstniekiem un viņu tuviniekiem, ar Rakstnieku savienību, ar Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzeju un novadpētniecības muzejiem, ar arhīviem. Strādājot pie grāmatas "Latviešu rakstniecība biogrāfijās" jaunā izdevumā, šo darbu veic Latvijas Zinātņu akadēmijas Literatūras folkloras un mākslas institūta zinātnieki.

Kamēr vien būs latviešu literatūra un cilvēki, kas par to interesējas, šāda datu bāze arvien būs jāpapildina. Tādēļ ir labi, ka šis projekts, ko savulaik atbalstīja Sorosa fonds, varēs turpināt strādāt ar Kultūras ministrijas materiālu atbalstu.

Daudz maz pilnīgs latviešu rakstnieku biogrāfiju krājums ir nākotne, bet ne pārāk tāla iespējama nākotne, un tieši šie divi aspekti - rokasgrāmatu un vārdnicu sastādīšana, kā arī zinātniskās pētniecības iespējas ir tradicionālākās un varētu visvairāk interesēt literatūr vēsturniekus un grāmatizdevējus. Informācijas iegūšanas ātrums un precizitāte, kuras svarīgumu humanitārajās nozarēs mēs vēl ne visai labi apzināmies, iegūs arvien lielāku vērtību.

Bet var pasapņot vēl tālāk - par to laiku, kad šāda datu bāze būs pieejama ne tikai Latvijas akadēmiskās bibliotēkas datortīklā, kā tas ir šobrīd, ne tikai Latvijas kultūras iestādēs un mācību iestādēs, kā tas ir iespējams tuvā nākotnē, bet ar starptautiskā datortīkla palīdzību arī Vašingtonā, Londonā vai

Stokholmā. Tehniski tas ir iespējams drīz. Datu bāzes veidotājiem ir nepieciešams laiks un līdzekļi, lai šo literatūras faktu krātuvi sakārtotu iespējami pilnīgu. Un lietotājiem visā pasaulē tad būs nepieciešams tikai viens - prast latviešu valodu, lai varētu uzzināt "visu par latviešu literatūru".

Var sapņot arī vēl tālāk.

Jau šobrīd datu bāzē ir ietvertas visas vai vismaz nozīmīgākās rakstnieku grāmatas un citas publikācijas. Nākotnē šo datu bāzi varētu papildināt ar pilnīgu bibliogrāfisko katalogu, respektīvi savienot tos vienā datu bāzē.

Es iedomājos, ka datorā varētu būt ievadītas ziņas par, piemēram, Misiņa bibliotēkas Rokrakstu un retumu nodaļas fondos atrodamajiem materiāliem, kas saistās ar konkrēto rakstnieku, un vēl tālāk - ka varētu atrast ziņas par to, kādi materiāli par konkrēto rakstnieku ir Literatūras muzejā vai valsts arhīvā. Vēl tālāk var iedomāties, kādas iespējas paver datorā apskatāmie attēli: uz ekrāna varētu būt redzami gan paša rakstnieka portreti, gan viņa rokraksta paraugi, gan grāmatu vāku attēli. Neizsmeļamas iespējas! Jau šobrīd ir sperti pirmie soļi literatūras sakaru pētniecības datorizācijā, jo Latvijas universitātes Filoloģijas fakultātē šovasar tika aizstāvēts Daigas Ziediņas maģistra darbs "Latviešu-franču literatūras sakari: datu bāze un tās datorapstrāde", un šobrīd ir pieejamas ziņas par latviešu literatūras tulkojumiem franču valodā: par rakstniekiem, tulkotājiem, publikācijas laiku, vietu un izdevumu. Tādi darbi, cerams, radīsies arī turpmāk, un arī tie varēs nākotnē būtiski papildināt datu bāzi par latviešu rakstniekiem, jo šobrīd ir gandrīz neiespējami iegūt kaut cik pilnīgu sarakstu par mūsu rakstnieku darbu tulkojumiem citās valodās.

Līdzīgas biogrāfiskās datu bāzes varētu būt arī citās nozarēs - par māksliniekiem, komponistiem arhitektiem un, kaut vai politiķiem, jo biogrāfiju struktūra jebkurā darbības jomā ir līdzīga, atšķirības būs profesionālās jomas aprakstīšanā. Un cik viegli tad būs sastādīt biogrāfiskās enciklopēdijas!

Savā fantāzijā es redzu nākotnes ainu: daudzas datu bāzes ir saslēgtas vienotā sistēmā, ir milzīgs informācijas daudzums,

kurš katrā brīdī ir pieejams ikvienam, bet rakstnieks savā autorvakarā ieraksta grāmatā autogrāfu pēc autogrāfa un nedomā par to, ka varbūt vēl pēc simts gadiem kāds literatūras pētnieks vai psihologs, vai grafologs, datora ekrānā salīdzinājis 564 viņa autogrāfus, laimīgs iesauksies:

"Te tas ir! Es atminēju šī rakstnieka ģenialitātes formulu!"

Literatūras pētnieks būs pierādījis kādu savu spožu atskārtu, kādu pasauli, kuru viņš ir ieraudzījis pirmais, un tas nekas, ka kāds cits viņa kolēģis literatūrkritiķis mēģinās pierādīt savu atšķirīgo uzskatu. Arī nākotnē rakstnieki joprojām radīs savus darbus, skaidri zinādami, ka to tapšana ir racionāli neizskaidrojama un informācija nepierāda ģenialitāti, tā tikai ļauj piemeklēt subjektīvā viedokļa pamatošanai nepieciešamos faktus. Tomēr - jo bagātāks ir informācijas krājums, jo vairāk brīvības tas sniedz. Te ir šī darba funkcionālās un filozofiskās jēgas sintēze.

Dr. Aigars Krauze, Valdis Mazulis
Latvijas Akadēmiskā bibliotēka

SENIESPIEDDARBU UN ROKKRAKSTU ELEKTRONISKĀ KATALOGA VEIDOŠANA UN DUBLIKĀTU IZGATAVOŠANA

Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā glabājas vērtīgi seniespieddarbi - inkunābulas, Eiropas grāmatniecības kolekcija (16.-19. gs. izdevumi) un latviešu seniespieddarbu kolekcija, kuras pirmsākumi datējami ar 17. gs., kad tika izdoti G. Manceļa sastādītie darbi - baznīcas rokasgrāmata "Lettische Vademecum" (1643) (tā iedibina veco ortogrāfiju latviešu rakstu valodā), un pirmā latviešu valodas vārdnīca "Lettus. Das ist Wortbuch" (1638).

Bibliotēkas manuskriptu kolekcija aptver laika posmu no 13. gs. līdz mūsdienām. Kolekcijā glabājas senas hronikas, ceļojumu apraksti, J. K. Broces, J. M. R. Lenca, G. Merķeļa materiāli, M. Lutera, J. V. Gētes, Napoleona un citu valstsvīru, rakstnieku un zinātnieku vēstules un autogrāfi.

Latviešu rakstnieku un kultūras darbinieku rokrakstu krājumā ir K. Valdemāra, K. Barona, J. Poruka, J. Jaunsudrabiņa, R. Blaumaņa, A. Čaka un daudzu citu manuskripti, kā arī latviešu zinātnieku rokraksti un arhīvi.

Seniespieddarbu un rokrakstu saglabāšana ir kompleksa problēma. No vienas puses jācenšas maksimāli saudzēt un saglabāt mūsu kultūras mantojumu, bet no otras puses studentiem, zinātniekiem un citiem interesentiem ir jādod iespēja izmantot materiālus savā darbā. Šis problēmas abas puses ir pretrunīgas, jo intensīva seno dokumentu izmantošana paātrina to nolietošanos un apgrūtina šo materiālu saglabāšanu. Zinātniskai bibliotēkai ir jāpilda abi šie uzdevumi. Lai atrisinātu pretrunas starp seno materiālu saglabāšanu un to pieejamību lasītājiem, Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā tiek veikts zināt-

nisks darbs, kura mērķis ir izveidot seno dokumentu elektronisko katalogu un to dublikātu datu bāzi. Šī darba rezultātā visplašākajam interesentu lokam ne tikai Latvijā, bet arī aiz tās robežām būs iespēja saņemt informāciju par senajām kolekcijām, kā arī tiks saglabāti šo kolekciju oriģinālie materiāli.

Darba gaitā tiek veidota struktūra vienotai datu bāzei, kuras sastāvā būs gan bibliogrāfiskā, gan dokumentu attēlu bāze. Tiks izveidota vienota sistēma - viena kompleksa datu bāze, kas ļauj vispirms iegūt bibliogrāfisko informāciju par konkrētu dokumentu, bet pēc tam iepazīties ar dokumentu kopumā, izmantojot tā elektronisko kopiju. Šādas komplicētas struktūras datu bāzes pasaulē šobrīd kļūst ļoti populāras, jo to izveidošanas un ekspluatācijas izmaksas nepārtraukti samazinās, bet ātras un pilnīgas informācijas atrašanas svarīgums pieaug. Tāpēc vēlreiz jāuzsver, ka vienotas datu bāzes ietvaros bibliotēkas apmeklētājiem būs iespēja gan operatīvi meklēt un atrast nepieciešamo informāciju vajadzīgajos aspektos, gan arī iepazīties ar šo dokumentu dublikātiem. Datu bāzes veidošana on-line režīmā, Latvijas Akadēmiskā datortikla un INTERNET lietošana nodrošinās tās pieejamību ne tikai bibliotēkā, bet arī ārpus tās.

Šādas sistēmas priekšrocības pirmie jutīs mūsu lasītāji. Piemēram, ja elektroniskajā katalogā jūs būsiat sameklējis G. F. Stendera "Bilžu ābece" bibliogrāfisko aprakstu, anotāciju un papildinformāciju par šo darbu, tad, nemainot darba vietu, jums būs iespēja ar pilno attēlu datu bāzes palīdzību tūlīt iepazīties ar šī darba pilnu tekstu un ilustrācijām.

Īsumā aplūkosim šīs sistēmas abu sastāvdaļu galvenās iezīmes. Seniespieddarbu **elektroniskais katalogs jeb bibliogrāfiskā datu bāze** sevi ietver ne tikai visu informāciju, kura fiksēta kartiņu katalogā un kartotēkās. Šī datu bāze ļauj ievadīt arī papildus informāciju par seniespieddarbu un anotāciju. Bibliogrāfiskā datu bāze ietver sevi elektronisko meklēšanas sistēmu, kurai ir nesalīdzināmas priekšrocības ar informācijas meklēšanu kartiņu katalogā un kartotēkās. Šī bāze ir visas sistēmas pamats. Tā paredzēta informācijas meklēšanai un ieejai

pilna attēla bāzē. Bibliogrāfiskajā datu bāzē katram seniespieddarbam tiek veidots:

- 1) bibliogrāfiskais pamatapraksts (pēc starptautiskā standarta ISBD(A);
- 2) seniespieddarba individuālais apraksts;
- 3) anotācija un papildinformācija.

Šāda uzbūve nepieciešama, lai seniespieddarbu atklātu visos iespējamajos aspektos un lai izveidotu pilnīgu informācijas meklēšanas sistēmu. Atbilstoši iepriekšminētajiem punktiem tiek izdalīti konkrēti lauki, kuros ierakstīt atbilstošo informāciju un pēc kuriem šo informāciju iespējams meklēt.

1. Bibliogrāfiskais pamatapraksts satur šādus laukus:

- autors, līdzautori;
- grāmatas nosaukums, paralēlais nosaukums;
- ziņas par nosaukumu;
- tulkotāji, sastādītāji, mākslinieki u. c. personas;
- izdevuma ziņas (kurš pēc skaita);
- izdošanas vieta;
- tipogrāfija, izdevējs;
- izdošanas gads;
- grāmatā ievietotās vai pievienotās ilustrācijas, gravīras, portreti, kartes, tabulas, kalendāri, notis.

2. Individuālais apraksts parāda katra eksemplāra raksturīgās iezīmes un satur sekojošus laukus:

- iesējums;
- ex libris;
- zīmogi;
- ieraksti, piezīmes, autogrāfi;
- dokumenta bijušā īpašnieka vārds, dokumenta dāvinātāja vārds;
- ūdenszīmes;
- defekti, bojājumi;
- ar roku veidotie elementi iespieddarbā (iniciāli, vinjetes, ilustrācijas).

3. Atsevišķu lauku veido anotācijas, kuras iedala pēc iespieddarba raksturošanas paņēmiena:

1) vispārīgā anotācija - raksturo dokumentu kopumā: ziņas par autoru, sarakstīšanas laiku, darba saturu, tekstā minētām personām un notikumiem;

2) analītiskā anotācija - raksturo iespieddarba daļu vai atklāj tēmas vienu aspektu;

3) grupālā anotācija - apvieno vairākus saturā tuvus iespieddarbus.

Informācijas meklēšana bibliogrāfiskajā datu bāzē

Meklēšana bibliogrāfiskajā datu bāzē organizējama pēc jebkura lauka pamataprakstā vai individuālajā aprakstā. Ja jūs interesē visi G. Merķeļa darbi, tad autora laukā, uzrādot vārdu "Merķelis", saņemsiet informāciju par visiem iespieddarbiem, kuru autors ir G. Merķelis. Katrā laukā ierakstīto vārdu un nedalāmo jēdzienu kopa veido attiecīgā lauka alfabētisko katalogu, piem., autoru katalogs, izdošanas vietu katalogs. Katalogs veidojas automātiski datu ievadīšanas gaitā, un satur reāli bāzē ievadītus vārdus un jēdzienus. Iepriekšminētajā piemērā meklēšanai tika izmantots viens lauks. Iespējama kombinēta meklēšana vairākos laukos, izmantojot loģiskos "un", "vai", "izņemt". Piemēram, ja jūs interesē M. Lutera darbi, kas izdoti Reformācijas laikā Vitenbergā, tad autora laukā jānorāda M. Luters, izdošanas vietas laukā - Vitenberga, izdošanas gada laukā konkrēts gads vai konkrēts laika posms, piemēram, 1517-1530. Nosaukuma laukā norādot jēdzienu "katehisms" un atbilstošā laukā jēdzienu "notis", lasītājam tiks norādīts, piem., 1561.g. Kēnigsbergā izdots M. Lutera "Mazais katehisms", kurā būs iespiestas arī notis. Lietojot saikli "vai" (piemēram, notis vai kalendāri), jums tiks uzrādīti visi darbi, kuros ir vai nu notis vai kalendāri. Lietojot vārdu "izņemt", meklēšanas gaitā mēs izslēdzam tos darbus, kas saistīti ar attiecīgo jēdzienu. Piemēram, izslēdzam konkrētas pilsētas izdevumus, ar kuriem esam iepazinušies jau agrāk.

Anotācijas laukā jāsniedz maksimāli pilnīga informācija par konkrēto dokumentu, un arī papildus informācija, kura varbūt

tieši neattiecas uz minēto dokumentu, bet sniedz ziņas par šo tēmu. Piemēram, aprakstot 1672. gadā Rīgā izdotos Zālamana sakāmvardus, anotācijā var norādīt, ka titullapā redzamā attēla sižets ir Zālamans templī, ka šī grāmata ietilpst Vidzemes luterāņu rokasgrāmatā, tālāk var ievadīt papildinformāciju, piemēram, ka pirmā grāmata, kas iespiesta latviešu valodā, ir luterāņu rokasgrāmata, ka ziņas par šo grāmatu un tās iznīcināšanu fiksētas J. Branta protokolā Šlēzvigas Zemes arhīvā. Papildus varētu pievienot arī bibliogrāfiskas ziņas par dokumentiem, kuri satur informāciju par minētajiem darbiem.

Dublikātu datu bāze

Pēc nepieciešamās informācijas atrašanas elektroniskajā katalogā nākošais loģiskais solis ir saņemt pašu dokumentu vai tā dublikātu. Seniespieddarbu un rokrakstu saglabāšanas nolūkos bibliotēkas ikdienas darbā arvien vairāk tiek izmantoti šo darbu dublikāti. Dublikātu izmantošana dažādās zinātnes un tehnikas nozarēs, arī bibliotēku darbā principā nav jauna ideja. Piemēram, tiek izmantota tāda dublikātu izgatavošanas tehnoloģija kā mikrofilmēšana. Pasaules tendences norāda, ka mikrofilmēšana ir novecojusi un notiek pāreja uz elektroniskajām informācijas uzglabāšanas un apstrādes tehnoloģijām, kuras turpina attīstīties. Šodien to izmaksas ir zemākas nekā mikrofilmēšanas teknikai un materiāliem. Salīdzinājumā ar mikrofilmēšanu, elektroniskās tehnoloģijas to izmantotājiem nodrošina priekšrocības informācijas meklēšanā, glabāšanā un atjaunošanā. Iespieddarbu elektroniskos dublikātus mūsu bibliotēkas lasītāji jau pazist un izmanto savā darbā.

Strādājot ar datu bāzēm, nepieciešamo informāciju lasītājs iegūst uz sava datora ekrāna. Šeit jāatšķir divas principiālas iespējas:

- 1) elektroniskā veidā tiek attēlota tikai tekstuālā informācija, t. i., lasītājs iegūst oriģinālā iespieddarba (grāmatas, žurnāla vai atsevišķa raksta) pilnu tekstu, kaut gan vizuāli šis teksts nav precīzi tāpat noformēts kā attiecīgajā grāmatā vai žurnālā

(atšķiras teksta salikums, krāsa, izvietojums pa lapaspusēm utt.). Precīzi iegūts tiek tikai oriģinālā iespieddarba teksta saturs;

2) pastāv arī otra iespēja - elektroniskā veidā tiek iegūts pilns oriģinālā iespieddarba attēls: gan teksts, ieskaitot burtu lielumu un veidu, gan attēli. Arī šī veida - pilna attēla datu bāzi pazīst mūsu bibliotēkas lasītāji. Piemēram, meklējot nepieciešamo informāciju datu bāzē "ADONIS", darba rezultātā uz datora ekrāna tiek attēlota interesējošā žurnāla lapaspuse, kas vizuāli ir precīza oriģinālā žurnāla attiecīgās lapaspuses kopija.

Jāatzīmē, ka elektroniskais attēls uz datora ekrāna nav vienīgā iespēja, kā strādāt ar interesējošo materiālu. Abos gadījumos gan tekstuālo informāciju, gan pilnu attēlu, kas var saturēt gan tekstu, gan zīmējumus, formulas u. c., var nodrukāt uz papīra.

Veidojot seno iespieddarbu un rokrakstu dublikātu datubāzi, esam izvēlējušies pilna attēla datubāzes formu. Tas tiek darīts tāpēc, ka seniespieddarbu un rokrakstu pētniekus interesē ne tikai dokumenta saturs, bet arī citas detaļas - teksta salikums, iniciāļi, vinjetes, krāsu izvietojums uz papīra, iesējums., defekti u. c. Pats par sevi saprotams, ka tikai pilna attēla datubāzes formā var saglabāt tādus materiālus kā gleznas un zīmējumus.

Mūsu bibliotēkā zinātniskā darba ietvaros tiek veikti teorētiski un eksperimentāli pētījumi, kas saistīti ar seno iespieddarbu elektronisko dublikātu veidošanu. Šobrīd vēl visās detaļās nav skaidras projekta gala produkta - attēlu datu bāzes tehniskās realizācijas nianse. Acīmredzot tehniskā realizācija būs atkarīga no konkrētā pielietojuma un kopējamā dokumenta. Tāpēc pētījumi skar tādas jomas kā nepieciešamā dokumenta skanēšanas izšķiršanas spējas noteikšana, atšķirības melnbaltā un krāsaino materiālu dublikātu uzglabāšanas formātos un informācijas apjomā, informācijas nesēja izvēle (optiskie diski, datoru cietie diski ...), on-line režīma izmantošanas iespējas, informācijas saspiešanas problēmas u. c. jautājumi.

Ar dažiem eksperimentālā darba rezultātiem mēs varam iepazīstināt arī šīs dienas konferences dalībniekus un viesus.

Uz zālē novietotā datora ekrāna jums ir iespēja aplūkot dažus J. K. Broces darba "Monumente ..." elektroniskos attēlus, t. i., oriģinālo krāsaino zīmējumu dublikātus. Pēc speciālistu atziņuma šo attēlu kvalitāte ir daudz augstāka nekā šo pašu zīmējumu tipogrāfiski iespiestajā izdevumā "J. K. Broce. Zīmējumi un apraksti" (Rīga: Zinātne, 1992). Vienlaicīgi jums ir iespēja pārliecināties par elektroniskās tehnoloģijas papildus sniegtajām priekšrocībām, aplūkojot zīmējumu dažādos mērogos un pēc vajadzības palielinot atsevišķas zīmējuma detaļas.

Mag. Ērika Fligere
Latvijas Akadēmiskā bibliotēka

«LATVIEŠU PERIODIKA»

Latvijas Akadēmiskā bibliotēka sagatavojusi un laidusi klajā retrospektīvā rādītāja "Latviešu periodika" 4 sējumus par laika posmu no latviešu periodiskās preses pirmsākumiem 1768. gadā līdz 1945. gadam.¹⁴

Darbs veikts, īstenojot bibliofila un bibliogrāfa Jāņa Misiņa (1862-1945) ieceri latviešu nacionālās bibliogrāfijas izveidošanā.

J. Misiņš "Latviešu rakstniecības rādītājā"¹⁵ bija paredzējis apkopot ziņas par visām latviešu grāmatām, periodiskajiem izdevumiem un kalendāriem, neatkarīgi no izdošanas vietas. J. Misiņa dzīves laikā iznāca 2 sējumi ar dažādu hronoloģisko aptvērumu. Rādītāja 1. sējums ietver no 1585. g. līdz 1910. g. iespīestās dažādu nozaru grāmatas un daļēji arī nozaru periodiskos izdevumus, 2. sējumā ievietota līdz 1925. g. izdotā daiļliteratūra, grāmatas par mākslu un folkloru. 3. sējumā bija paredzēts uzņemt laikrakstus, žurnālus un kalendārus, bet kā 4. sējumu izdot pirmā sējuma papildinājumus līdz 1925. gadam

¹ Latviešu periodika. 3 sēj. 1. sēj. 1768-1919 / Sast. K. Egle, V. Lūkina, Ā. Brempele, V. Jauģietis; LPSR ZA. Fundam. b-ka. - 2. papild. izd. - R.: Zinātne, 1977. - 556 lpp.

² Latviešu periodika. 3 sēj. 2. sēj. 1920-1940. Revolucionārā un padomju periodika / Sast. Ā. Brempele, Ē. Fligere, V. Lūkina; LPSR ZA. Fundam. b-ka. - R.: Zinātne, 1976. - 423 lpp.

³ Latviešu periodika. 3 sēj. 3. sēj. 1.-2. d. 1920-1940 / Sast. Ā. Brempele, Ē. Fligere, D. Ivbule, L. Lāce, M. Lazdiņa; LPSR ZA. Fundam. b-ka. - R.: Zinātne, 1988-1989. - 736, 414 lpp.

⁴ Latviešu periodika. 4. sēj. 1940-1945 / Sast. Ē. Fligere; Atb. red. J. Paeglis; Latvijas Akadēmiskā b-ka. - R.: LAB, 1995. - 415 lpp.

⁵ Misiņš J. Latviešu rakstniecības rādītājs. I sēj. - R., 1924; II sēj. - R., 1937.

un darba gaitā atrastos trūkstošos izdevumus. Tādējādi J. Misiņš paredzēja visos "Latviešu rakstniecības rādītāja" sējumos ietvert literatūru līdz 1925. gadam.

J. Misiņš vienlaicīgi apzināja kā grāmatas, tā arī periodiskos izdevumus, tādēļ sakarā ar pirmā latviešu laikraksta "Latviešu Avīzes" (1822-1915) dibināšanas 100 gadiem isā laikā varēja sastādīt konspektīvu žurnālu un laikrakstu hronoloģisku sarakstu⁶, balstoties galvenokārt uz tolaik viņa rīcībā esošajiem un pieejamajiem izdevumiem. Šis saraksts uzskatāms par latviešu periodiskās preses (par laika posmu no 1822.-1922. g.) iepriekšēju uzskaitījumu. Līdz pat 1966. gadam, kad iznāca rādītāja "Latviešu periodika" 1. sējums, šis J. Misiņa darbs bija plašākais latviešu periodiskās preses bibliogrāfiskais rādītājs, un to savā darbā izmantoja "Latviešu periodikas" sastādītāji.

Tēma "Latviešu periodikas rādītājs" uzņemta Rīgas pilsētas Misiņa bibliotēkas zinātniskā darba plānā 1947. gadā. 7 gadus pie tās strādāja tikai ārštata darbinieki, padarītā darba apjoms nebija liels. Pēc Misiņa bibliotēkas pievienošanas ZA Fundamentālajai (tag. Latvijas Akadēmiskajai) bibliotēkai 1954. gadā, tēma pārgāja pēdējās zinātniskā darba plānā. 1. sējumu Kārļa Egles (1887-1974) vadībā sastādīja Fundamentālās bibliotēkas ilggadēji un pieredzējuši bibliogrāfi Ā. Brempele, V. Lūkina, V. Jauģietis (1905-1974). Bez autoriem periodisko izdevumu aprakstīšanā piedalījās J. Paeglis, K. Ancītis (1911-1963) un A. Jansons, iepriekšējo publikāciju sagatavošanā E. Peile (1908-1979).

Darbu veica, izskatot "de visu" katru periodiskā izdevuma numuru, izrakstot galvenās bibliogrāfiskās ziņas - izdošanas gadus un numuru skaitu gadā, kā arī precīzi izsekojot visām ziņām (to izmaiņām), kas izdevumu raksturo (redaktori, izdevēji, izdošanas vietas, spiestuves u. c.). Vienlaicīgi centās izmantot iespēju iegūt maksimālu daudzumu ziņu ne tikai par latviešu presi, bet arī bibliogrāfiskajam uzziņu darbam un per-

⁶ Misiņš J. Laikraksti [un žurnāli] hronoloģiski // Latvju preses 100 gadi. - R., 1922. - 49.-109. lpp.

spektīviem bibliogrāfiskiem rādītājiem nepieciešamo informāciju: izrakstīja materiālus par dažādām personām (zinātniekiem, rakstniekiem, sabiedriskiem darbiniekiem), grāmatu izdevniecībām, veikaliem, kalendāriem, Baltijā izdotajiem periodiskajiem izdevumiem vācu, krievu u. c. valodās, sastādīja nelegālo proklamāciju kartotēku, revolucionārajā periodikā iespīestās daiļliteratūras kartotēku, vāca papildinājumus J. Misiņa "Latviešu rakstniecības rādītājam". Aprakstot līdz 1890. gadam izdotos periodiskos izdevumus, izrakstīja (bet turpmāk pārtrauca) visus līdzstrādniekus gan ar īstajiem vārdiem, gan ar pseidonīmiem un kriptonīmiem, salīdzināja ar A. Ģintera "Latviešu zinātni un literatūru" un izrakstīja papildinājumus (daiļliteratūrā, rakstniecībā un mākslas vēsturē), no kā arī turpmākajā darbā atteicās.

Lai iepazīstinātu sabiedrību ar sagatavojamo darbu, iegūtu atsauksmes, kā arī priekšlikumus par rādītāja struktūru, aprakstu, palīgaparātu, 50. gados "LPSR ZA Vēstis" tika publicēti rādītāja atsevišķi fragmenti dažādos apraksta variantos.⁷⁻¹¹

Šie iepriekšējie publicējumi parādīja, ka tiek veikts padziļināts zinātniskās pētniecības darbs. Rādītājā centās ietvert pēc iespējas plašāku materiālu. Bez galvenajām bibliogrāfiskajām ziņām izrakstīja arī ziņas par katra periodiskā izdevuma redakcijas

---

⁷ Latviešu periodika: Materiāli grām. "Latviešu rakstniecības rādītājs". III d. ["Auseklis", "Latviešu Strādnieks"] // LPSR ZA Vēstis. - 1954. - Nr. 1. - 151.-158. lpp. - Paraksts: ZA Misiņa b-ka bibliogr. sektors.

⁸ Materiāli grām. "Latvijas periodikas rādītājs". 1. d. Latviešu periodika ["Pēterburgas Avizes"] // LPSR ZA Vēstis. - 1955. - Nr. 6. - 145.-152. lpp.

⁹ Latviešu revolucionārās periodikas rādītājs (1898-1919) / Sast. K. Egle, E. Peile, Ā. Brempele, J. Paeglis // LPSR ZA Vēstis. - 1955. - Nr. 12, pielik. - 1.-14. lpp.

¹⁰ Latviešu revolucionārās periodikas rādītājs (1917-1919) / Sast. K. Egle, E. Peile, Ā. Brempele, J. Paeglis // LPSR ZA Vēstis. - 1956. - Nr. 3. - 151.-159. lpp.

¹¹ Latviešu periodikas rādītājs: Materiāli grām. "Latviešu rakstniecības rādītājs". III. d. ["Latviska Gada Grāmata", "Latviešu Avizes", "Vidzemes Latviešu Avizes", "Tas Latviešu Ļaužu Draugs"] / Sast. K. Egle, V. Jauģietis, Ā. Brempele // LPSR ZA Vēstis. - 1958. - Nr. 6. - 149.-155. lpp.

programmu (iecerēto virzienu un saturu), izdevuma organizēšanas vēsturi, izdevējiem, līdzstrādniekiem, cenzoriem, abonēšanas noteikumiem, izplatību, poligrāfisko un māksliniecisko noformējumu, ilustratoriem, polemikām ar citiem izdevumiem u. c. Izdevumu satura atklāšanai sniedza paraugus gan ievietojot katra numura satura rādītājus (uzrādot arī izzinātos autorus un tulkotājus, atšifrējot pseidonimus, pievienojot isas anotācijas katram rakstam), gan satura tematisku raksturojumu. Revolucionārās periodikas aprakstu paraugos sniedza tikai izdevumu raksturojošās ziņas, saturu neatklājot.

1961. gadā sagatavoja manuskriptu rādītāja daļai, kas aptvēra no 1768.-1890. gadam izdotos 38 periodisko izdevumu aprakstus.¹² Manuskripta pamatdaļas kārtojumu veidoja hronoloģiskā secībā (pēc izdevumu iznākšanas sākuma datumiem), kā arī sastādīja nepieciešamos palīgrādītājus (alfabētisko, sinhronisko, personu). Bibliogrāfiskā uzziņu darba prakse pierādīja, ka rādītājs ērtāk izmantojams alfabētiski hronoloģiskā kārtojumā.

Minētie publicējumi un atsauksmes (A. Apīņa, H. Novacka, J. Frīdes u. c.) parādīja, ka savākts plašs materiāls, kas daļēji ietiecas citās zinātņu nozarēs (latviešu grāmatniecībā, periodikas vēsturē, literatūras zinātnē); darba programma iecerēta pārāk plaša, jo dublē citu nozaru pētījumus; šādā apjomā turpinot darbu, 3-4 darbinieki to varētu pabeigt tuvākajos 10-15 gados (par periodiskajiem izdevumiem līdz 1919. gadam). Tādēļ autoru kolektīvs izstrādāja rādītāja struktūras galīgo variantu, noteica tajā uzņemamo bibliogrāfisko ziņu kopumu. Sikāk par sākotnējām iecerēm un darbu pie rādītāja 1. sējuma sastādīšanas sk. arī V. Jauģieša rakstu "Опыт работы над ретроспективной библиографией латышской периодики".¹³

¹² [Latviešu periodika. 1768-1890 / Sast. K. Egle, V. Lūkina, Ā. Brempele, V. Jauģietis; LPSR ZA Fundam. b-ka. - R., 1961.] - 497 lp. Mašīnraksts. - LAB Rokrakstu un reto grām. nod., inv. Nr. 30, 31.

¹³ Яггер В. Ф. // Fundamentālās bibliotēkas raksti / Latvijas PSR Zinātņu Akadēmija. - 1. [sēj.] - R., 1960. - 275-284. lpp.

Plašā hronoloģiskā apjoma dēļ darbu veica pakāpeniski pa posmiem. Pirmais darba posms un līdz ar to rādītāja 1. sējums aptvēra laiku no 1768. līdz 1919. gadam, jo ar 1920. gadu iesākās Valsts bibliogrāfiskā reģistrācija Latvijā, kuras izdevumā "Latviešu zinātne un literatūra" uzņēma arī periodiskos izdevumus, bet nepilnīgi. Tajā neatspoguļojās nelegālā periodika, daudzi sīki izdevumi, kā arī Padomju Savienībā un ārzemēs latviešu valodā izdotie periodiskie izdevumi. Tādēļ rādītājs "Latviešu periodika" bija jāsatavo par visu 20.-30. gados izdoto presi. Šī laika posma skaitliski lielā periodisko izdevumu produkcija satura un politiskā virziena ziņā bija daudzveidīga un pat pretrunīga, tādēļ sastādītāji toreiz par lietderīgu uzskatīja materiāla dalījumu divās daļās, ievietojot rādītāja 2. sējumā revolucionāros un padomju, bet 3. sējumā pārējos periodiskos izdevumus.

Darba gaitā izskatīja J. Misiņa bibliotēkas periodisko izdevumu fondu un izrakstīja vajadzīgās ziņas uz kartītēm. Trūkstošos izdevumus un numurus meklēja un aprakstīja Latvijas, kā arī bijušās PSRS lielāko zinātnisko bibliotēku un zinātniskās pētniecības iestāžu fondos, izmantojot to katalogus, kartotēkas, kā arī arhīvu un muzeju materiālus. Rādītāja sagatavošanai izskatīja arī bibliogrāfiskos līdzekļus un publicēto literatūru, kas pilnīgi vai daļēji veltīta latviešu periodikai. Veidojās apjomīga darba kartotēka, kurā izrakstītos materiālus katram periodiskajam izdevumam kārtoja tematiskās grupās.

Pēc manuskriptu sagatavošanas atsevišķiem sējumiem darba kartotēkā palika neizmantotas ziņas - periodiskos izdevumus raksturojošas ziņas (līdz 1890. gadam iznākušajiem izdevumiem izrakstīti līdzstrādnieki, gan ar istajiem uzvārdiem, gan ar pseidonīmiem un kriptonīmiem), ziņas par tiesu prāvām, kurās redaktori attaisnoti, kā arī plašs materiāls par rādītājā neuzņemtajiem hektografētajiem, litografētajiem, mašīnrakstā un rokrakstā pavairotajiem izdevumiem (to vidū daudz skolēnu izdevumu), ziņas par izsniegtām atļaujām izdot periodiskos izdevumus, kuri dažādu iemeslu dēļ nav iznākuši u. tml. Manuskriptā neuzņemtais materiāls daudzkārt noderējis bib-

liogrāfiskajā uzziņu darbā, piemēram, pēdējos gados Latvijas enciklopēdiju redakcijas darbiniekiem.

"Latviešu periodikas" 1. sējums¹⁴ iespiests ar rotaprintu, iznāca 1966. gadā 300 eksemplāru tirāžā. Tajā reģistrēti 697 periodiskie izdevumi latviešu valodā, neatkarīgi no izdošanas vietas. Tipogrāfiski iespiests rādītāja 1. sējuma otrais, papildinātais izdevums iznāca tikai 1977. gadā. Tirāža 1200 eks. Tajā ietverti 703 periodisko izdevumu nosaukumi, papildinot pirmo izdevumu ar jaunatrastu periodisko izdevumu un atsevišķu numuru aprakstiem, precizēts un labots bibliogrāfiskais apraksts, atzīmētas periodisko izdevumu atrašanās vietas. Šāda rakstura ziņas iespiestas arī rādītāja 2. un 3. sējumā, jo tās palielina rādītāja izmantojamību. Nozīmīgas izmaiņas veiktas sējuma palīgaparātā: no jauna sagatavots tipogrāfiju rādītājs, pārstrādāts hronoloģiskais rādītājs, papildināti pārējie paligrādītāji.

Rādītāja 2. sējums tika izdots gadu agrāk un ietver no 1920. g. 1. janvāra līdz 1940. g. 20. jūnijam Padomju Savienībā izdotos latviešu periodiskos izdevumus, revolucionāro latviešu periodisko presi ārzemēs un Latvijā iznākušos revolucionāros periodiskos izdevumus latviešu, krievu un citu bijušās PSRS tautu valodās, kopskaitā 500 nosaukumu aprakstu. Līdz ar to rādītāja 2. sējums pirmo reizi vienkopus sniedz tik pilnīgas ziņas par revolucionāro periodisko presi, jo revolucionārie izdevumi latviešu valodā tikai daļēji atspoguļoti valsts bibliogrāfijā un bibliogrāfiskajos līdzekļos, bet krievu un citu PSRS tautu valodās nemaz. Sējuma sagatavošanā bez sastādītājam piedalījās arī V. Allena un V. Zalace.

1977. gadā sākās intensīvs darbs pie rādītāja 3. sējuma sagatavošanas. Strādāja 5 cilvēku grupa, kurā kadri nemainījās līdz darba beigām. Periodiskos izdevumus 6 gados Ē. Fligeres vadībā aprakstīja bibliotēkas kolektīvā ienākušās jaunās

---

¹⁴ Latviešu periodika. [3 sēj. 1. sēj.] 1768-1919. Bibliogrāfija / Sast. K. Egle, V. Lūkina. Ā. Brempele, V. Jauģietis; LPSR ZA. Fundam. b-ka. - R.: Zinātne, 1966. - 525 lpp.

speciālistes D. Ivbule, L. Lāce, M. Lazdiņa. 1983. gadā sākās manuskripta rakstīšana, to rediģēja Ā. Brempele. Tādējādi J. Misiņa iecere tika īstenota četros gadu desmitos, piedaloties vairākām bibliogrāfu paaudzēm. Materiāla sagatavošanā piedalījās V. Lūkina un V. Allena. 1986. g. februārī manuskriptu nodeva izdevniecībā "Zinātne", darbs nāca klajā 1988. g. rudenī (1. daļa) un 1989. g. sākumā (2. daļa). Tajā uzņemti 1409 latviešu periodiskie izdevumi, neatkarīgi no izdošanas vietas, kas iznākuši no 1920. g. janvāra līdz Latvijas Republikas neatkarības zaudēšanai 1940. gadā. Uzrādīti visi līdz 1940. g. beigām izdotie numuri, ja izdevums turpināja iznākt padomju laikā ar tādu pašu nosaukumu.

Sākotnējā iecere - izdot 3 sējumus - bija pabeigta, bet ārpus bibliogrāfiskās reģistrācijas palikusi daļa periodisko izdevumu, kas iznākuši PSRS-Vācijas kara laikā no 1941. gada jūnija līdz 1945. gada 9. maijam. Šī laika latviešu padomju periodiskie izdevumi bibliografēti Latvijas Bibliogrāfijas institūta rādītājos¹⁵, bet vācu nacistiskās okupācijas laikā iznāca apmēram 100 dažādu periodisko izdevumu, 1944. gada beigās aizsākās latviešu trimdas prese. Tādēļ kā tiešs turpinājums tika sagatavots rādītāja 4. sējums, kas vienkopus aptver (ieskaitot arī padomju) 219 šai laikā izdotos periodiskos izdevumus.

Rādītāja "Latviešu periodika" visu četru sējumu struktūra un periodisko izdevumu apraksti ir vienveidīgi. Vienīgi 2. sējums papildināts ar anotācijām nolūkā atklāt saturu izdevumiem, kuru lielākā daļa ir bibliogrāfiski retumi un glabājas dažādās vietās. Rādītāja pamatdaļas periodisko izdevumu aprakstu kārtojums ir alfabētisks, vienādu nosaukumu gadījumos iznākšanas datumu hronoloģiskā secībā, piemēram, "Vietējā Dzīve" (3. sēj. Nr. 1320-1336). Katra sējuma priekšvārds sniedz ziņas par hronoloģisko aptvērumu, uzņemtajiem izdevumiem, rādītāja struktūru, kā arī atklāj bibliogrāfiskā apraksta grupu saturu.

Rādītājā uzņemti laikrakstu un žurnālu (biļetenu) apraksti, izdevumi ar periodiskajai presei raksturīgām pazīmēm

¹⁵ Latvijas PSR periodiskie izdevumi, 1940-1960. 1.-2. d. (R., 1982-1990).

(vienu nosaukumu, iepriekš neierobežotu izdošanas ilgumu, iznākšanu noteiktā laikā atsevišķos numuros vai apzīmētos laidienos, materiālu izkārtojumu un noformējumu). Rakstu krājumi un nenumurēti vienreizēji izdevumi uzņemti, ja tie bijuši periodisko izdevumu priekšteči, to turpinātāji, numuru atvietotāji vai ar periodiskajiem izdevumiem raksturīgām pazīmēm. Piemēram, "Vienība" (2. sēj. Nr. 360) - izdevuma turpinātāji reizēm iznāca kā rakstu krājumi; "Vienības Laiks" (2. sēj. Nr. 369) un tās turpinātāji ir vienreizējo izdevumu grupa, kas noformēta un izdota kā periodiski izdevumi.

Atsevišķi izdevumi rādītāja pamatdaļā apzīmēti ar zvaigznīti (*). Šos izdevumus nav bijis iespējams atrast un aprakstīt "de visu", ziņas par tiem iegūtas valsts bibliogrāfijas izdevumos, valdības publicētajos dokumentos, literatūrā, kurā doti visi bibliogrāfiskajam aprakstam nepieciešamie dati.

Rādītājā ietverti tipogrāfiski iespiestie, ar dažādu tehniku pavairotie iestāžu, biedrību u. c. organizāciju izdevumi; no izdevumiem rokrakstā uzņemti tikai cietumu izdevumi (1. un 2. sējumā) un tie, kuri saistīti ar tipogrāfiski iespiestajiem vai citādi pavairotajiem izdevumiem.

Par periodiskajiem izdevumiem sniegtas bibliogrāfisko ziņu grupas, kas iegūtas, izsekojot izmaiņām hronoloģiskā secībā: katra izdevuma nosaukums (tagadējā rakstībā), iznākšanas laiks (gadi), apakštītuls, periodiskums, izdošanas un iespiešanas vieta, spiestuve, nominālie un faktiskie izziņātie redaktori (personas, redakcijas locekļi), izdevēji (personas, iestādes, organizācijas). Pirmspadomju žurnālu apakštitulos bieži lietots vārds "laikraksts" kā periodiskā izdevuma apzīmējums vispār. Precizitātes labad sastādītāji kvadrātiekvāš devuši apzīmējumu "žurnāls". Arī jēdziens "žurnāls" izprasts dažādi, piemēram, A. Jesens grāmatu sēriju "Mazo tecinas" reklāmā nosaucis par mēnešrakstu resp. žurnālu, kas ieviesies literatūrā par A. Jesena izdevumiem (A. Birkerts, J. Osmanis, A. Stikāne). Rādītāja 3. sējumā "Mazo tecinas" nav uzņemtas, bet, lai nerastos pārpratumi, ievietota norāde.

Periodisko izdevumu bibliogrāfiskajā aprakstā uzrādīts arī izdevuma apjoms, ilustrācijas, metiens, satura rādītāji (gada un pusgada), cenzūra (1. sējumā), sodi, konfiskācijas, to iemesli, pielikumi (regulārie, nozīmīgākie gadījuma pielikumi). Regulārie pielikumi aprakstīti arī kā patstāvīgi izdevumi. Ziņas par izdevumu redkolēģiju locekļiem, redakcijas darbiniekiem, izzinātiem faktiskiem redaktoriem un izdevējiem, sodiem, konfiskācijām, par atsevišķiem gadījuma pielikumiem, metienu daudzos gadījumos iegūtas no literatūras pašā izdevumā vai vairākiem citiem avotiem, bieži bijušas neprecīzas, pat pretrunīgas, nepilnīgas. Sastādītājiem bija jāanalizē, jāprecizē, jānoskaidro faktu ticamība, pēc iespējas atklājot pareizos. Piemēram, atsevišķos gadījumos ziņas par metienu bijušas pieejamas tikai vienam gadagājumam vai numuram, trūkst pilnīgu ziņu par redkolēģiju, redakcijas darbinieku sastāvu, šo personu darbības laiku izdevumā.

Aprakstā ipaši izdalīta skaitliskā raksturojuma tabula, kurā pa gadiem uzrādīts periodiskā izdevuma pirmais un pēdējais numurs līdz ar datumu. Dotas piezīmes par vienlaidu numerāciju, par kļūdām un izmaiņām numerācijā vai datumos. Tabulas beigās sniegtas ziņas par garākiem izdošanas pārtraukumiem, apstāšanās iemesliem, slēgšanu, sakariem ar citiem periodiskajiem izdevumiem. Rādītāja izmantojamību palielina uzrādītās atrašanās vietas, sniegtas ziņas par Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas un Latvijas Nacionālās bibliotēkas fondiem. Citas bibliotēkas un iestādes atzīmētas tad, ja izdevums, gada komplekts vai atsevišķs numurs nav bijis nevienā no abām minētajām bibliotēkām. Uzrādīti neatrasto gadu komplekti un numuri, kā arī nozīmīgākā literatūra apgriezti hronoloģiskā secībā. Periodisko izdevumu bibliogrāfisko aprakstu noslēdz norādes par izdevuma priekštečiem un pēctečiem, ja tādi ir bijuši.

Katra sējuma beigās doti pielikumi par attiecīgā sējuma neatrastajiem izdevumiem, par kuriem literatūrā iegūtās ziņas nav pilnīgas, lai varētu ar pilnu aprakstu ievietot rādītāja pamatdaļā; dažkārt nav drošu ziņu par to iznākšanu vispār.

Katram sējumam pievienoti seši paligrādītāji, kuru sastādīšanas principi un uzbūve, ar nelieliem izņēmumiem, visos sējumos vienāda. Hronoloģiskais paligrādītājs atspoguļo periodisko izdevumu izdošanas ainu pa gadiem. Periodiskie izdevumi kārtoti tabulā pēc pirmā iznākšanas gada, bet gada ietvaros alfabētiski. Ņemot vērā katrā sējumā ietvertu izdevumu īpatnības, materiāls sadalīts nodaļās un apakšnodaļās.

Izdošanas vietu, spiestuvju, kolektīvo izdevēju paligrādītāji ne tikai palielina sējumu izmantojamību, bet sniedz arī nozīmīgu kultūrvēsturisku ainu, kas uzskatāmi parāda latviešu periodisko izdevumu iznākšanas plašo ģeogrāfisko loku, spiestuvju līdzdalību un ieguldījumu šai jomā, atspoguļo daudzās un dažādās iestādes, organizācijas, kolektīvus, kuri izdevuši savus periodiskos izdevumus. Kārtojuma pamatprincips šiem paligrādītājiem ir alfabētiski hronoloģisks. Pēc iespējas izmantotas norādes, lai izdošanas vietu, spiestuvju, kolektīvo izdevēju nosaukumos lietoto saīsinājumu vai maiņas gadījumos materiāls būtu viegli atrodams vienkopus.

Sakarā ar to, ka rādītājā uzņemti arī ar dažādu tehniku pavairotie periodiskie izdevumi, sastādīts iespēšanas veidu paligrādītājs, kurš atspoguļo tipogrāfiski neiespiestos izdevumus. Materiāls grupēts trīs daļās: iespiests ar pavairojamo aparātu, rakstīts ar rakstāmmašīnu, rakstīts ar roku.

Pēc apjoma vislielākais ir personu paligrādītājs. Tajā doti redaktori (faktiskie un nominālie), redakciju kolēģiju locekļi un redakciju darbinieki, izdevēji (arī izdevēju sabiedrību locekļi un atbildīgie pārstāvji). 2. sējumā arī nelegālo spiestuvju darbinieki (arī māju un dzīvokļu, kuros atradās nelegālās spiestuves, īpašnieki). Cenšoties noskaidrot personu pilnus vārdus un dzīves gadus, nācās ieguldīt daudz darba. Sagatavojot rādītāja sējumus pakāpeniski, dažkārt par personām iegūtās ziņas nonāca nākošā sējuma materiālos. Tā, piemēram, 1. sējumā ieviesusies kļūda Nikolaja Jevlampjeva (tēvs) dzīves datos: "Kuldīgas Vēstneša" un "Kurzemnieka" redaktors dzīvojis no 1850?-1933. gadam, nevis dzimis 1891. gadā; 2. sējumā "Jaunā

Kurzemnieka" redaktors un izdevējs Nikolajs Jevlampjevs (dēls) dzīvojis no 1891.-1942. gadam. (Precizējumi iegūti no nekroloģiem). Daļai personu (pazīstamiem revolucionāriem un sabiedriskiem darbiniekiem) dzīve traģiski aprāvusies 30. gadu beigās vai 40. gadu sākumā, līdz ar to miršanas gadi nav zināmi. Daudziem nelielo periodisko izdevumu redaktoriem un izdevējiem nav zināms un neiespējami noskaidrot pat vārdus. Personu dzīves datu noskaidrošanai izmantota ne tikai literatūra, kartotēkas, bet arī Latvijas Valsts vēstures arhīvs, muzeju fondi, personīgi sakari.

Ļoti izjūtams biogrāfisku vārdnicu trūkums, kas bibliogrāfiskajā darbā rada lielas grūtības. Tādēļ apsveicama ir izdevniecības "Latvijas enciklopēdija" uzsāktā nozaru biogrāfisko vārdnicu izdošana.

Lai rādītājs būtu ērtāk izmantojams, sastādīti divi visiem četriem sējumiem kopīgi paligrādītāji - izdevumu nosaukumu alfabētiskais un sistematiskais paligrādītājs, kas ievietoti 4. sējuma beigās.

Izdevumu nosaukumu paligrādītājs, pirmkārt, vienkopus parāda visus izdevumu nosaukumus, arī pielikumos un papildinājumos aprakstītos; otrkārt, novērš būtisku trūkumu bibliogrāfiskā rādītāja uzbūvē, kas radies, periodiskos izdevumus aprakstot pa hronoloģiskiem periodiem - atsevišķiem izdevumiem nav piezīmes, ka tie turpināja iznākt nākošajā laika posmā. Paligrādītājā uzzinām, ka, piemēram, žurnāls "Latvijas Grāmatrūpnieks" iznācis no 1920. līdz 1934. gadam un 1940. gadā, apraksti ievietoti 3. sēj., Nr. 610; 4. sēj., Nr. 98.

Svarīgas ir šajā paligrādītājā atrodamās norādes par 1940. g. otrajā pusē pārtrauktajiem izdevumiem un to vietā izdotajiem padomju izdevumiem.

Sistematiskais paligrādītājs (pēc periodisko izdevumu veidiem un satura) bijis iecerēts jau darba sākumā, tagad sastādīts un ievietots 4. sējumā.

Paveikts liels darbs latviešu periodiskās preses apzināšanā un bibliografēšanā, tomēr aizvien vēl iespējami papildinājumi

un precizējumi, atrodot neapprakstītos izdevumus vai trūkstošus numurus. Par to liecina 3. un 4. sējumā ievietotie papildinājumi un labojumi. Pēdējos gados radusies iespēja iegūt periodisko izdevumu kopijas no Melburnas Latviešu biedrības un Minsteres Latviešu arhīva.

Rādītāja iznākšana nav palikusi bez sabiedrības ievēribas, to analizējuši un vērtējuši vairāki recenzenti.¹⁶⁻²³

Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas latviešu periodisko izdevumu rādītāji daļēji veic kopkataloga funkcijas. Tie lakoniskā bibliogrāfiskā izteiksmē sniedz vispusīgu informāciju par latviešu periodiskās preses izdevumiem, tā ir bibliogrāfiskā bāze daudzām zinātņu nozarēm, kā arī ieguldījums latviešu nacionālajā bibliogrāfijā.

---

¹⁶ Ancitis V. Latviešu preses enciklopēdija // Karogs. - 1967. - Nr. 4. - 165.-167. lpp.

¹⁷ Treijs R. Brīvais ciņas vārds // Ciņa. - 1976. - 10. sept.

¹⁸ Karulis K. Latviešu periodikas vēstures materiāli // Karogs. - 1977. - Nr. 8. - 178.-179. lpp.

¹⁹ Ekmanis R. Par bibliogrāfijām, īpaši "Latviešu periodikas" otro sējumu // Jaunā Gaita. - 1978. - Nr. 119. - 13.-16. lpp.

²⁰ Ronis I. Latviešu periodikas bibliogrāfiskais rādītājs // LPSR ZA Vēstis. - 1978. - Nr. 3. - 150.-151. lpp.

²¹ Treijs R. Jaunizdevums // Karogs. - 1978. - Nr. 6. - 182.-183. lpp.

²² Treijs R. Darbs gadsimta ceturkšņa garumā // Karogs. - 1990. - Nr. 1. - 173.-175. lpp.

²³ Grēniņš P. Piezīmes "Latviešu periodikas" 3. sējumam // Karogs. - 1990. - Nr. 1. - 176. lpp.

SATURS

<i>Anna Šmite</i> Misiņa bibliotēka agrāk un tagad	7
<i>Gunta Jaunmuktāne</i> Grāmatas ar veltījumiem J. Misiņam un Misiņa bibliotēkai	14
<i>Dr. Helmi Fogels-Rožankovska</i> Latviskā kultūras dzīve trimdā	21
<i>Līvija Labrence</i> Misiņa bibliotēkai dāvinātie rokraksti laikā no 1990. līdz 1995. gadam	30
<i>Ojārs Zanders</i> J. Misiņš - folkloras vācējs un pētnieks	41
<i>Jānis Kalniņš</i> Kārlis Egle - kāds viņš man prātā stāv.....	47
<i>Ilgonis Bērsons</i> Draudzība pāri 44 gadiem.....	54
<i>Arta Poriete</i> Izstādes - cilvēku un laikmetu atspoguļojums rakstos	60
<i>Gunita Štāle, Dzintra Zaķe, Līga Krūmiņa</i> «Latviešu grāmatu rādītājs» (1911-1919)	64

Dr. Anita Rožkalne
Rakstnieku biogrāfiju datu bāze:
iespējas un perspektīvas 69

Dr. Aigars Krauze, Valdis Mazulis
Seniespieddarbu un rokrakstu elektroniskā kataloga
veidošana un dublikātu izgatavošana 77

Mag. Ērika Flīgere
Bibliogrāfiskais rādītājs «Latviešu periodika» (1768-1945)
četros sējumos 84

MISIŅA BIBLIOTĒKAS
110 GADU JUBILEJAS
zinātniskā konference
Rīga, 1995. gada 19. septembris
Rakstu krājums

Conference
DEDICATED TO 110 YEARS
ANNIVERSARY OF
THE MISIŅŠ LIBRARY
September 19, 1995, Riga
Proceedings

Korektore *L. Krūmiņa*
Datorsalikums *K. Semēvics*

Parakstīts iespiešanai 10.11.95. Pasūt. Nr. E-1306. Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, LV-1235, Rīgā, Rūpniecības ielā 10. Reģistr. apliec. Nr. 2-0810. Iespiests Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā, LV-1006, Rīgā, Lielvārdes ielā 24. 1995.

